

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Анонс

Галоўныя літаратурныя падзеі, даты і навіны месяца...	с. 2–3
Форум «Б»: вершы Ніла Гілевіча і Сяргея Панізініка	с. 4
Эсэ Алеся Жука і ліст Ларысы Геніюш да Пятра Машэрава	с. 5
Гутарка з Эдуардам Акуліным: «Хай будзе слова!»	с. 6
Новыя вершы Яна Чыквіна	с. 7
Уладзімір Някляеў: урывак з апавесці «Уся Еўропа»	с. 8–9
«Чэсьміею» — апавяданне Паўла Ляхновіча	с. 10–11
Рыфмаваны гумар ад Міхася Мірановіча	с. 12
«Бібліятэка» «Б»: новыя выданні на нашых паліцах	с. 13
«Лекторый» — пра творчасць Віктара Казько	с. 14
Найістотнае з літаратурнага жыцця замежжа	с. 15
«Літкаляндар», «Меморыя», «Акцыя»	с. 16

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў»

Выпуск №12–13 (снежань)

Наклад 3000 асобнікаў

▶ ЮБІЛЕЙ

ДАСЛЕДНІК РЭЧАІСНАСЦІ

Анатоль ІВАШЧАНКА

Разанаў — загадка. Разанаў — разэнкрэйцэр. Разанаў — і камень, і скульптар. Ствараючы новыя формы, ён разбурае нормы і парушае законы. Пачынаючы з «Каардынатаў быцця», любы ягоны зборнік — дастатковы для дысертацыі. Разанаў — Крэпасць, аб якую ламаюцца паэталагічныя дзіды...

Пра Алеся Разанава гаворыцца шмат. Тры дзесяцігоддзі ягонае імя не сыходзіць з вуснаў неаб'якавых да паэзіі. І яшчэ — невядома колькі — не будзе сыходзіць. Пішацца — меней. Бо што ты напішаш пра тое, як распе дрэва? І заўжды, як пішацца акадэмічна, «аб'ектыўна», з раскладаннем і прэпараваннем, адчуваеш: не тое, не так, «трэба глыбей». Як адчуваў дваццаціпяцігадовы паэт, калі пакутліва абіраў-нараджаў свой выключны Шлях (ці, праўдзівей, Шлях абіраў яго), ствараючы паэму «Назаўжды», дзе развітваўся з сілаба-тонікай. Развітваўся не назаўсёды.

Калі казаць акадэмічна, у паэме выявіўся ўвесь спектр творчых пошукаў Разанава пачатку 1970-х гг. Дайшоўшы да пэўнай прыступкі ў сілаба-тоніцы, паэт пачуўся задзіраў і ў ейных межах. Таму паэма «Назаўжды» ўспрымаецца як гэтка развітальны рэверанс у бок класічнага вершаскладання. Гэтым поўняцца завяршальныя строфы твора. Вартавы зачакаўся змены.

«Сто сэнсаў налічыць развага // станоўчых і анты да іх... // Ды сэнсу суцэльнага прага — // адзінага — // поўніць уздых».

Адсюль паўстае мысленне, адрознае ад слаўназнага дыялектычнага руху, мысленне, што шукае новыя формы выяўлення, каб разліцца ў іх. Засталося задаць каардынаты, набраць у грудзі паветра і... ступіць у нязведанасць.

Як адзначыў Пятро Васючэнка, «Алеся Разанава ў літаратуру прывялі пад канвоем», маючы на ўвазе знакавы зборнік «Шлях-360» (1981), які выходзіў з прадмовай Народнага паэта Пімена Панчанкі, пасляслоўем Варлена Бечыка і пад агульнай рэдакцыяй Уладзіміра Караткевіча. Слаўтыя рэцэнзенты,

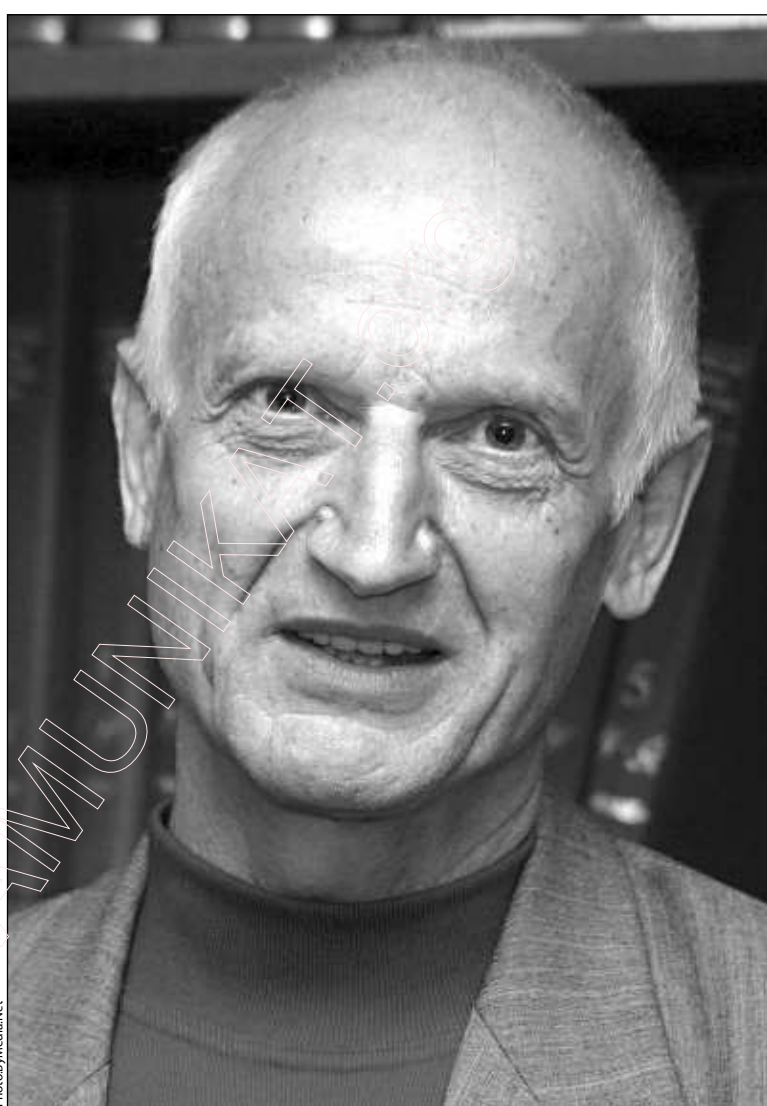
са словаў П. Васючэнка, «абаранялі тэкст спераду і ззаду ад мажлівых абвінавачванняў у авангардызме і нацыяналізме». Слова Разанава — не толькі паэтычны, але і паэталагічны — былі важкія, нечаканыя і патрэбныя для таго, каб зарадзіць сваёй энэргіяй 1980-я.

«Паэзія траціцца, калі творыцца па аналогіі, па традыцыі, па майстэрстве — з матэры вядомай, і адраджаецца, калі — з невядомай: па адкрыцці, па невыказнасці, па немагчымасці.

Думка абмяжоўвае. Наколькі адкрывае, настолькі абмяжоўвае. Чым больш адкрывае, тым больш абмяжоўвае. Разумнае абмежавана, адкрыццё не-разумнае».

Выдыхнуўшы «Жыве эксперымент!», Разанаў выпраўляецца ў шлях, ад пачатку нацэлены на адкрыццё, якое адбываецца як у галіне развіцця рытміка-інтанацыйнай сістэмы, гэтак і ў пашырэнні кола праблематыкі, скіраванасці да анталагічнага асэнсавання рэчаіснасці. Скрозь ламаюцца стэрэатыпы, размываецца мяжа паміж паэтычным і пражайчым. Пры гэтым, цесная павязь разанаўскага верша з традыцыйнай беларускага вершаскладання не раз заўважалася рознымі даследнікамі. Так, у кнізе Алы Кабаковіч «Беларускі свабодны верш» А. Разанаў цалкам слухна разглядаецца як прадаўжальнік традыцыі нацыянальнай філасофскай лірыкі: ад Купалы і Багдановіча — да Танка і Стральцова. Тая ж неперарывнасць традыцыі заўважаецца і Ганнай Кісліцкай — аўтаркай адзінай на сёння магнаграфіі па творчасці Разанава, дзе цэлы раздзел прысвечаны пошуку паралеляў паміж ідэяна-творчымі пошукамі паэта і класічнай літаратурнай традыцыяй. Праз прызму творчасці Вацлава Ластоўскага спрабаваў зірнуць на паэтыку Разанава Аляксей Пашкевіч.

Шырока выкарыстоўваючы ў паэтычных творах дыялогі з сучаснікамі і папярэднікамі, тое, што пазней назавуць інтэртэкставай гульнёй, Разанаў стварае і новы тып літаратурна-крытычнага артыкула, прыяцпы якога пазней скандэнсуецца ў знакамітых разанаўскіх філасафемах — зномах. У іх паэт прапаноўвае ключ, выпрацоўвае тэзаўрус і да асэнсавання ўласнае творчасці. Гэтак, кажучь, мастак, пішучы партрэты іншых, заўжды стварае аўтапартрэт. Гаворачы пра

Коласа і Купалу («Нататкі на дубовых лістах» друкаваліся ў «Вобразе» за 1983 г.), Разанаў амаль не ўводзіць цытатаў для пацвярджэння сваёй думкі, яго займае сам працэс думання, фармулявання і сачэння за логікай развіцця думкі. Яго мова выходзіць па-за межы звыклага нарматыўнага літаратуразнаўства, аперуючы такімі катэгорыямі і паняццямі (часам нават аказіянальнымі), як «ток мовы», «экстатычны і медытатыўны», «ультрагукавы і інтрагукавы», «энэргетычнае дрэва творчасці», «дапаняцыйны сэнс», «іншаведанне» і г.д. Ён не будзе прычына-выніковых ланцугоў і не выдае пэўную сваю думку як апошнюю інстанцыю, гэтым заклікаючы чытача да сумоўя, самастойнага думання, уцягвае ў працэс сутворчасці...

Выявіўшыся ў 1990-я як флагман інтэлектуальнай паэзіі, А. Разанаў не замыкаецца на скразным інтэлектуалізме, ствараючы як у традыцыйным з фармальнага гледзішча рэчышчы (сілаба-танічныя паэмы пачатку 1990-х гг.), гэтак і ў межах сваіх эксперыментальных

жанраў закранаючы надзённую праблематыку (напрыклад, у такіх версэтах, як «Прэзідэнт», «Кладкі», «Sumus ne simus» і пункцірах сярэдзіны 1990-х гг.). Шматграннасць творчых набыткаў А. Разанава абумовіла нечаканы вынік пры апытанні дзеячоў беларускай культуры газетай «Наша Ніва», калі большасць рэспандэнтаў сярод літаратараў, вартых звання Народны пісьменнік, назвала А. Разанава.

Тэндэнцыя да лексічнай мінімізацыі паэтычнага тэксту адначасова з імкненнем да гранічнай кандэнсацыі думкі, павелічэнне ступені пражайчых поруч з вынаходніцтвам новых вобразна-выяўленчых прыёмаў і сродкаў выразнасці, што праяўляецца ў пункцірах, квантэмах, версэтах і вершаках А. Разанава, з'яўляюцца дамінантнымі ў развіцці сучаснай беларускай паэзіі, аблічча якой сфармавалася пад заўважным уплывам творчасці паэта (ізноў перапрашаю за акадэмізм). Воў далёка няпоўны пералік аўтараў, што працуюць ці працавалі ў адным жанрава-тэма-

тычным полі з А. Разанавам: Ігар Бабкоў, Анатоль Сыс, Адам Глобус, Алег Мінкін, Аляксей Аркуш, Ларыса Раманава, Віктар Слінко, Юрась Пацюпа, Міхась Баярын... Увайшоўшы ў беларускую культурную прастору і сцвердзіўшыся ў ёй як яркі наватар, А. Разанаў на сёння з поўным правам можа называцца пачынальнікам пэўнай паэтычнай школы, што арыентуецца найперш на метафізічны досвед, погляд унутр сябе і праз гэта асэнсоўвае рэчаіснасць.

Асобнай «тэмай для дысертацыі» ёсць шырокая перакладацкая дзейнасць А. Разанава, а таксама блізка да яе праца па адаптаванню старабеларускай літаратурнай спадчыны — твораў К. Тураўскага, Ф. Скарыны, С. Буднага, В. Цяпінскага, І. Пяцея, М. Сматрыцкага, Л. Сапегі і інш. Гэты ўзнаўлены пералумачванні А. Разанава могуць разглядацца як самастойны аўтарскі жанр.

Творы А. Разанава перакладзены больш як на 20 моў свету, што яасна папырае беларускі літаратурны кантэкст. Ствараючы тэксты ад пачатку па-нямецку, паэт нават здолеў увайсці ў моўную сгыхію іншай нацыі і застацца верным свайму прыцыпу — заўжды рухацца далей, ведучы жывы дыялог з рэаліямі сённяшняга дня, бо «паэзія мае справу з рэчаіснасцю ва ўсім яе маштабе», і той, хто адначасна пачуваецца шляхам і «тым, хто па ім ідзе», у каго няма загадзя падрываваных адказаў і фармулёвак, магчыма, найперш і варты звання паэта — даследніка рэчаіснасці, які, даследуючы, адначасна і трансфармуе яе.

І апошняе. Што б ні казалі пра тое, што не княска гэта справа судзіцца з карпарацыямі сотавай сувязі (аб тым «Літаратурная Беларусь» пісала раней), у гісторыі з МТС бачыцца напраўду дон-кіхотаўскі вычын. Рэч не ў грошах ці ў самапіярэ, у якім паспяшаліся звінаваціць Паэта і Мастака. Гэта ўсё тое ж разанаўскае ламанне стэрэатыпаў, перформанс, мастацкі акт проціпастаўлення паэтычнага і будзённага, мастацтва і марчандызмы. І судовага параза не ёсць паразай паэтычнага. Калі не верыце, пачытайце яшчэ раз версэты Разанава. Галоўнае — не вынік, а працэс.

«І ляціць нацянькі страля, вынікаючы безупынна з сябе самое, вызваляючыся ад сябе самое, каб, зрэшты, зрабіцца палётам самім».

МЕСЯЦАСЛОЎ

ЮБІЛЕЙ МЕСЯЦА

3 снежня споўнілася 100 гадоў беларускаму паэту-эмігранту Рагору Крушыну, аднаму з найдасканалых аўтараў лірычнай эротыкі і заўзятаму «беларусізатару» дзесяткаў класічных вершаформаў.

ФЕСТЫВАЛЬ МЕСЯЦА

У будынку Нацыянальнага саюза пісьменнікаў Украіны, які месціцца побач з Рэзідэнцыяй Прэзідэнта, прайшоў трэці фестываль «Вялікае княства Паэзіі».

У фестывалі ўдзельнічалі паэты з Украіны, Беларусі, Летувы і Польшчы. Беларусь прадстаўлялі Уладзімер Арлоў, Марыяка Мартысевіч і Андрэй Хадановіч. Першы фестываль прайшоў у Менску, другі — у Вільні, і трэці — у Кіеве.

Папулярны кіеўскі літаратар Сяргей Жадан адзначыў цікавасць да беларускай літаратуры ва Украіне. «Я хачу перадаць беларускай публіцы, што ва Украіне ўжо сёння існуе вялікі інтарэс да таго, што адбываецца ў Беларусі — і ў палітыцы, і ў эканоміцы, і ў культуры. Калі ёсць інтарэс, я думаю, яго трэба задавальняць, трэба больш перакладаць з беларускай мовы, бо мне здаецца, што ў Беларусі сёння надзвычайна цікавая маладая літаратура, і патрэбна знаёміць з ёю ўкраінскага чытача».

ПРЭМІЯ МЕСЯЦА

Наталля Каляда

«Вольны тэатр» адмовіўся ад грашовай часткі прэміі Французскай Рэспублікі ў вобласці абароны правоў чалавека на карысць дзеячаў контркультуры Беларусі.

Пра гэта паведаміў БЕЛАПАН мастацкі кіраўнік тэатра Мікола Халезін. «Мы перадаем прыз тым, хто сядзіць у беларускіх турмах па палітычных матывах, хто быў выкрадзены і забіты, і тым дзеячам контркультуры, якія змушаныя працаваць у Беларусі ў жудасных умовах», — заявіла 10 снежня ў прыёмнай зале Міністэрства замежных спраў Францыі на цырымоніі ўручэння прэміі дырэктар «Вольнага тэатра» Наталля Каляда. «Мы змагаліся за прэмію не дзеля грошай, а дзеля таго, каб у нашай краіне была магчымасць вольна працаваць», — падкрэсліў М.Халезін. Грашовае частка прэміі будзе пералічаная арганізатарамі праз адмысловыя фонды на падтрымку беларускай контркультуры.

Прамія Французскай Рэспублікі ў вобласці абароны правоў чалавека прысуджаецца штогод з 1988-га Нацыянальнай кансультацыйнай камісіяй па правах чалавека — незалежным кансультацыйна-ініцыятыўным інстытутам у галіне правоў чалавека пры прэм'ер-міністра Францыі. У Беларусі «Вольны тэатр» не мае ні ўласнай сцэны, ні памяшкання для рэпетыцый, ні фінансавання. Паказы праходзяць падпольна. У той жа час калектыву актыўна гастралюе за мяжой, прыняў удзел у некалькіх буйных міжнародных тэатральных фестывалях. У красавіку «Вольны тэатр» стаў удзельнікам Еўрапейскай тэатральнай канвенцыі.

Арышт месяца

АРЫШТ МЕСЯЦА

У сераду ўвечары 13 снежня, незадоўга да таго, як на Кастрычніцкай плошчы пачалася апазіцыйная акцыя, у парку імя Янкі Купалы былі затрыманыя беларускія літаратары Аляксандр Туровіч, Сяргей Мінскевіч і Зміцер Вішнёў.

Іх асудзілі за «дробнае хуліганства» — яны нібыта брыдка ляліся, распівалі гарэлку і не падпарадкоўваліся міліцыянтам. Аляксандр Туровіч і Сяргей Мінскевіч былі арыштаваныя на трое сутак, а Зміцер Вішнёў атрымаў штраф у памеры 175 тысяч рублёў. «Гэта звязана з тым, што мы размаўлялі па-беларуску, — прызнаўся З.Вішнёў. — Гэта неяк справакавала праваахоўныя органы дзейнічаць. Мы нічога кепскага не рабілі. Самае дзіўнае, што з намі былі два беларускія мастакі, якія размаўлялі па-руску, — іх не сталі затрымліваць. Больш за тое, Сяргей Мінскевіч вельмі жорстка затрымліваўся. Яго нават у кайданках перавозілі».

ПРЫСВЯЧЭННЕ МЕСЯЦА

Алесю Разанаву

Анатоль ІВАШЧАНКА

Ранак сустрэне састылай гарбатаю
Горад абвешаны яйкаквадратамі
Нас расстраляюць
Са снежных гарматаў
Вы не заўважыце
Гэткая страты.

ЛІТІНФАРМ

НОВАЯ ХВАЛЯ БРАТЭРСКІХ УЗАЕМІНАЎ

Дзве адметныя падзеі ў адзін дзень — 26 лістапада — адбыліся ў горадзе над Бугам: «круглы стол» на тэму «Уладзімір Калеснік і беларуска-ўкраінскія літаратурныя ўзаемадачынненні: вопыт, сучасны стан і перспектывы» (у дзяржаўным універсітэце імя А. Пушкіна) і вечарына паэзіі «Натхнёныя любові перазовы» — у абласной бібліятэцы.

У цэнтры гэтых падзей былі паэты — чальцы Саюза беларускіх пісьменнікаў і Нацыянальнага саюза пісьменнікаў Украіны. З Мінска ў Брэст завіталі: лаўрэат дзяржаўнай прэміі Беларусі паэт і публіцыст Анатоль Вярцінскі, паэт і перакладчык Васіль Жуковіч і лаўрэат Міжнароднай прэміі імя Івана Франка Валеры Стралко. Апошні, дарэчы, з'яўляецца чальцом пісьменніцкіх Саюзаў абедзвюх дзяржаў. З Белаазёрска прыехала старшыня Брэсцкага аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў паэтэса Ніна Мацяш. У абедзвюх сустрэчах узялі ўдзел Зінаіда Дудзюк, Алесь Каско, Святлана Варонік, Іван Мельнічук, Аляксей Філатаў, Лявон Валасюк, Вінцэс Вашэка, Мікола Сянкевіч, Мікола Цялічка, Кастусь Жмінько ды іншыя. Украінская літаратура была прадстаўлена паэтамі Уладзімірам Барнам, Васілём Гэем, Іванам Чарнецкім, пра чый прыезд і начлег паклапацілася кіраўніцтва Брэсцкай абласной бібліятэкі.

Свята паэзіі, свята братэрскага ўзаемінаў мела асаблівую аздобу і надзейны грунт дзякуючы ўдзелу ў ім дыпламатаў — Станіслава Удовенкі, радца пасла Украіны ў Беларусі, ды Івана Баранчыка, Генеральнага консула Украіны ў Брэсце.

Напачатку а 13-й гадзіне гасцей сустрэў дзяржаўны ўніверсітэт. Пісьменнікі, выкладчыкі і студэнты сабраліся за адным сталом у Навукова-асветніцкім цэнтры імя У.А.Калесніка.

За «круглым сталом», які вёў прафесар, загадчык кафедры беларускага літаратуразнаўства Генадзь Праневіч, было ўтульна

Фота: Сяргей Аляхніцкі

ўсім. Анатоль Вярцінскі знаёміў берасцейскіх і ўкраінскіх сяброў з Валерам Стралком, вядомым творцам і чалавекам незвычайнага лёсу, распавёў пра ягоны позні, але імклівы прыход у літаратуру. Казаў пра выданне сваіх выбраных вершаў «Білоруський годинник», якое ажыццявіў у Кіеве Алесь Палійчук.

Студэнты-філфакаўцы дэкламавалі вершы Тараса Шаўчэнкі, Лэсі Украінкі ў перакладах Ніны Мацяш, Васіля Жуковіча, Валеры Стралка, урыўкі з «Новай зямлі» Якуба Коласа ў Стралкоўскім перакладзе на ўкраінскую мову. В. Стралко распавёў пра працу над перакладам, пра нюансы працы перастваральніка.

Уладзімір Барна расказаў пра сваё знаёмства і творчыя кантакты з Нінай Мацяш, чытаў свае вершы і пераклады, а адзін прачытаў па-беларуску.

Васіль Жуковіч дэкламаваў адзін з праніклівых твораў А. Вярцінскага ў перакладзе А. Палійчука і вядомы верш Уладзіміра Сасюры «Любіце Украіну» ў сваім перакладзе.

Прыёмнай кульмінацыяй «круглага стала» сталіся цёплыя і трапяткія словы ўспамінаў Зосі Міхайлаўны Калеснік, сведкі творчага гаранія пісьменніка і вучонага, гуманіста і жшціялоба.

А 17-й гадзіне удзельнікам свята паэзіі двух братніх народаў гасцінна расчыніла свае дзверы абласная бібліятэка з маляўніча аформле-

най выставай кніг і публікацый паэтаў, якія прыбылі ў Берасце. У зале сабраліся навукоўцы, настаўнікі, бібліятэкары, моладзь, зноў жа — дыпламаты, прадстаўнікі ўкраінскай дыяспары.

Рэй вяла Ніна Мацяш. Яна цэнтрам увагі зрабіла «Новую зямлю» Якуба Коласа ў перакладзе Валеры Стралка. Ніна Язэпаўна з захапленнем гаварыла пра пераклад, назвала яго геніяльным. Выступіў і перакладчык, адказаў на пытанні. Пра кнігу выказаліся дактарант кафедры славянскіх моў БДУ Л. Дарошкі, а таксама паэт Васіль Жуковіч.

Натхнёна прагучала слова шматвобразнага творцы Анатоля Вярцінскага пра ўзаемаўзбагачэнне літаратурных народаў дзякуючы перакладам.

Нешматслоўны Іван Чарнецкі апроч прачытання верша М.Рудкоўскага «Воўк» прыгадаў пачатак сваёй перакладніцкай творчасці, гаварыў пра гісторыю літаратурных стасункаў Берасцейшчыны і ягонай роднай Вальны, стасункаў, якім ужо больш за сорок гадоў.

Свае вершы чытаў і Уладзімір Барна, падаючы іх весела і дасціпна.

Генеральны консул Украіны ў Брэсце Іван Баранчык, вітаючы ўдзельнікаў свята паэзіі, заклікаў моладзь вывучаць мовы суседніх народаў і чытаць вялікую літаратуру ў арыгінале.

Аляксей Камянецкі

У БІБЛІЯТЭКАХ ЗАБАРАНЯЮЦЬ СУСТРЭЧЫ З БЕЛАРУСКІМІ ПІСЬМЕННІКАМІ

У Слуцку 18 снежня сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў былі вымушаны перанесці з бібліятэкі ў прыватную кватэру вечар памяці, прысвечаны стагоддзю з дня нараджэння Рыгора Крушыны, а 20 снежня Гарадзкі райвыканкам адмовіў у правядзенні творчай сустрэчы з Уладзімерам Арловым.

— Спачатку аддзел культуры Слуцкага райвыканкама даў пісьмовую згоду на правядзенне вечара памяці нашага земляка Рыгора Крушыны з удзелам сябраў Саюза беларускіх пісьменнікаў, але за дзень да мерапрыемства нам у вуснай форме адмовілі ў яго правя-

дзенні, — расказаў Мікалай Курьльчык, старшыня Слуцкай суполкі Таварыства беларускай мовы.

18 снежня ў Слуцк прыехалі даследчык творчасці Рыгора Крушыны Анатоль Сідарэвіч, пісьменнік Міхась Скобла і старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч. Госці пабылі ў дырэктаркі бібліятэкі Людмілы Гурыновіч, падарылі ёй кнігі славутага земляка і выказалі ўдзячнасць, што персанальна яна не была супраць гэтай сустрэчы пісьменнікаў з чытачамі.

— Адмова была матываваная тым, што вечар памяці паэта-земляка ў агульнадзяржаўныя планы культурных мерапрыемстваў не ўпісваўся, — адзначыў Алесь Пашкевіч і выказаў спадзяванне, што «прыйдзе час, калі ў бібліятэках будуць запатра-

баваныя не толькі кніжкі аднаго з найлепшых паэтаў эмігранцы, але і праводзіцца публічныя мерапрыемствы ў яго гонар».

Тым не менш, сустрэча з чытачамі ўсё ж адбылася ў прыватнай кватэры. Удзел у ёй прынялі прадстаўнікі мясцовай інтэлігенцыі і стрыечны брат паэта Міхаіл Казак, які жыве ў Слуцку.

Улады ж Гарадка паведамілі арганізатарам, што сустрэча з Уладзімерам Арловым не адбудзецца «ў сувязі з правядзеннем афіцыйных святаў».

— 22 снежня ў бібліятэцы павінна адбыцца мерапрыемства, прысвечанае вызваленню горада ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, — зазначыў старшыня мясцовай суполкі Таварыства беларускай мовы Леанід Гаравы. — Я дакладна ведаю, што 20 снежня зала бібліятэкі свабодная.

У лісце загадчыца аддзела культуры прапанавала спадару Арлову прыехаць у Гарадок у іншы час.

Таццяна ГУСЕВА

11 (3)

ПАДЗЕІ

ВЕЧАРЫНЫ Ё ГОНАР РЫГОРА КРУШЫНЫ

У Менску 12 снежня ў будынку Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры адбылася вечарына, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння паэта-эмігранта Рыгора Крушыны

Паэт нарадзіўся 3 снежня 1907 года ў вёсцы Бязверхавічы Слуцкага раёна (па іншых звестках — у Вільні) і памёр 27 сакавіка 1979 года ў ЗША.

На вечарыне адбылася прэзентацыя кнігі Р. Крушыны «Кантата самотных. Вершы і паэмы», якая нядаўна выйшла ў сталічным выдавецтве «Кнігазбор».

Распачынаючы сустрэчу, намеснік старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Міхась Скобла адзначыў, што Р. Крушына з'яўляецца выбітным паэтам, праніклівым лірыкам, віртуозам слова, які напісаў першыя беларускія паліндрымы, таўраграмы і туюгі, упершыню перавёў на беларускую мову «Песню песняў» біблейскага цара Саламона. Па словах М. Скоблы, Р. Крушына з 1944 году жыве ў эміграцыі — Нямеччыне і ЗША, дзе выдаў восем зборнікаў паэзіі. «У

2003 годзе ў менскім выдавецтве «Беларускі кнігазбор» выйшаў першы зборнік паэзіі Крушыны ў незалежнай Беларусі «Цымбаліст», а праз два гады — яго «Выбраныя творы», — сказаў М. Скобла.

Напярэдадні 100-годдзя паэта яго сын Ігар Казак, які жыве ў ЗША, даслаў у Беларусь рукапісы бацькі, у тым ліку ягоныя пераклады. «У «Кантату самотных» увайшло звыш трохсот твораў, у тым ліку каля ста публікуемых упершыню. У кнігу ўключаныя ўспаміны пра бацьку Ігара Казака і вядомага дзеяча беларускай эміграцыі Янкі Запрудніка», — адзначыў М. Скобла.

Па словах аўтара прадмовы да кнігі літаратуразнаўцы Анатоля Сідарэвіча, толькі дзякуючы эміграцыі і жыццю ў вольным свеце паэт «заспяваў сваім голасам» аб вечным — прыродзе, каханні і чалавеку, адмовіўшыся ад «правільнай» паэзіі, прысвечанай прамфінілану, тэмпам будаўніцтва сацыялізму і сацыялістычнаму спарніцтву.

Як падкрэсліла даследнік літаратуры беларускай эміграцыі Лідзія Савік, ніхто ў айчыннай літаратуры так рамантычна не напісаў аб каханні да жанчыны, як Рыгор Крушына; паэт, які аб'ехаў

увесь свет і напрыканцы жыцця купіў жылло на Канарскіх выспах, больш за ўсё любіў сваю Беларусь. Прафесар Вячаслаў Рагойша гаварыў пра адкрыццё паэтам-эмігрантам новых у беларускім кантэксце паэтычных формаў, а таксама пра неабходнасць даадкрыцця Крушыны-перакладчыка і крытыка.

Пра сваё ўспрыняцце Р. Крушыны распавёў Алесь Пашкевіч і прачытаў верш, прысвечаны яму.

Па інфармацыі галоўнага рэдактара выдавецтва «Кнігазбор» Кастуся Цвіркi, у планах выдавецтва — выпуск твораў шэрагу вядомых пісьменнікаў беларускай эміграцыі, у тым ліку Алеся Салаўя, Юркі Вішчбіча, Масея Сяднёва і Уладзіміра Дудзіцкага.

А 18 снежня юбілейную вечарыну Рыгора Крушыны правялі на радзіме паэта ў Слуцку. Там выступалі Алесь Пашкевіч, Анатоль Сідарэвіч і Міхась Скобла. Напачатку дзеля гэтага была вылучана нават зала ў цэнтральнай гарадской бібліятэцы. Аднак за дзень прыйшла адмова... Бібліятэка, правільней — ідэалагічны прыдурванні сучаснай Беларусі непахісна цвердзіць наступнае: незалежная творчасць і да сёння спіхваецца ў эміграцыю...

Выступае паэт і аўтар «Дзеяслова» Л. Дранько-Майсюк.

«ДЗЕЯСЛОЎ» У ГОМЕЛІ

Сустрэча рэдкалегіі часопіса «Дзеяслоў» з чытачамі прайшла 12 снежня ў Гомелі. Яе арганізавала моладзевая крэзнаўчая грамадская арганізацыя «Талака».

На сустрэчы прысутнічала каля 40 чалавек. Галоўны рэдактар часопіса Барыс Пятровіч

нагадаў чытачам, што Гомель — знакавы горад для «Дзеяслова». «Менавіта ў Гомель мы прывезлі першы нумар нашага часопіса, які выйшаў у 2002 годзе. У гэтым горадзе жылі і вучыліся Эдуард Акулін, Анатоль Сыс, Сяргей Дубовец, Алесь Вяляцкі — нашыя аўтары і сябры. Тут мы арганізавалі «Талаку» ў 1985 годзе», — адзначыў Б. Пятровіч.

Перадгамільчанамі выступілі паэты Леанід Дранько-Майсюк, Эдуард Акулін і Генадзь Лапацін. Яны пазнаёмілі чытачоў са сваімі новымі творами. «Сёння мы вымушаны ісці да сваіх чытачоў, распавядаць ім пра беларускую літаратуру, — адзначыў у інтэрв'ю БЕЛАПАН Б. Пятровіч. — Сітуацыя з сучаснай беларускай літаратурай, часопісамі, якія друкуюць аўтараў не «праўладнага» Саюза пісьменнікаў, склалася ненармалёва. Сваёй працай мы імкнемся наблізіць час, калі ў краіне будзе годнае стаўленне да беларускай літаратуры. Нам балюча за сённяшні дзень, таму мы ідзем да людзей, рэкламуем не толькі свой часопіс, але і беларускае слова, паэтаў, пісьменнікаў, знаёмім людзей з класікамі нашай літаратуры».

У гэты ж дзень «дзеяслоўцы» Б. Пятровіч, Л. Дранько-Майсюк, Э. Акулін, Г. Лапацін і Л. Раманава далі паэтычны ўрок у Веткаўскім гарадскім Доме культуры, на якім прысутнічалі настаўнікі беларускай мовы і літаратуры ды старшакласнікі са школаў раёна.

Паводле <http://naviny.by>

ЛІСТЫ СЯБРАМ

Амбасада Літоўскай Рэспублікі сумесна з Нацыянальнай мастацкай школай імя Чурлэніса, Мінскай дзяржаўнай гімназіяй-каледжам мастацтваў і Беларускай дзяржаўнай філармоніяй правяла ў Мінску шэраг асветніцка-культурніцкіх мерапрыемстваў, прымеркаваўшы гэта да 15-годдзя ўсталявання дыпламатычных дачыненняў паміж Літоўскай Рэспублікай і Рэспублікай Беларусь.

Палову снежня беларусы і госці сталіцы могуць наведаць выставу «Лісты сябрам: Вільнюс — Мінск». Мастацкаму адлюстраванню старой Вільні і колішняй Літвы прысвечана выстава ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі «Старая Літва». Гэта выявы еўрапейскай і балтыйскай Літвы пачатку XX стагоддзя ў выкананні жывапісца і графіка Мсціслава Дабужынскага (1875–1957).

У выкананні акцёраў Літоўскага нацыянальнага драматычнага тэатра мінчане змоглі паглядзець спектакль «Эліта» паводле драмы харвацкага пісьменніка Міраслава Крлежа (1893–1981).

6 і 7 снежня ў Мінску і Гародні прайшлі ўрачыстыя канцэрты дзяржаўнага ансамбля песні і танца «Летува». Іх пачыналі фанфары народных інструментаў даўдзітэс. Танцы ў нацыянальных строях «жолінэліс» (траўнік), эпічнае па-

Малюнак М. Рэкльіта, 2004 г.

латно «Эха далінаў», песні розных рэгіёнаў Летувы, харавыя жамойцкія песні-скарагаворкі, гумарыстычная «Песня жамойцкага «Доктара», п'еса «Зайчык», танцы рыбакоў, аўкштайцкага кадрыль, аркестровыя п'есы, салот саламяных брыльёў і шмат іншага пачулі і ўбачылі слухачы і глядачы канцэртаў.

БЫКАЎСКІЯ «БЕДНЫЯ ЛЮДЗІ» НА ІЎРЫЦЕ

11 снежня ў Ізраільскім культурна-інфармацыйным цэнтры ў Менску адбылася прэзентацыя першай публікацыі Васіля Быкава на іўрыце — перакладу апавядання «Бедныя людзі» ў часопісе Саюза пісьменнікаў Ізраіля «Гаг» («Дах»). Гэта — пераклад твораў нацыянальнага празаіка на 50-ю мову свету.

«Бедныя людзі» перастварыў на іўрыт Надзвычайны і паўнамоцны пасол Дзяржавы Ізраіль у Беларусі Зееў Бэн-Ар'е. Ён і адкрыў вечарыну, распавёў аб тым, чаму ўзяўся за пераклад, чаму — Быкава і чаму — «Бедныя людзі». Як адзначыў дыпламат, У. Быкаў не толькі «найбуйнейшы беларускі празаік, пасля чытання якога становіцца лепшым, чысцейшым і мудрэйшым», але і пісьменнік, творы якога «пакідаюць магутнае ўражанне ад псіхалагізму апісаных ім сітуацый». Па словах амбасадара, у апавядзе «Бедныя людзі» яго ўвагу найперш прыцягнуў лёс людзей, «маральна сапсаваных таталітарным рэжымам».

Сярод твораў У. Быкава, якія З. Бэн-Ар'е плануе перакласці, — аповесці «Знак бяды», «Мёртвым не баліць» і «Афганец». Дыпламат падарыў нумар часопісу «Гаг» з перакладам апавяду У. Быкава ягонай жонцы Ірыне Быкавай.

Увазе публікі былі прадстаўлены ўрыўкі з апавяду «Бедныя людзі» па-беларуску і ў перакладзе на іўрыт.

Па словах сябра У. Быкава пісьменніка Валянціна Тараса, ён «з асалодай слухаў пераклад, у якім захаваліся быкаўскія рытміка, настрой і інтанацыя».

Старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч падкрэсліў, што «перамагчы ісціну немагчыма», нягледзячы на тое, што «ракавая пухліна

апісанага ў «Бедных людзях» «стукаецца» дагэтуль не выкаранена ў Беларусь». Па словах А. Пашкевіча, сакратарыят СБП будзе прапанаваць кіраўніцтву Саюза абраць З. Бэн-Ар'е ганаровым чальцом творчага аб'яднання.

Лявон Баршчэўскі сказаў аб тым, што вялікі гуманіст У. Быкаў «за 100 кіламетраў» адчуваў ксенафобію і антысемітызм. «А тыя даносчыкі, якія прачыталі ягоных «Бедных людзей», павініліся хоць бы ў душы. У гэтым і выяўляецца сіла вялікай літаратуры».

Доктар філалагічных навук Адам Мальдзіс паведаміў, што пераклад апавяду У. Быкава на іўрыт стаў 50-м перакладам твораў народнага пісьменніка на замежныя мовы. Навуковец прапанаваў выдаць зборнік твораў каля 20 беларускіх літаратараў, якія пісалі на беларускай мове і ідыш, а таксама выпусціць даведнік з біяграфіямі прыкладна трысячы выхадцаў Беларусі, якія зрабілі годны ўнёсак у «габрэйскую цывілізацыю Дзяржавы Ізраіль».

Па-беларуску і на іўрыце на вечарыне некалькі песняў выканаў бард і акцёр Аляксандр Памідораў.

N.K.

РАДА

ПАСЕДЖАННЕ РАДЫ СБП

20 снежня адбылося чарговае паседжанне Рады ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў». Старшыня СБП Алесь Пашкевіч выступіў з кароткім дакладам аб зробленым. Адзначалася актывізацыя дзейнасці секцый, а таксама прыёмнай камісіі Саюза пісьменнікаў, Берасцейскага і Віцебскага аддзяленняў СБП.

Таёмным галасаваннем у творчую арганізацыю былі абраныя 11 новых сяброў. Імі сталі: А. Арашонак, У. Васько, А. Белы, П. Макарэвіч, А. Паўлукін, В. Ракіцкі, Д. Рубанік, П. Севярынец, А. Стадуб, А. Таболіч, А. Цвік.

Ганаровымі сябрамі Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў адзінагалосна абрала (за пераклады

твораў беларускіх пісьменнікаў) амбасадараў Дзяржавы Ізраіль і Калалеўства Швецыі ў Беларусі Зеева Бэн-Ар'е і Стэфана Эрыксана (падрабязная інфармацыя пра новаабранцаў будзе змешчана ў студзенскім нумары «Літаратурнай Беларусі»).

Рада Саюза беларускіх пісьменнікаў прыняла Зварот у падтрымку рэдакцыі газеты «Новы час» у звязку са снежаньскім судовым пераследам. «Мы выказваем сардэчныя словы сваёй салідарнасці «новачасуцам» у адстойванні свабоднага слова, — гаворыцца ў Звароце Рады СБП. — Абсурдны факт судзілішча чыноўніка-пісьменніка з публіцыстам-крытыкам застаецца ў чорных аналах сучаснай гісторыі Беларусі. Жадаем стойкасці і моцы рэдакцыі, аўтарам і чытачам «Новага часу». Свабоду і праўду судом не адолець!».

▶ ПАЗЭІЯ

Ніл ГІЛЕВІЧ

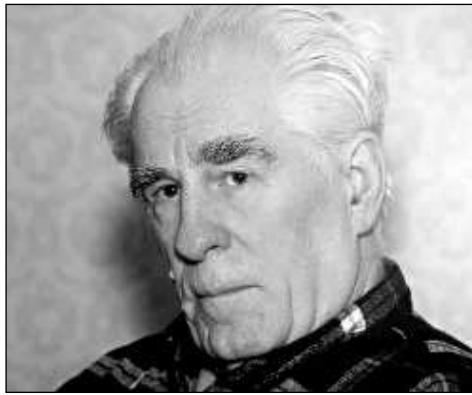
ВЕРА І ВЕРНАСЦЬ. СІЛА І МОЦ

Да выхаду першых нумароў
«ЛІТАРАТУРНАЙ БЕЛАРУСІ»

Нарэшыце! Нарэшыце пабачыў, адчуў.
Аж стала да слёзаў шчымліва ў грудзях.
Аж стала прасветла-святліста ў ваччу.
Ёсць, ёсць беларускага думання сцяг!

Ёсць вера і вернасць. Ёсць сіла і моц.
І мараў разбежнасць. І стройнасць пісьма.
І гоства памкненняў. І чыстасць яснот.
А блуду і броду — і на дух няма!

2007

З мышынаю доляй змірыся.
Нервамі, сэрцам, крывёю
бароняць свабоду паэты.
Як ЯНКА. Або як ЛАРЫСА.

2007

Дык жа добра спім!

Першая раніца
Новага года.
Свята — вялікае!
Выціць нагода!
Ды гэта — пазней,
у абед. А спярша —
хай добра і ўсмак
папрацуе душа!

Вымаю паперу.
Асадку бяру.
Імпэтам-натхненнем
ну проста гару!
І раптам падумаў:
«А што ўжо — ці шмат
прачнулася твораў
і твораць усмак?»

Перш-наперш паэтам
узаяўся званіць —
і кожная трубка
мне буркнула: «Спіць!»
Удумацца: шэсць
з палавінай гадзін —
і дрыхнуць, заразы,
усе як адзін!

Званю кампазітарам.
Сем нумароў
набраў — і нікога
званком не ўспароў!
Удумацца толькі:
сем з гакам гадзін —
і дрыхнуць, заразы,
усе, як адзін!

Ну, думаю, можна,
сябры мастакі
працуюць-ліцуюць?
Даю ім званкі.
Ні гуку! У сем
з палавінай гадзін —

дрыхнуць, заразы,
усе як адзін!

З пашаны да праўды
(Хаця б не зманіць!) —
рашыў і артыстаў
яшчэ абзваніць.
Душ дзесяць абдзынкаў.
У восем гадзін —
«Тралююць», заразы,
усе як адзін!

І стала, нарэшыце,
мне ясна, як дзень:
мы з гэтай спячай
пароды людзей.
Санліўцы-драмліўцы
мы ў царстве сваім —
і ўсё, што яшчэ
не праспалі, — праспім!

1.1.2006

«Ветрык» і «Менка»

Пра што падумалася на канцэрце
гэтых пеўчых гурткоў

Дзяржава
дубінкай падлеткаў збівае —
каб вылі ад болю, каб пець не маглі.
А «Ветрык» спявае,
і «Менка» спявае, —
спяваюць! Бо гэты іх лёс на зямлі.

Бо ветрык ёсць ветрык —
звініць перазвонна
ў струнах даспелага ў полі жытца.
Бо Менка ёсць Менка —
і ў памяці вольна
журчыць векавечнаю нотай жыцця.

Бо «Ветрык» і «Менка» —
пяюць сугалосна.
А гожа — няйначай анёлаў гурты.
Ім хочацца жыць у дзяржаве нязлоснай.
У светлай — як сонечны дзень залаты.

2007

Грае Ірына Шуміліна

Вечар цячэ не хвілінамі —
музыкай дзіўнай цячэ.
«Брава, Ірына Шуміліна!
Прасім што-небудзь яшчэ!»

Сэрцам да сэрца прыхілена
зала ў прызнаннях любові.
Дзякуй, Ірына Шуміліна!
Божа цябе блаславі!

Ах, як натхнёна, акрылена
гукі ўзлятаюць з-пад рук!
Граі жа, Ірына Шуміліна!
Граі! Каб жыла Беларусь.

2005, 2007

Не выйдзе, лірычная мышка,
нічога не выйдзе

Лагодненькі-згодненькі лірык
з нявострым ад роду пяром,
паўвеку праседеўшы ціха,
як мышка пад венікам ці памялом,
не піскнуўшы нават ні разу
у знак абурэння, пратэсту, нягоды
з засіллем хвастатых ва ўладзе,
з разгулам нялюбіць свабоды,
ні слова не мовіўшы
супраць бясчынстваў і гадства —
ні рыфмай, ні ў прозе, —
цяпер спахапіўся, апомніўся,
як гэты кажуць, «ужо на парозе»,
і ўздумаў — ні многа, ні мала —
у шэрай лірычнай старэчасці,
што трэба яму прапісацца
у часе, у веку, у вечнасці —
у ролі змаганца
супроць удушэння
нам Богам даверанай мовы, —
авось ды прызнаюць:
усё ж такі ў думках, употай,
і я быў гатовы...

Не выйдзе, лірычная мышка!
Нічога не выйдзе!

▶ СЛОВА

ПАЭТЫЧНЫ ЛЕКАР ДУШЫ

з інстытутаў стварацца камбеды.

У штыкетнік агароднікаў
прыбабунькі слімакамі ўткнуцца.
Нашы продкі нас не дазвуча.
Эх, як д а в а л е к т н а
абарвуча нам і ж
сужыліны вякоў.

Абярогі Сонца

Лірычная экспрэсія з нагоды спектакля
Галіны Дзягелевай

А Сонца не садзіцца, —
у густым алеі тлее:
азёрная вадзіца
спачатку палымнее,
пасля сваім прыгубам
круты кружок ацісне...
Пратуберанцам-чубам
расстайна Сонца вісне.

А заўтра зноў народзіць
свае праменні з донца, —
істоце і прыродзе
лагодзіцца пад Сонцам!
...Не, не густыя хвалі
схавалі сны ў азерцы.
Мы сонца ўратавалі
ў сваім зіхоткім сэрцы.
Не месца паняверцы,
бо праўды фібры-ткалі
ў грудной
адкрытай
клетцы.

Што згубіла айчынная медыцына — цяпер меркаваць цяжка, як, напэўна, і самому Сяргею Панізьніку патлумачыць тое, чаму пасля заканчэння школы памкнуўся набыць медычную спецыяльнасць. Ужо тады ён быў творца. Пегас прышчэпіў юнаку крылы, натхнялі — медыцына і дзяўчаты. Першыя вершы надрукаваныя ў 1959 годзе, як паступіў у Магілёўскае медыцынскае вучылішча. Папрацаваць фельчарам давялося мала. Радзіма запатрабавала аддаць вайсковы доўг. Сяргей Сцяпанавіч скарыстаўся сітуацыяй і паступіў у Львоўскае ваенна-палітычнае вучылішча на факультэт журналістыкі. Пасля заканчэння працягвае службу ў войску амаль дзесяць гадоў. Усе гэтыя гады піша. Не толькі піша, але духоўна асэнсоўвае тое, што пабачыў, пачуў. Асэнсоўвае і творча расце.

Першая кніжка пабачыла свет у год атрымання дыплама журналіста (1967) і мела назоў «Кастры Купалля». Магчыма, кагосьці бянтэжыць расійскамоўнае слова «кастры», аднак: быў час — была эпоха. Гэтая кніга дала магчымасць Сяргею Панізьніку займець статус літаратара. І ён, творца, скарыстаў яго. Чаму сведчаннем — наступныя кнігі і новыя публікацыі.

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Ластаўка суфікса

Не графіку наскальную, —
гляджу ў красу лакальную:
я ваш пірсінг-ню
як цмокачкі цаню.

Вам слова не скрыжальнае —
л а с к а в а
п а м я н ш а л ь н а е
знайду. Перазваню.

Зямля кітоў і мамантаў,
дзе помнікі для лямантаў:
то Фелікс, то Ільіч, —
на суфіксы ашчадныя.

І ласка ў нас дакладная:
паменшыце прыўладнае —
вас пакарае біч.

Гляджу на несаромнае,
харомна-нескаромнае,
на вашы пірсінг-ню, —
нібы гляджу на Атыку...

Гаваркі сырадой

Мова мінакоў — нібы адгон...
Хто з іх пачастуе «сырадом»?
Толькі ж дыялекту там — не трон.

Мы закальканыя наскрозь.
Скарбы гаваркі на задворках.
Лексіка бацькоўская як гоць
У «прыстойных» гарадскіх гаворках.
Думанне на сомаў хвост сышло...
А куфэркі знікнуць і жытло,
як маёй бабулечкі Альжбеты, —

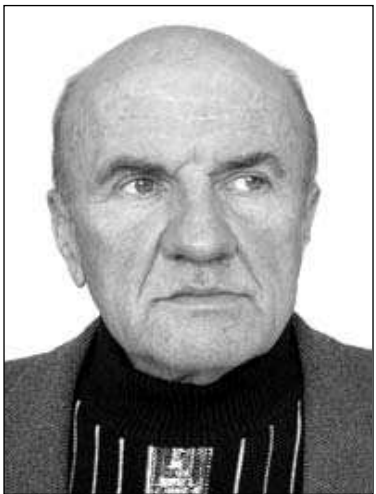
▶ АРХІВ

У лістападаўскім нумары «Літаратурнай Беларусі» паведамлялася пра зварот Саюза беларускіх пісьменнікаў і Беларускага Хельсінскага камітэта да генеральнага пракурора Беларусі Пятра Міклашэвіча з просьбай-прапановай «фармальна» рэабілітаваць вядомую беларускую паэтэсу Ларысу Геніюш (паколькі ейная грамадская рэабілітацыя адбылася ў чытацкай павазе і любові). Аднак у нашай дзяржаве нават генеральны пракурор (у якога тое ж прозвішча, што і паэтэсавае ў дзявоцтве) не мае... права на тое. Як аказалася, пастановай Прэзідыума Вярхоўнага Суда Рэспублікі Беларусь ад 24 лістапада 1999 года Ларыса Антонаўна Геніюш прызнаная не падлеглай рэабілітацыі, а беларускі суд, як вядома, ***...

Повазь жа Ларысы Геніюш з нацыянальнай культурай — непарыўная, і сёння «б» друкуе прывечанае паэтцы эсэ Алеся Жука (увайдзе ў новую кнігу прозы пісьменніка «Па дарозе дадому»), а таксама неардынарны дакумент мінулага — ліст Ларысы Геніюш да першага сакратара ЦК КПБ Пятра Машэрава.

АДНА Ў БЕЛАЙ ХАЦЕ

Алеся ЖУК

Фота Радыё Свабода

Пра Ларысу Геніюш я ўпершыню пачуў ад Юрка Голуба, з якім мы былі аднакурснікамі. У той час кантактаваць з Ларысай Антонаўнай, асабліва моладзі, было непажадана. Людзі з органаў цікавіліся тымі, хто наведваў яе. А нацыянальна настроеная моладзь цягнулася да яе. І наведвала. Тую, што была сакратаром эмігранцкага ўраду БНР, тую, што друкавалася ў перыядычных выданнях таго часу, выдала сваю першую кнігу «Ад родных ніў» у Празе ў 1942 годзе. Тую, што ў 1948-м была арыштавана, вывезеная ў Мінск і асуджана на 25 гадоў лагераў, так і не рэабілітаваная ў 1956-м камісіяй Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР. Камісія толькі скараціла тэрмін да 8 гадоў, практычна проста выпусціла на волю, пакінуўшы абвінавачванне ў сіле. «Няўдзячная» Геніюш, выйшаўшы на свабоду, не прыняла савецкага падданства, хаця і засталася жывы на радзіме, у Зэльве...

Для ўлады Ларыса Геніюш «как была, так и осталась националисткой», адным з тых прадстаўнікоў беларускай інтэлігенцыі, віна якой была толькі ў тым, што любіла сваю Радзіму, свой народ, жадала яму «свайго пачэснага пасаду між народамі». Колькі светлых галоў заплаціла за гэтае імкненне жыццём, колькі талентаў так і прапала, зачала ад свае незапатрабаванасці!

Ларыса Геніюш была адной з тых, хто не зламаўся, хто выстаяў да канца, хто верыў у тое, што зробленае ім і не прападзе марна. Ларыса Антонаўна дасягнула свайго, няхай і пасля смерці. Напісанае ёю надрукавана, выдадзена, імя яе ўвайшло ў кагорту тых слаўных, кім ганарыцца Беларусь.

Але праз што даводзілася прайсці, якія хвіліны адчаю былі пераадоленыя, гаворыць і пісьмо Ларысы Геніюш на імя Пятра Міронавіча Машэрава. Наўрад ці

трэба каментыраваць гэты дакумент — сведчанне перажытага боллю і адчаю, асабістай годнасці і вялікай чалавечай мужнасці.

На пісьме штэмпель групы рэгістрацыі пісем ЦК КПБ і няма ніякіх рэзалюцый. Але калі меркаваць па тым заданні, якое я атрымаў ад сакратара па ідэалогіі А.Т.Кузьміна, Машэраў пісьмо прачытаў. Аляксандр Трыфанавіч выклікаў мяне да сябе, сказаў, што па пісьме Ларысы Антонаўны мне трэба з'ездзіць у Зэльву, правесці гутарку з мясцовым кіраўніцтвам аб іх адносінах да паэтэсы, рэкамендаваць ім не перашкаджаць, а нават і спрыяць таму, каб Ларыса Антонаўна магла выступіць перад людзьмі, чытаць вершы. І яшчэ — каб ніякіх дзеянняў супроць Ларысы Геніюш не праводзілася. Калі што — звязвацца з сакратарам мастацкай літаратуры ЦК.

Праз дзень я быў у Зэльве, дзе адбылася непрыемная для першага сакратара райкама партыі гаворка, але аспрэчваць указанні «таго дома» было не прынята.

Самае памятнае з тае камандзіроўкі — сустрэча і знаёмства з Ларысай Геніюш. Па дарозе ад райкама да хаты Ларысы Антонаўны я заўважыў, што прыстаўлены да мяне інструктар абкама Іван Граблеўскі няруецца. На маё пытанне, у чым справа, ён неахвотна патлумачыў, што Ларыса Антонаўна такая жанчына, што можам атрымаць ад варот паварот. Відаць, адчуваў нейкі грэх за сабою.

Запомнілася яшчэ брудная пасля зімы, няўтульная красавіцкая вуліца, простыя вясковыя плоты, вароты. Першым пра нас даў знаць сабака, які з'явіўся з-за хаты. Вуліца была пустая. Людзі з вокнаў назіралі за белай абкамаўскай «Волгай» і за людзьмі, якія з яе выйшлі. Неўзабаве дзверы сянец адчыніліся, да нас падышла жанчына. Гэта была суседка Ларысы Антонаўны, якая дапамагала ёй па гаспадарцы. Мы назваліся, жанчына вярнулася ў хату, і адтуль хутка выйшла сама Ларыса Антонаўна, нечакана моцная, па-мужчынску шырокая ў плячах, у лёгкай летняй сукенцы. Яна адчыніла вароты, запрасіла заходзіць у хату, распрануцца і садзіцца за стол, сказала суседцы, каб прыгатавала чай.

Маю інфармацыю пра наведванне райкама выслухала стрымана, зрэдку злёгка ківаючы галавой ні то ў знак удзячнасці, ні то што норавы і павадкі сваіх чыноўнікаў ведае лепш за нас. Але з твару пасвятлела, узятая засцілаць стол, як было заведзена ў яе, вышываным прыгожым «поясам», паставіла талерачкі з «печывам» — сухарыкамі, дамашнім пячэннем, на што была вялікая

майстрыца. І зусім нечакана на сталае з'явіліся кілішкі і тое, што ў іх наліваюць. І пытанне:

— Ці пры выкананні начальства ня п'е?

Давялося аджартавацца, што якое ж гэта начальства, калі яно не п'е. А потым гаворка за чаем, нязмушаная, але і неабяззковая, як і звычайна паміж людзьмі раней не знаёмымі, распыты пра Мінск. Да сваіх праблем Ларыса Антонаўна не вярталася, не скардзілася, толькі мімаходзь заўважыла, што яшчэ халаднавата на дварэ, а брыкет ніяк не могуць прывезці. Іван Станіслававіч адразу ж запэўніў яе, што брыкет будзе, папрасіў Ларысу Антонаўну на будучае запісаць ягоны тэлефон. Ларыса Антонаўна тэлефон запісала, але ўсміхнулася і паддзела:

— Вось бачыце, варта інструктару ЦК загаварыць па-беларуску, дык і абкам, аказваецца, умее.

Я нагадаў Ларысе Антонаўне пра вершы: у маё даручэнне ўваходзіла ўзяць вершы Ларысы Геніюш для надрукавання ў рэспубліканскіх выданнях. На нейкае імгненне яна быццам задумалася, потым падышла, здаецца, да шафы, вярнулася з папкай і нечакана прапанавала:

— А хочаце, я пачытаю вам свае вершы?

Чытала яна стоячы перад сталом і адначасна раскладвала лісткі ў два стосікі са словамі: «Гэта можна. Гэта ня пойдзе».

Чытаць Ларыса Антонаўна ўмела, пачуццёвы меры, як і разуменне сваёй годнасці былі ўласцівы ёй арганічна. І чытку яна не зацягнула. Паклала адабраныя лісткі ў папку, падала мне са словамі:

— Перадайце Максіму. Паклон яму ад мяне. І скажыце, няхай сам распарадзіцца.

Мне не трэба было тлумачыць, што Максім — гэта Максім Танк. Забягаючы наперад скажу, што Яўген Максімавіч распарадзіўся: у летніх нумарах «Польмя» і «ЛіМа» 1979 года былі надрукаваны падборкі вершаў Ларысы Геніюш, а ў 1982-м была выдадзена і «вялікая» кніга паэтэсы «На чабары настоена», другая пасля «Невадам з Нёмана» 1967 года.

Правяла нас Ларыса Антонаўна да варотцаў, і калі я азірнуўся з машыны ад'язджаючы, здалася, што яна злёгка кінула галавой на развітанне. Падумалася, як цяжка і адзінока ёй у вялікай хаце з пабеленымі сценамі, разлічанай на вялікую сям'ю, жыць адной пасля смерці мужа, і як, мабыць, часта яна глядзіць на сцяну, дзе вісіць у рамачы невялікая аматарская фатаграфія, з якое глядзіць на яе такія маладыя Данута Бічэль-Загнетава, Васіль Быкаў, Аляксей

Карпюк... І яшчэ падумалася, што залішне зацяты барацьбіты з нацыяналізмам наўрад ці перастануць рабіць ёй дробныя паскудствы, але на вялікія наўрад ці адважацца.

Вось кораценька і ўсё, што засталася ў памяці ў сувязі з пісьмом Ларысы Геніюш, дзякуючы якому я пабачыўся з сапраўднай паэтэсай і патрыёткай любімай ёю Беларусі.

«МАРАЛЬНАЕ МАРАДЗЁРСТВА, НЕДАСТОЙНАЕ БЕЛАРУСІ»

ЛІСТ ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ ДА ПЯТРА МАШЭРАВА

Высокапаважаны тав. МАШЭРАВА.

Прозвішча маё Геніюш Ларыса Антонаўна. Жыву ў Зэльві, Гродзенская вобл., вул. Савецкая, 7. Мне вельмі патрэбная Ваша дапамога, бо інакшай не маю тут. 8/II сёлета памёр мой муж, лекар-пенсіянер, і яшчэ раз сустрэўшыся з дзікуствам, амаль нейкім маральным марадзёрствам тутэйшых зэльвянскіх уладаў, я не магу не напісаць Вам з розных меркавань.

*«У космас узляцелі,
прасторы змаглі,
Розум на гэта патрэбны
і праца,
А я хачу пэўна ступаць
на зямлі
І злыдню ніякіх на ёй
не баяцца!»*

Жыццё мужа і маё было тут і ёсць невыноснае. Калі стары і хворы адыходзіў на пенсію, дык забаранілі калегам яго і персаналу нават праводзіць яго па-чалавечу. Нават прафсаюзу забаранілі даць тыя грошы, якія даюць усім, хто на пенсію адыходзіць. Болей таго. Болей, калі моцна захварэў, не маглі нікога даклікацца з лекараў, каб яму дапамог! Тады я звярнулася да др. Багдановіча, Облздрава ў Гродне, і ён прыслаў кансультанта і назначыў тэрапеўта, які б даглядаў «Ветерана труда». Як пасля я даведлася, дык інструктар РКП у Зэльве спецыяльна папераджаў лекараў, каб да нас не заходзілі нават! А муж задыхаўся, стагнаў і мучыўся на маіх руках. Была я тут сама і бязсільная ў сваёй розпачы. Парыла зёлкі, са сльзямі выпрошвала «Валакардзіні» і купляла тое, што сам ён сабе назначаў...

Вось сканаў на маіх руках. Сумленна даглядала яго др.Кулікава, але медыцына аказалася бязсільнай, як і мая любоў. Чужыя, простыя нашыя людзі, са шматвяковай народнай культурай у сэрцы, нават малапісьменныя памагалі мне тут, як маглі. Адазвалася сумленне і ў былых калегаў мужа. Адведзілі яго хоць па сьмерці, падаравалі жывыя кветкі. Хацелі зрабіць апошнюю радасць нябошчыку і загадалі стужкі на вянках падпісаць на яго роднай, каханай беларускай мове. Жаль, у майстэрні нейкі тав.К. загадаў сарваць тыя стужкі і напісаць іх па руску. Я шаную рускіх і іх мову і культуру, але за жыццё і па сьмерці я хачу чуць удаму і сваю родную мову! У нас Саюз Сацыялістычных Савецкіх Рэспублік, а не нейкі «Эйн фольк, эйн райх, эй фюрэр!», гдзе ўжо нічога, нікому нельга! Цягалі, казалі людзі мне, тых бедных «геройскіх» лекараў, але яны маўчаць, бо баяцца. Няўжо і па сьмерці нельга той любай моваю карыстацца? Начальнік зэльвенскай міліцыі

нават забараніў шафэру хуткай дапамогі ехаць на могілкі і прывезці каго з нашай сям'і, калі б там абамлеў з гора... Якое дзікуства! Хлапец спалохаўся. Нейкія тыпы падыходзілі да людзей і «грозна» папярэджалі: «Нікакых речей, нікакых ракет !?». Калі людзі пыталіся, хто яны такія і якім правам да іх з падобным звяртацца, дык адыходзілі. Бегаў і нешта ўсё запісаў у бланкет маленькі «мудры» Верстак, Палячок зэльвенскі, начальнік Горсавета. Пасля аказалася, што ў спісак заносіў тых, хто нёс вянкi і галоўнае: крыж. А крыжа таго нёс наш далёкі сваяк, інвалід, якога некалі лячыў мой муж. Крыж быў зроблены ў хаце, бо якжа нам інакш, калі мужаў дзед быў некалі царкоўным старастам у гэтым, здаецца, з XVI стагоддзя, старым храме..... Удома паставілі толькі пласцінку «Авэ Марыя» па італьянска, а вось несць яго, як і дзядоў нашых — з крыжам. Падаў той Верстак беднага таго Ваню ў Райспалком, каб судзілі, пананісаўшы небыліцы проста і загадаў, каб чалавек пакараў і штрафам 50 рб. Каб хоць 10 рб, думае бедны чалавек, а скуль вазьму 50... Ледзь не плакаў, але тая камісія яму даравала... І дырэктар школы і той Верстак выклікалі людзей нашто неслі вянкi? Палохалі... А на могілках безліч рознай міліцыі! Ціж не жах? Пад канвоём хаваюць, беднага, загаманілі людзі. А мы за сьлязьмі не бачылі сцежкі. Ніхто не выступаў, не прамаўляў. І толькі сын падзякаваў усім добрым людзям і запрасіў на хаўтурную вячэру ў хату.

Я хачу прасіць Вас, каб Вы запэўнілі мяне хоць крыху спакой, пакуль не зраблю парадак з магілкаю мужа /зямля павінна асесці/, а пасля дапамаглі мне выехаць недзе, хоць да Папуасаў, каб я тамга болей не бачыла! Мне ўжо тут пагражалі, але казалі: «Пусть ешчэ поживёт»..... Думайце, тав. Машэраў, бо Вы не ведаеце, што тут з людзьмі вырабляюць.

Вельмі прашу Вас, уважце мой боль і гтую маю просьбу дапамагчы мне спакойна пражыць у сваёй хаце час, пакуль магілу не прывяду ў парадак. Яшчэ далучаю Вам ліста, якога ўчора атрымала. Піша гэта настаўнік з Гудзевіч, Гродзенскай вобл., які арганізаваў там добры літаратурна-краязнаўчы музей. Я абецала дапамагчы яму, але людзі, напалоханыя тымі паховінамі, ужо і пісаць мне баяцца, ня толькі дапамагчы. Ізноў надзея толькі на Вас. Чалавек гэта разумны, вартасны і цяжка хворы.

Калі гляджу на Вас па тэлебачанню, на Вашыя сустрэчы з сапраўды высокакультурнымі і гуманнымі паліт. дзеячамі сваёй і іншых краінаў, дык хочацца верыць, што такое знушчэнне над жывымі і мёртвымі, маральнае такое нейкае марадзёрства, пакажыце і Вам недастойным нашай Беларусі!

Застаюся з глыбокай павагай да Вас і з вераю, што абомі нам дапаможаце.

Ларыса Геніюш
Зэльва, 31/III.1979 г.

P.S. Я буду чакаць адказу ад Вас, ці вышлю яшчэ Вам копію свайго ліста, калі не дадуць Вам гэтага, бо ўсё думаю:

*Ўжо свечкі даўно пагашаны.
І магільні пад снегам спяць...
— Няўжо і мяне няшчасную
Пад канвоём будучы хаваць?*

Ларыса Геніюш

Эдуард АКУЛІН: «ХАЙ БУДЗЕ СЛОВА!»

Нячаста ў гісторыі літаратуры здараюцца падзеі, значнасць і знакаваць якіх дае падставу называць іх «верставымі слупамі» айчыннай Паэзіі. Звычайна яны звязаныя з заканчэннем пэўнага перыяду ў літаратурным жыцці краіны. Да іх ліку адносіцца і выхад анталогічных выданняў — сапраўднага свята для кожнага ўлюбёнага ў паэтычнае слова чытача. Зазвычай працай над укладаннем, адборам аўтараў і перакладчыкаў займаецца цэлы творчы калектыў (накшталт Інстытута літаратуры). Але бываюць і выключэнні. Нядаўна сваёй творчай радасцю падзяліўся паэт Эдуард Акулін, які падрыхтаваў да выдання аўтарскую Анталогію сучаснай украінскай паэзіі ў сваіх перакладах.

Н.К. — Спадар Эдуард, што ці хто натхніў вас на працу над «Украінскім майданам»?

Э.А. — Натхніла сама ўкраінская паэзія. Дакладней, адна з яе яркіх прадстаўніц — маладая паэтка з Кіева Алеся Мамчыч. Мы пазнаёмліліся падчас адкрыцця ў Менску помніка бацьку ўкраінскай паэзіі — Тарасу Шаўчэнку. Пераклаўшы колькі вершаў Алесі на беларускую мову, я настолькі захапіўся ўкраінскай паэзіяй, што наступныя два гады толькі тым і жыў, а кажучы метафарычна, «араў» перакладчыцкім плугам паэтычны майдан братняй нам Украіны.

Н.К. — Адсюль і назва анталогіі — «Украінскі майдан»?

Э.А. — Можна сказаць і так, але, перадусім, назву мне падказала выдатная ўкраінская паэтка Ліна Кастэнка. Гэта ў адным з яе вершаў я напаткаў радкі:

І што ўзару? Засею чым майдан за Чорным шляхам, за Вялікім Лугам?

Няўжо і я ў тумане — як туман — і ўсё ж іду за часам, як за плугам?..

Шчыра кажучы, больш пафіласофску заглыбленых, больш змястоўных і вобразных радкоў аб творчай планідзе і богаабранай місіі паэта ў жыцці свайго народу я дагэтуль не сустрэкаў, прынамсі ў айчыннай паэзіі. Такія радкі здатныя выдыхнуць з душы толькі сапраўдныя Геніі...

Н.К. — Спадар Эдуард, я ведаю, што гэта не першыя Вашыя наробкі на перакладчыцкай ніве.

Э.А. — Сапраўды, перад тым я ўжо меў пэўны перакладчыцкі досвед. І пачаўся ён для мяне з кнігі дзіцячай аўстрыйскай паэткі Міры Лобэ «Маленькае я — гэта я». Ведаю, што яна ўключаная ў школьную праграму навучання за другі клас. Праўда, чытаюць школьнікі аб прыгодах дзіва-звераняткі на ўроках працы... Рэч у тым, што кніжка акрамя эстэтычнага носіць яшчэ і прыкладны змест. Да яе прыкладзеная выкрайка звераняткі, якога пасля прачытання кожны школьнік можа зрабіць сваімі рукамі. Памойму — гэта здорава. Нашым дзіцячым пісьменнікам ёсць чаму павучыцца ў сваіх нямецкіх

калег. Потым была праца над Анталогіяй сучаснай літоўскай паэзіі, да якой я спрычыніўся разам з Вольгай Іпатавай і Міхасём Скоблам. А ў мінулым годзе «прыклаў руку», як перакладчык, і да беларуска-польскай анталогіі «Па той бок вакна», якая неўзабаве павінна пабачыць свет у адным з выдавецтваў Кракава.

Н.К. — Даўно заўважана, што пераклады — як жачыны: «калі прыгожыя, то не верныя, а калі верныя — не прыгожыя». Што вы можаце сказаць на гэты конт?

Э.А. — Я імкнуўся, каб мае пераклады былі і «прыгожымі» і «вернымі». А як атрымалася, пра тое меркаваць чытачу.

Н.К. — Скажыце, калі ласка, ці лёгка падавалася «перакладчыцкаму лемеху» паэтычная цаліна ўкраінскай паэзіі? Перакладаць з блізкай мовы — няўдзячна праца. Магчыма, нават не надта складаная. Навіш я ж мовы з аднаго караню?

Э.А. — Тыя, хто схільны да такой думкі, глыбока памыляюцца. Якраз наадварот! Перакладаць з блізкай мовы нашата складаней, чым з далёкай. Скажам, з той жа нямецкай ці літоўскай. Пераклад з украінскай лёгка супаставіць з арыгіналам. І вельмі важна, каб беларускі адпаведнік быў не толькі люстраным адбіткам украінскага верша, а яшчэ і здалеў перадаць усю глыбіню і характава ягонай сэнсавай і вобразна-метафарычнай структуры. Улічваючы значныя разыходжанні ў лексічна-граматычных нормах украінскай і беларускай моў, гэта зрабіць вельмі і вельмі няпросты. Што датычыць аднаго караня — дык бывае, што і з дубовага пня вырастае бяроза, але ж падабенства паміж імі хіба што ў тым, што абое дрэвы...

Н.К. — А ці ёсць у Вашай Анталогіі «хросныя бацькі»?

Э.А. — Ёсць. І я вельмі ганаруся імі. Прадмову да Анталогіі напісаў Народны паэт Беларусі Ніл Сымонавіч Гілевіч — прызнаны ў славянскім свеце майстра перакладу. Пасляслоў'е належы-

ць Леаніду Дранько-Майсюку, рэдактару з абсалютным паэтычным слыхам...

Н.К. — Цікава ведаць, які прынцып адбору вы паклалі ў аснову анталогіі? Бо, як вядома, вы самі прадстаўнік традыцыйнай беларускай паэзіі, ці, лепей сказаць, класічнай, і не аднойчы называлі сваім творчым настаўнікам Максіма Багдановіча.

Э.А. — У аснову структурнага адбору я паклаў прынцып духоўнай еднасці. Гэта значыць, што я перакладаў тых паэтаў, чые творы клаліся мне на душу, гучалі ва ўнісон з маім паэтычным настроем. Безумоўна, сто адабраных мною украінскіх творцаў — гэта цэлая паэтычная эпоха ўкраінскай літаратуры. Але кожны асобна ўзяты паэт уяўляе сабой своеасаблівы паэтычны свет, дакладней, нават Сусвет. Зразумела, што я не мог абмежавацца толькі прадстаўнікамі традыцыйнай «шаўчэнкаўскай» ніколы. «Украінскі майдан» — гэта паэтычны зрэз суседняй нам літаратуры на працягу апошніх ста гадоў. Тут, згадваючы Максіма Танка, «і старыя, і маладыя», і рыфмачы-традыцыяналісты, і наватары-постмадэрністы. Галоўным крытэрыем для мяне было не тое, пра што піша аўтар, а тое, як ён піша. Першы верш, якім пачынаецца анталогія — гэта своеасаблівы сінтэз класікі і постмадэрна. Я маю на ўвазе верш «Макі» Валадзіміра Сасюры:

Мне хочацца хадзіць з адрэзанай галавой Дантэ на руках і слухаць пра каханне Беатрычэ...

Ну хіба не геніяльна гучыць? **Н.К.** — Геніяльна! Абсалютны, як кажуць сённяшнія постмадэрністы, літаратурны сюр...

Э.А. — А верш, між іншым, напісаны яшчэ ў 1923 годзе..

Н.К. — І тым не менш, акрамя Сасюры і Кастэнка, каго вы перакладалі з найбольшай сімпатыяй. Бо нельга ж быць закаханым аднолькава ў сто паэтаў адразу...

Э.А. — Ваша «адразу» гучыць як абраз. Жартую. Канешне, такія сімпатыі ёсць. Найбольшую эстэтычную асалоду я перажыў, пераствараючы па-беларуску творы Дзмітра Паўлычкі, Івана Драча, Васіля Сіманенкі, Барыса Алейніка, Рамана Лубкіўскага, Васіля Стуса, Надзеі Кір'ян, Васіля Асадчага, Міколы Вінграноўскага, Валадзіміра Кузьміча, Лёсі Моўчун... Алесі Мудрак. Дарэчы вершамі Алесі Мудрак, нядаўняй студэнткі Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта, якраз і заканчваецца мой паэтычны майдан. Ну, як не захапіцца паэткай, якая ў свае дзевятнаццаць напісала такія радкі:

Зазірнула ў сіваю, як лён, даўніну,
Згадаўшы ўсё,
над чым бяссільны тлен.
Крануў анёл крылом тугім струну
І Госпаду паведаў пра мяне.

Якісь юнак ледзь чутна
прашаптаў:
«Здаецца мне, што вы сышлі
з бажніцы...»
А ў храме моляцца, гудзе,
як вулей, храм,
Звіняць званы ўрачыста на звоніцы.

Малюся й я: «Дай, Божа,
ўсім добра!
Прашу Цябе! Нам так
абрыдлі бітвы!»
Не, хлопча, не з бажніцы я сышла,
Сам Бог мяне паклікаў
да малітвы.

Калі паэты моляцца вершамі, Гасподзь-Бог дабраслаўляе той народ і той край, на мове якога прамаўляюць яны свае бяссонныя пацеры. Не марна ж нехта назваў паэта «Божай дудкай». Але не ў кожную дудку гатовы Пан Бог удзьмуць несмяротны дух паэзіі. Гэта яшчэ варта заслужыць. Без сумневу, вялікая ўкраінская Паэзія ў асобах сваіх выдатных творцаў заслужыла такія высокі гонар. Цяпер слова за самой Паэзіяй. Бо толькі яна сама сабе — суддзя і адвакат адначасова. Хай будзе Слова!

Н.К.

3 «УКРАЇНСКАГА МАЙДАНУ»

Васіль СТУС

Гарыць сасна — ад нізу да гары.
Гарыць сасна — чырвона-чарнагрывы
дым па-над гаем. Ой, і нешчасліва
ты, чарнабрыва Галю, чарнабры...
— Каханенькія! Хопіць! Адпусціце!
Галосіць Галю, крыкам прамаўляе,
а полымя абдымкі расхінае,
а пан-Гасподзь — глядзіць сабе й
маўчыць.

Прывязана касою да сасны
бляе, быццам лебедзь, белацела.
П'юць казакі, а неба як знямела,
а ад ямлі — чырвоныя кастры.
О любыя, малю вас адпусціць
да хатачкі, да роднае матулі, —
зайшлася плачам — ды ніхто не чуе, —
толькі сасна так вусціна трашчыць.
Гарыць сасна — ад нізу да гары,
сасна палае — ад гары да нізу,
Пан Бог ідзе. Цалуй Гасподню рызу,
ой, чарнабрыва Галю, чарнабры...
Святая Ганна выбачае мне,
што ў тым агні, як свечачка, згарэла...

О, як жа бела бель твая балела.
О, як бялела болем тая бель!

Пятро ЗАСЭНКА

Прышлося ўкраіне ляцець без крыла,
Нацэлена ў лоб ёй руля...
Тады яна песьню на «ой» пачала,
Нібы ёй пад сэрцам кальнула.

«Ой Божа...», «Ой маці...»,
«Ой выйду на шлях»,
«Ой гора той чайцы-нябозе...»
Ой, колькі тых «ой» прастагнана ў вяках
На той украінскай дарозе.

Казак у Стамбуле ў аблічча пашы
Спяваў хваласпевы ухвальна.
Хоць ойканне ў неба злятала з душы,
Як цела трымцела на палі.

І песьню пра Грыца, ў якой знемагла
Душа украінкі ў каханні,
Чурай з набалелага «ой» пачала —
Бы кінулі ў памяць камень.

Дзяржаву-нязграбу на ўласным гарбе
Цягнула даярка-маці,
«Ой, гора нам гора», — шаптала сабе,
спявала, каб не стагнаці.

А думачку кожную, слоўца ці склад
Чужынцаў тапталі ногі...
У песні айчыннай — самотны пагляд,
Нібы на старой іконе.

Нішто ёй катоні і вырак, і лёс,
Плыве, як Дняпро шматводны,
Шугае, як хваля, да золкіх нябёс,
А грэецца ў сэрцы народным.

І ўсё гэта спадчынай сталася мне,
Журба — як турма-няволя.
На «ой» пачынаюцца песні мае,
Яны з украінскага болю.

Раман ЛУБКІЎСкі

ВАЛОШКІ АЙЧЫНЫ

Думаю пра Максіма Багдановіча,
Бачу яго
Скалелую постаць

У зімовым Менску
На Траецкім прадмесці
Пад ліхтарамі...
Нават першы прачысты снег —
Пазнаў яго, пазнаў!
Іначай
Чаму б так прагна —
Роем аслеплых пчол! —
Прыпадаў
Да выцвілых валошак
У бронзавай далоні
Максіма?

Лёся МОЎЧУН

Пасадзілі штандар на палю —
ну якой яму болей кары?
Выкуй голас, як зvon, кавалю, —
Можна, выберуся з атары.

Бо з паўголасу жыць недарэчна,
Бо паўслова гучыць злачынна...
Спакавала паўкраю рэчы
і пакінула нам Украіну,

Каб на нейкім глухім кардоне
абтрусіцца й ад роднага пылу...
...А ў напаяпусцельм доле
цэлыя толькі бацькоў магілы.

15 (7)

ПАЭЗІЯ

Ян ЧЫКВІН

СОНЦА ВЫСОКАЕ

Ян Чыквін — беларускі пісьменнік, прафесар, доктар гуманітарных навук, аўтар дзесятка паэтычных кніг, літаратуразнаўчых манаграфій, перакладу анталогіі польскай паэзіі «Срэбра таполі». Ён — старшыня літаратурнага згуртавання «Белавежа», ганаровы чалец Саюза беларускіх пісьменнікаў, рэдактар літаратурнага часопіса «Тэрмапілы». Жыве ў Бельску (Польшча).

Гадоў мінае новых чарада.
Зноў ідалаў паставілі на варце...
Не, спадары хтанічнага жыцця,
Маім жыццём вам не ўладарыць!

Грае музыка святла й нябёс,
Якую заглушыць — кароткі вашы рукі!
Няхай здаецца вам, што ён не ўскрос
І што гармоніі няма ў душэўных муках.

А ўсё-такі калі заляжа ноч наўсцяж
І лекар не пакіне вам надзеі,
Не срэбнікаў і золата ўчэціца душа,
А вышнія спадзевы.

Сённа вечны на свеце аўторак.
Асыпаецца ноч на падворак,
Хтосьці топчацца ў слізкіх галошах,
Чорна-ціхі і глуха-трывожны.

Нешта сталася з сонцам высокім,
Памыняўся напрамак у свеце,
Ноч адкрыта ў ставокія жахі.
Душа-начніца не прагнецца,
Пад неба не шугне свабодным птахам.

Незавершаны будовы лесу,
Незакончаны будынкі мараў...
Ды паўтараецца, як святая мяса:
Нераны любуюцца відовішчам пажараў.

Ні слова добрага нідзе —
тут найлагодная ўсім кара.
А найчасцей затопчуць, ў пыл сатруць,
заб'юць

На вуліцы ў натоўпе ці ў лякарні.
О, доўгія ішчупальцы палітычных юд!

Спацелья ад бруду рукі новых нажывалаў,
Сакрэтных змоў, абмызганых лычоў...

«Улада наша ўжо над светам-рэстаранам!
І ўставім-перавернем розум і пячонкі;
І пойдзеце, ўсе шчасныя, вайсковым крокам
Пад нашу музыку, у свой астачарцель рай;
Мы ўчалавечым вам патрэбных вам
прарокаў;
І будзеце як дзеці ўрэшце роўныя
сваім багам.

І дзякаваць нам будуць усходнія
і заходнія народы.
І страшнага суда не будзе ўжо ніколі вам!

...калі ж на то не стане вашай згоды —
Як у старажытным Рыме,
першых хрысціян — ільвам!»

Мы ўехалі ў балотны Беласток,
І засла музыка пейзажаў свойскіх —
Нязведаны шляхі гасподне-боскія!

Бразгоча-прэ наперад нашая квадрыга,
І колы круцяць нейкую як бы сюіту Грыга,
І шмат людзей на ходніках нібы
расстрыгі.

На паваротах з мудрасцю аслінай
сам кіруе воз.

Аднак, чаго мы селімся ў гняздо чмялэў
і вос?
Ці што тут вырасла калі — апроч сварак
і пагроз?

Па ўсім паселішчы паўсюль зачыненыя
дзверы.
Ніхто нам не адчыніць іх — няхай яны б
згарэлі...
Свайго шкадуем саладка, а іншых шлем
ў халеру.

Куды і хто ў бляшанай пуставатай скрыні
Вязе душу й галованьку маю, як на прадажу
дыню?!
Чаго схацелась нам у мёртвыя абдымкі?

А нехта ж сунецца назад, ішчаслівы,
у сваё ваколле,
Рукой махнуўшы на жыццё паводле
пратока —
Як голуба, сваю душу пускаючы на волю.

А я важу сябе туды й сюды — з паўвёскі
у паўгорад,
Бо ўсё на свеце ўпісана у форму вогненнага
кола,
Якое круціць Саваоф, а часам
і святы Мікола.

«Бярнар швырнуў, — напісаў Мапасан, —
жменю пяску у вакно», каб збудзіць
капітана —
І выйшлі на яхце ў мора яны прад світаннем;
Над Ніцай віселі хрыбты паўзаснежаных
Альп;
Не задавай аніякіх пытанняў, марак,
небакраю!

І ўсё далей адглывалі ў напрамку містраля,
І ўсё радзей даганяў блавест ад святых
ім званю...
Іх час паганяў, і жыцця заставалася мала,
Каб вышні намер зразумець, і яго
Каб сэнсам напоўніць дагэтуль пустыя
скрыжалі...

На ціха адкрытых прасторах зямлі і нябёс
У Ніцу вясна завітала, святая няўмольна;
Жанчынам у храме здалося — Хрыстос,
Як жменю пяску, іх трымае ў далоні.

Жанчына-ноч

На чарэні чорнае кіпіць,
То выліваецца, то наліваецца...
Шчаслівіца сама сябе самую сніць,

Валосіца, махаецца
Ад вечара да раницы...

А я сабой цябе трымаюся
І спаць з табой хачу,
То падаю, то ўверх лячу,
Ніяк не развітаюся,
І зноў чаплю няўмела,
І б'юся аб тваё вакно,
І ўсё імкнуся ў тваё цела —
Не крукам, а верацяном.

І вось канчаецца жыццё —
і мы з ім нібы квіты!
Яно мне — ўсё, спаўна, да дна,
а я яму — неразумення млоць.

Дабро і Любасць, Вера й Прыгажосць,
амаль што й непачаты мной,
стаюцца на вачах нябытам.

Не так, не так задумаў быў мой Бог,
як выйшла, як збылося!

Яго адзінавольны рукатвор,
нібыта нейкі чарнавік,
няўцямна ўласнымі рукамі
я з дня ў дзень псаваў як мог.

Назірае за намі нехта,
За мной назірае;
Назіраюць назіры,
Нашыя сьвіры.

Былі часы найгоршыя,
Насталі нам найлепшыя.

З гвалтам ідуць і свістам
Рухам паўзучым, слізкім
З правінцый, прадмесця хлопцы;
І чакаюць гразілы,
Чакаюць яны цяплява,
Каб усяму свету адпомсціць.

І зноў з часоў найлепшых
настануць — яшчэ лепшыя.

Усеабдымна і акругліста
У вочы яд пускаюць, дым,
Набраўшы ў рот вады,
Двурушнікі-міністры:
Усіх злавіць і сціснуць,
Каб ўжо ніхто ніколі, ні адзін...

Былі ж часы і горшыя —
Не тое, што цяпер.

Куды ні ідзем мы, брацця,
Ці робім, ці ляжым,
Усюды — у жорсткіх абнятках,
Паўсюль, паўсюль рэжым,
Аж хочацца скрыгнуць зубамі
І рваць на сабе апратку.

І зноў з часоў найлепшых
настане судны дзень.

...wunderliche Zeit
von Widerspruch zu Widerspruche
reichend
Rainer Maria Rilke

Сонца згінае ў дугу вялікае неба,
Вяжа ў вузел тугі ўсе супярэчы.
Мы рукамі разганяем цені
І глядзім на свет маўкліва,
Нібы свае, нібы чужыя людзі,
Як дзень глытае пыл серабрысты аблокаў,
Аблокаў...

Новых прадвызначэнняў у высях не будзе;
Замкнёныя ў прасторах Эўкліда
Раны жыцця адно жыццём і лечым —
Мо, здарыцца душ перасяленне,
Мо, зыдзе агонь святы здалёку...
Галя чытае мне голасам Рьльке:
O, Leben, Leben...

Вечар — гарачае сэрца
спіць на свежым сене,
месяц над ім па-суседску
свеціць, але не грэе.

Сніцца вечару донне,
ніць пацалункаў-трымценняў,
як пояцца коні вадою,
як доуга жуоць яны сена.

Ноч стаіць на каленях,
цалуе вечара вусны,
і вечар стаецца небам,
а неба — азёрным люстрам.

Такой вечаровай хвілі
не шкода ні плоці, ні духа.
І вечар сам з чорнае вілы
любіць сябе на вуша паслухаць

НОЧ І МЕСЯЦ

У Бельску далёкім (ад чаго? ад каго?
Ад цябе, ад Бога ці нейкай зямной улады?)
Ноч паслала месяц у наш агарод
Намаляваць ноч, якой яна сама сабою не рада.

— І каб тая ноч і ў дзень была як сажэ,
І каб паўсюль шугаў агонь і душнае цяпло,
І каб кожны сон схавалася ў душло
Свайёй бяссонніцы ды сеяў распач-жалы
сярмяжыны;

Каб яна была бясплодным краявідам
без канца і краю,
І каб жыў там жах, ад чаго халоне
сэрца і няме;
Каб ніхто не ўздумаў пра ўцехі раю,
Каб стагналі глуха бубны, нёсся
рваны брэх сабак...

— Там такой начы няма-к!
Такой начы я маляваць не ўмею!

Не проза, не вершы

Калі ўбачыце твор напісаны, то, па-другое,
гляньце, хто падпісаўся і чым —
кравёй ці потам?
Калі кравёй — напэўна імат у ім благога,
калі ж потам — адкладзіце
на вечнае потым.

І яшчэ ж застаецца сутнаснае, першае —
Калі аўтар вам блізкі сваім ладам
тварэння,
прозы ягонай лепш не чытайце,
толькі вершы,
і нават не вершы, а лірыку. А з яе —
найлепшае,
адкуль ідзе прасветлае яўленне!

ПРОЗА

16 (8)

Уладзімір Някляеў

СВЯТАСЛАЎ

УРЫВАК З АПОВЕСЦІ «УСЯ ЕЎРОПА»

Яне падобны быў на забойцу, нават на бандыта звычайнага наўрад ці выглядаў, так, бадзяжнік, які падышоў і спытаў, ці можна прыпаліць?.. Не, я не спытаў, у мяне цыгарэта была ў левай рукі, а правай я паказаў, што прыпаліць хочу, пальцамі пстрыкнуў... Ён палез у кішэнь, каб дастаць запальнічку, такую цацку, запальнічку-пісталет, на невялікі маўзер падобную, а я з пінжака, з грудной кішэні сапраўдны пісталет вымаю, які ён, мусібыць, за цацку-запальнічку прыняў, толькі большую, чым у яго, і я нібыта сустрэчна хачу даць яму прыпаліць — ён, значыць, мне, а я чамусьці яму, таму ён падумаў, я ў вахач ягоных прачытаў: «Што за цырк? Прыпылены мужык, ці што?..» — а я роўненька пасрэдзі-не лобу яму, над пераносем, якраз туды, дзе індусы цікі свае ставяць, стрэліў. Ён не зразумеў нічога, здзівіўся толькі: «Во ё-мае...»

Яму не пашэнціла. Не толькі таму, што па шведскім горадзе Мальма ён з чырвона-зялёным пакетам, з намалёваным на ім трактарам «Беларусь» ішоў, а не пашэнціла ўвогуле. А магло б пашэнціць. Мы ніколі б маглі не спаткацца, калі б не падаўся я ў Швецыю, дзе падлавілі мяне ў Мальма на сняданку ў рэстаране гатэлю «Хілтан» — і я пазнаёміўся з Ражном.

Мяне ў Стаггольме адзін цыган навучыў гэтаму: заходзіш нараніцы ў гатэльны рэстаран, калі там сняданак, з выглядам, нібы ў тым гатэлі жывеш, і награбаеш са шведскага стала яды, колькі захочаш. Яшчэ і з сабой бутэрбродаў на цэлы дзень набраць у кішэні можна, ніхто не сочыць.

Адзеду толькі трэба мець больш-менш... Не смокінг, але і не лахманы, як на мне. Праз гэта афіцыянт у «Хілтане» да мяне і прычапіўся.

Калі зловяць, дык што ж: патрымаюць — і адпусцяць, бо ў турме ты даражэй ім абыйдзешся, чым, пару бутэрбродаў скраўшы, на волі. Але мне нельга было пападацца, бо, калі зловяць, дык дэпартауюць: я збег з лагера. А збег таму, што мне адмовілі ў палітычным прытулку, а значыць, усё адно б дэпартавалі.

Гучыць страшна: лагер. Цёпла, сыта. Жыў я ў асобным пакоі, ад кватэры ўсё адrozenне — кухня з прыбіральной на калідоры. Жывеш на ўсім гатовым, а табе яшчэ і грошы штомесяц даюць, як бежанцу. Па шведскіх мерках — драбязя, але ў Ваўкавыску я за гэтку драбязю хату прадаў.

Я ў Ваўкавыск з Менску вярнуўся, веру страціўшы. Ва ўсё. Бо страціў жанчыну, якую кахаў, і якая сказала аднойчы, што праз мяне і ўсіх гэтых самых недалэнгаў, як я, яна згубіла найлепшыя свае гады, маладосць, жаночае шчасце — ні на што жыццё паклала. Пад сцягамі і штандарамі ў шэсцях і пікетах.

Выходзіла, што я таксама ні на што жыццё паклаў.

Жанчыну, як і ўсё астатняе, што я страціў, звалі Верай.

Мы пазнаёміліся, калі ёй і дваццаці не было. На Дзяды, у

Менску, каля ўсходніх могілкаў... Цяпер ёй амаль сорок.

Дваццаць гадоў прамінула... Нечыя дзеці нарадзілі, падраслі, у першы клас пайшлі і школу скончылі. Але не нашыя дзеці, мы ўсё ў шэсцях ды пікетах... Ні работы, дзе б пладзілі, каб нармалёва жыць, ні сям'і, ні хаты...

На тых Дзяды, з якіх усе нашыя шэсці і пікеты пачаліся, мяне выкладчык гісторыі, я ў інстытуце тады вучыўся, паклікаў. Разам з Настай, якую, як мне здавалася, пакуль Вера не спаткалася, я кахаў. Наста таксама была з Ваўкавыску, на год пазней за мяне — і праз мяне, як яна казалася — у інстытут паступіла. Вучыліся мы на адным факультэце, жылі ў адным інтэрнаце. Калі канчалася стыпендыя, а канчалася яна на дзіва хутка, і жыўт з голаду падводзіла, мы хадзілі на Камароўскі рынак, дзе каштавалі, нібы купіць збіраліся, патрохі ўсяго, што там было: кілбас, сыроў, рыбы... Па скібцы, па лустачцы — гэтак і наядаліся. Калі ж адломваўся кавалак, які ўжо не каштуюць, а купляюць, і гандляры гвалт усчынялі, Наста раптам скідвала ці свэтар, ці кофту, што тамна ёй было: «Паглядзі на рэбры студэнцкія, морда спекулянткая! І ты мяне кавалак сыра папікаць будзеш? Ды падавіся ты ім! На, задушыся!..»

Наста з дзяцінства мела схільнасць да эфектаў...

Сыходзячы з рынку, мы яшчэ семак з гарэхамі, таксама нібы каштуючы, сабой набіралі... Так што, можа быць, і не пры чым той цыган, які ў гатэльных рэстаранах снедаць мяне вучыў. Патрохі красці я ўжо сам умеў...

Ведаць пра сябе, што ён не злодзей, можа хіба той, хто меў магчымасць скрасці — і не скраў. Як і пра тое, што ён не забойца, можа ведаць толькі той, хто мог забіць — і не забіў.

Я б многіх забіў, калі б мог. І ўпершыню адчуў гэта на тых Дзяды каля ўсходніх могілкаў.

Вера на ўсходніх могілках аказалася выпадкова. Хоць, хутчэй, гэта мы з Настай аказаліся там выпадкова, а ў Веры прадзед з дэдам, а цяпер ужо і бацька, на тых могілках пахаваныя. І яна прыйшла на Дзяды, як на Дзяды, а там такое... Натоп, міліцыя, дубінкі... Міліцыянты рассякаць натоўп пачалі, мне брыдой агрутнай, якая «чаромхай» чамусьці называлася, у твар пырнулі і ў «варанок» пацягнулі, па рэбрах дубасячы. Мяне цягнуць, дубасяць, а Наста, я з-пад локця выкручанага, з-пад пахі бачу, убок адварочваецца. Не крычыць, як на рынку: «Паглядзіце на рэбры студэнцкія, морды міліцыянцкія!» — а нібыта й не бачыць, як мяне па тых рэбрах...

Назаўтра вінавацілася: баялася, што з інстытуту выпруць.

Праз дзень яна выступіла па тэлебачанні як сведка падзей... У кампаніі з сакратаром партыйнага ЦК, які бажыўся, што міліцыянты дзейнічалі ў межах закону. Наста засведчыла, што ніхто дубінкамі нікога не біў і «чаромхай» не трупіў. Вось жа яна там была — і не пабітая, і не атручаная...

А Вера на тых Дзяды, зусім жа незнаёмая, аднекуль з гущара людскога як кінулася: «Вы што?! Вы куды яго?!» Адбіла ў міліцыянтаў, хоць ведаць мяне не ведала. Пасля сказала: «Каб ведала, не адбівала б, хай бы зацягнулі... Хай бы ўсіх вас тады пабралі і расстралялі ў Курапатах. Дык хоць бы легенда пра вас засталася...»

Вера, мусібыць, таксама многіх бы забіла, калі б магла.

Але яна пазней такой стала. Тады, на тых Дзяды, яна не была такой. Як лёгка ўсё яна любіла! Людзей шкадаваць... Музыку слухаць, вершы чытаць, у ёй прага была — чытаць вершы... І слёзы ў яе ваках стаялі высока, як у нябёсах...

Дзе яно ўсё падзелася? Я, Вера, народ... Было ж?... Прайшло, як дождж, і прадчуванні так і засталіся прадчуваннямі. Паэт, які пра іх напісаў, збег за мяжу. Пабеглі іншыя... І ўсе крычалі, што, калі яны не збягуць, іх ці пасадзяць, ці заб'юць. А чаго вы хацелі? Каб улада, з якой вы змагаецеся і стамляецеся ў барацьбе, у санаторый вас пасылаў?...

Пад адну музыку: дыктатура! — збягалі ўсе: палітыкі, жулікі, злодзей, турэмшчыкі... Збягала, як малако з агню, хваляй пералівалася за мяжу моладзь... Збег спікер парламента... І нават той, пра каго ўсе думалі, што ён у Курапатах ляжа, а кроку з круўнай зямлі не ступіць — збег.

Непадалёк ад ўсходніх могілкаў яшчэ і Курапаты — таксама могілкі. Ямы, у якіх ў часы, калі Сталін баляваў, скідвалі расстраляных. Прывозілі, стралялі і скідвалі... Прывозілі, стралялі і скідвалі...

Мы пачыналі новае жыццё на касях. Людзі кажуць: на касях жыць нельга.

Хоць хто яго ведае... Стагоддзі за стагоддзямі, вайна за вайной... Як падумаеш — дык пад намі і зямлі няма, адны косці.

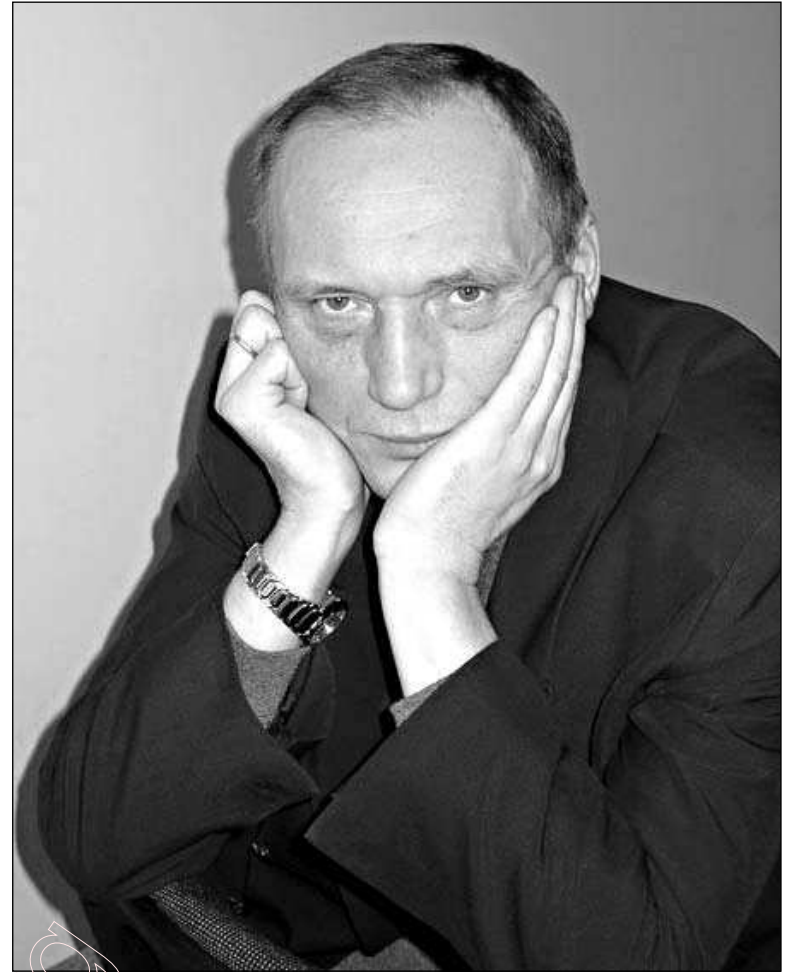
У Ваўкавыску гара ёсць, якая Шведавай называецца, бо нібыта шведы, якіх кароль Карл ваяваць вадзіў, тую гару насыпалі, зямлю шапкамі нанасіўшы. Дзеля чаго насыпалі, чаму зямлю шапкамі насілі? — невядома. А гару з якога боку не капні — уся ў касях.

Наша настаўніца літаратуры пыталася: «Дзеці, як вы думаеце, дзеля чаго шведы гару насыпалі?..» Хто што казаў. Каб на той гары бараніцца... Каб гарматы на версе паставіць і да Масквы страляць... Я адказаў: «Каб на льяках катацца».

Мой адказ падабаўся настаўніцы найменш. А найбольш падабаўся ёй адказ Насты: «Каб з гары глядзець на Швецыю, па якой яны сумавалі...»

— Вось так, дзеці, — сказала настаўніца, — трэба любіць Радзіму. Тое, што гэта самае бесталковае, самае бессэнсэўнае з усяго, дзеля чаго магла быць насыпана шведамі гара, настаўніцу не бянтэжыла. Беларусы мала бянтэжыць адсутнасць сэнсу ў чым бы там ні было...

На той гары я і надумаў збегчы. Бо, калі можна некаму, дык чаму

нельга мне?... І, калі гара Шведава, дык куды, як не ў Швецыю?..

...Ніхто анікога нікуды не прывёў — ніхто не прыйшоў анікуды. Толькі, ідучы, жыццё праміналі — і яно прамінала нас... Таму я забіў бы таго мужыка на Gogatan, калі б ён і не з чырвона-зялёным, а з бел-чырвона-белым пакетам ішоў. Ці нават з бел-чырвона-белым сцягам. Якая розніца, калі беларус?..

Беларус. Во каго я хацеў забіць — і забіў.

Я і следчому так сказаў, калі ён пачаў дапытваць, адкуль я ведаю Павала Рутко? Ну, таго, з пакетам... І за што яго забіў? Я сказаў: — Бо беларус.

Следчы, швед адмарожаны, не ўцяміў. Але вырашыў, што гэта я не ўцяміў, пра што ён мяне пытае.

— Я пытаюся, як даўно вы ведаеце забітага, які ў вас былі адносінны, за што вы яго забілі?

— Я не ведаю яго. Не было ў нас ніякіх адносін. А забіў за тое, што ён беларус.

— Але ж вы таксама беларус?

— Таксама.

— А я швед. Выходзіць, я магу забіць любога шведа за тое, што ён таксама швед?

— Можаче.

— А ён мяне?

— І ён вас.

— Чаму тады беларус, якога вы забілі, не забіў вас за тое, што вы таксама беларус? Нават не паспрабаваў забіць?

— Мог паспрабаваць. Я б яму не замінаў.

Я б насамрэч не замінаў. Якая розніца, якім беларусам меней? Але ён не паспрабаваў. Дастаў запальнічку, а не пісталет.

...З нумару я выходзіў, не ведаючы, што буду рабіць... А з ліфту ўбачыў таго, з пакетам... Яго лёс да мяне прывёў, дык што ж...

Хведар Міхайлавіч Дастаеўскі, не пісьменнік, а той выкладчык гісторыі, які зацягнуў мяне на Дзяды да ўсходніх могілкаў, Веры пабойваўся. Асабліва пасля таго, як уварвалася яна ў інстытут на лекцыю: «Аж знемагаю, так цалавацца хачу!..» І пакуль Хведар Міхайлавіч бездапаможна абуралася: «Вы што сабе дазваляеце?..», — Вера прабегла між сталамі і зубамі ўпілася мне ў

губы, да крыві пракусіла... На гістфаку пасля гэта так і называлася: пацалунак Веры.

Хутчэй, здавалася б, на такое Наста здольная, схільная да эфектаў, але ўварвалася на лекцыю, каб пацалавацца, Вера.

... — А вы як распазналі, — дапытвае шведскі следчы, — што чалавек, у якога вы стрэлілі, не швед, не паляк ці расеец, а беларус?

Ён намагаецца не толькі дакараскацца да прычыны забойства, але разабрацца яшчэ і ў тым, што ж такое беларус, бо для яго ўсе мы, хто з былога, а значыць, з Расіі, — рускія.

Тлумачыць яму нешта пра тое, як беларусы ходзяць, азіраюцца? Ці як стаяць, быццам бацяны на балоце?..

Наогул я хацеў распавесці яму толькі пра Веру, пра тое, што адна яна — прычына ўсяго, але наўрад ці ён гэта зразумеў.

У іх як?.. Падыходзіш ці ў кавярні, ці дзе заўгодна да любой шведкі і кажаш, я наўмысна завучыў: «Jag vill ha sex med dig*». Вера ў адказ на такое, калі б у яе пісталет быў, адразу б стрэліла табе ў лоб над пераносем, а для шведкі яно нармальна. Разглядае цябе, ацэньвае... Калі згаджаецца, дык цягні ў бліжэйшы ложак, нават як зваць яе, не пытаючыся. Калі ж не, дык адразу адскоквай і болей не падыходзь. А падыдзеш — гэта ўжо сэксуальныя дамаганні — гвалт, паліцыя, суд...

Такая яна ў рэальнасці — шведская сям'я. А не тая, якой Бергман яе ў кіно прыдумаў. Ці, магчыма, з часоў Бергмана эвалюцыя адбылася. Або рэвалюцыя...

Неяк мы з Верай расклеівалі адозвы супраць рэфэрэндуму па змене Канстытуцыі, Вера, спяшаючыся, наклеіла адну тэкстам да сцяны і, каб адозва не прапала, у Веры каліва не прапала, фламастарам пісаць на ёй тэкст пачала: «Беларусы! Нас мала! Галасуйце...» — але не паспела дапісаць «за Беларусь!», бо машына міліцыйская паказалася, гэта ўночы было, мы кінуліся наўцёкі, а назаўтра чытаем працяг на той адозве, нехта дапісаў: «Беларусы! Нас мала! Галасуйце за шведскі сэкс!» Усе астатнія адозвы паздзіраныя, а гэтая вісіць.

Потым Вера так і расклеивала адозвы — тэкстам да сцяны. Хай, казалася, пішучы, што хочучы.

Расказваць шведскаму следчаму, як здзіраліся разам з адозвамі нашыя мары пра Беларусь? Распавядаць яму, як растайвала і растайвала, саступаючы месца расчараванню і роспачы, нашая надзея? Як глыбілі і цяжкія яміны адчаю? Як абяскрыльвалі, стамляючыся ў бясконцы чаканні хоць нейкіх, хай маленькіх перамог, нашыя душы? Як Вера даводзіла ўсім, што нельга перамагчы, выбіраючы паміж звалюццай і рэвалюцыйнай, што перамога магчыма толькі ў выбары паміж свабодай і смерцю, — і як ніхто не хацеў паміраць?..

Я таксама паміраць не хацеў.

Я расказваю пра ўсё гэта ўжо не следчаму, распавядаю адвакату, і адвакат — гэтаксама, як і следчы, не разуумеючы, пра што я кажу, — супакойвае мяне: «Не бойцеся, у Швецыі смерцю не караюць».

Пры чым тут Швецыя?..

— Я там паміраць не хацеў.

— Натуральна, што не хацелі.

А хто хоча? Хоць там, хоць тут... Генетычная праграма самазахававання загладзена ў масгі найпершай. Ва ўсе масгі: чалавечыя, звярыныя... Вас, дарэчы, у іншую камеру перавядуць, каб вы адчувалі сябе па-чалавечы.

— У мяне і зараз не кепская...

— Новая будзе лепшая. Не «Хілтан», але і не турма.

Ражон наняў мне адваката і пастараўся, каб перавялі мяне ў лепшую камеру, бо, аказалася, я прыстрэліў якраз таго, каго ён хацеў, каб я прыстрэліў: кілера, прысланага рускай мафіяй правіцца з Ражном. Я сказаў адвакату, што такога не можа быць, бо я хацеў забіць і забіў беларуса, на што адвакат спытаў:

— А беларус хіба не можа быць кілерам?.. Вы падумаўце...

Падумаўшы, я зразумеў, пра што ён пытаецца, і адказаў, што можа.

— Як і кім заўгодна яшчэ, — здаваліў мой адказ адваката. — Скажам, целаахоўнікам, які выканаў свой абавязак... А калі не, дык чалавекам, у якім прыродная агрэсія вылілася ў нянавісьць да сабе падобных. У хваробу, у шызафрэню... Пад уздзеяннем стрэсаў, перажытых вамі як там, так і тут. Мы яшчэ шведскія іміграцыйныя службы зробім вінаватымі — вы не супраць?

У адрозненне ад следчага, які ўсім сваім выглядом нібыта ўва-сабляў справядлівасць і непарушнасць закона, адвакат на жуліка выглядаў, ды, мусіць, быў ім, калі знаўся з Ражном, але мне якая розніца? Калі ён прапаноўваў мне якраз тое, чаго я хацеў: шведскую псіхушку.

— Я не супраць. Але следчы не лічыць мяне ненармальным.

— Гэта не яму вызначаць. Дастаткова будзе, калі ён прызнае, што ў вашых дзеяннях цалкам адсутнічае матывацыя. І ён прызнае гэта, бо зыходзіць з чалавечай логікі, звычайнай маралі.

...Адвакат склаў паперы, двума пальцамі ўзяў тэчку за ражок, паківаў ёю, як маятнікам. — А вось я, паміж намі, не прызнаў бы, што без матывацыі... І, калі вам цікава, магу сказаць, чаму.

Голас ягоны ў апошніх словах змяніўся... Нібы адгаварыўшы ўсё, за што яму заплацілі, самае істотнае пад самы канец ён вырашыў сказаць за так.

— Чаму?

— Бо матывацыя ёсць. Там, дома, вы ненавідзіце тых, хто над

вамi. Але зусім не таму, што яны, як спрабуеце вы давесці следчаму, душаць свабоду і дэмакратыю, а таму, што ў іх улада, грошы — усё тое, чаго б хацелі вы. І вы не здольны нічога змяніць, нічога зрабіць, бо тыя, хто над вамi, моцныя, а вы слабыя. Таму вы збеглі ад іх, і ўсю сваю злосьць і нянавісьць скінулі на таго, хто з іхняга ж статку, але ўсё ж слабейшы, не ваяж з ікламі, на якога ў вас і рука не паднялася б, здранцвела б, як зараз... Вось пад што падварнуўся ваш зямляк з пакетам. І называецца гэта, калі хочаце ведаць, пераразмеркаваннем агрэсіі.

Адвакат вырашыў, што разабраўся ўва мне, і я не збіраўся яму прарэчыць. Калі чалавек робіць тое, за што яму плацяць, дык без розніцы, што ён пры гэтым думае. Ён глядзеў на мяне так, нібы нутро маё выкруціў на выварат, мне самому адкрыўшы там нешта патаемнае, а мяне здзіўляла адно: як ён здагадаўся, што ў мяне рука здрацвела?..

Асатняе ўсё я ведаў. <...>

— Магчыма, у вас былі праблемы праз жанчыну? — дапытвае шведскі следчы, і я адказваю яму, што не, ніякіх праблем праз жанчыну з забітым у мяне не было. Следчы кажа, што шкада, бо, з улікам шведскіх законаў, гэта быў бы для мяне найлепшы варыянт.

— А найгоршы?

— Той, які вынікае з вашых паказанняў. Забойства па прычынах палітычных. Па новым законе, прынятым шведскім парламентам, гэта тэрарызм. А значыць, пажыццёвае зняволенне.

— Я не забіваў яго па палітычных прычынах.

— А па якіх?..

— Я казаў вам, па якіх. Але тое, што ён беларус — не палітычная прычына.

— Тады якая?..

— Ну, можаце лічыць, эталагічная.

Шведскі следчы задумваецца і кажа: «Такой прычыны ў шведскіх законах няма».

Няма дык няма...

— У шведскіх законах і пажыццёвага зняволення няма.

Следчы не згаджаецца:

— Пажыццёвае зняволенне ёсць.

— Якое?

— 15 гадоў.

— І вы не бачыце супярэчнасці?

— У чым?

— У тым, што пажыццёвае — і 15 гадоў?..

Шведскі следчы не бачыць супярэчнасці ні ў адным шведскім законе. Бо для яго закон ёсць закон.

...Вярнуўшыся ў камеру, я ўключыў тэлевізар. У выпускку навінаў выступаў міністр унутраных спраў... «Яны прыежджаюць да нас, крадуць, страляюць, а мы павінны судзіць іх па нашых законах, даглядаць і карміць у нашых турмах — за чые грошы? Я не згодны, каб за мае. Ініводны швед не згодны. Няхай іх судзіць і ў турмы садзяць дома...»

Міністр глядзеў некуды міма камеры і прамаўляў так, нібы апраўдваўся. Не выглядаў ён перакананым, што кожны швед усчаць: «А гуманітарныя прынцыпы! А правы чалавека!..» Тут ёсць каму крычаць, тут кантораў па правах чалавека не меней, чым па ахове жывёлін.

Неяк прыснілася, быццам Вера прыехала і служыць ў такой канторы. Стаіць у пікеце на Gogatan

з плакатам: «Здавайце забітых у пункт прыёмкі забітых». І Ражон каля яе з бел-чырвона-белым сцяжком круціцца, у мяне пытаецца: «Ты чаму забітага ў пункт прыёмкі не здаў?..» Я Ражна адпіхваю, бо што мне Ражон хоць і з бел-чырвона-белым сцяжком, мне Веры трэба растлумачыць, што Gogatan — не Бангалор, што ўвогуле ў Швецыі дэмакратыя, тут забітых здаюць, куды захочуць, а Вера адказвае, што так няправільна, бо, як хаваюць на адным месцы, гэтаксама ў адно месца трэба здаваць, вунь у нас жа здаюць у судмедэкспертызу...

Калі Веру з перарэзанамі венамі знайшлі ў яе аднапакаёйцы і адвезлі ў судмедэкспертызу, там напісалі, што спачатку ў Веры спынілася сэрца, а пасля ўжо яна набрала ванну і ўзрэзала вены. Таму так мала нацякло крыві...

Прычыны, па якой спынілася сэрца, судмедэкспертыза не змагла ўстанавіць. Не было прычыны.

Здарылася гэта ў той дзень і прыблізна ў той жа час, калі я сеў на цягнік да Масквы, каб у Маскве сесці ў самалёт да Стакгольма... Так што ў гэты час я мог не быць у Менску, а мог і быць — Вера жыла побач з вакзалам. Я мог спыніць ёй сэрца, зацігнуць у ванну, пераразаць вены і паспець на цягнік.

Калі не, чаму збег?..

Слядоў маіх у кватэры хапала.

Па горадзе пакацілася: забілі некага з апазіцыі! КДБ, спецслужбы забілі, бо ў каго яшчэ ёсць нешта такое, што сэрца спыняе нібыта без прычын? У інтэрнеце замальгала: «Дыктатура не правіцца з нашай ВЕРАЙ!» Дык што рабіць спецслужбам дыктатуры? Калі забойца сам у апазіцыі — і да таго ж збег за мяжу... Таму і наструніла мяне пытанне адваката: «Вы дома нікога не забілі?..» Я падумаў, што прыйшлі дакументы на экстрадыцыю...

Шведскі следчы ўсё хоча разабрацца, што там з намі і ў нас адбываецца.

— Вы першую палову жыцця хадзілі на савецкія шэсці: Першмай, Кастрычнік... Так?

— Так.

— А другую палову жыцця — на шэсці антысавецкія. Дзень Волі, Чарнобыльскі шлях... Так?

— Так.

— Тады скажыце мне, толькі падумаўце: гэта нармальна?

— А што тут ненармальнага?..

Шведскі следчы глядзіць на мяне бездапаможна: «Ну, не ведаю... Я толькі хачу вас папярэдзіць, што вы зноў можаце апынуцца там. Вас туды могуць выдаць, калі адвакат не даб'ецца псіхіятрычнай экспертызы».

Нарэшце яны, адвакат і следчы, выйшаўшы з пункта А і з пункта Б, сыйшліся. Не важна, што адзін з іх спыніўся ў пункце «выслаць», а другі — у пункце «выдаць». Пункт адзін і той жа... Але і ў тым, што мяне не вышлюць і не выдадуць, бо прызнаюць псіхічна хворым, следчы, як і адвакат, не сумняваецца. Хоць ніхто з экспертаў не сябар ягоны і ён ні з кім і ні пра што не дамаўляўся...

Яму шкада мяне.

Чаму яны ўсе мяне шкадуць?.. Следчы, міністры, адвакаты, хай нават яны жулікі?.. Феміністкі з іміграцыйнай службы і феміністкі з таварыства аховы жывёлін?.. Таму, што я жыву там, дзе я жыву, і лічыў сваё жыццё нармальным?

Дык яно і было нармальным. Яшчэ трэба разабрацца, дзе яно

ненармальнае. Там, дзе турма — турма, з карцэрам і парашай, ці там, дзе турма — нумар у гатэлі. З тэлевізарам, падазлівымі і падагрэтай падлогай. Ды яшчэ з прабацэннямі, што тэлефона няма і кампутар да інтэрнэту не падключаны, бо, пакуль вядзецца следства, сувязь забаронена. А пасля, калі асудзяць, калі ласка. Хочаш — сядзі ў інтэрнеце, хочаш — з інструктарам на лыжах катайся. Хай сабе нават ты двойчы забойца.

Дома ў камеру на дзесяць чалавек нас па трыццаць набівалі. Не прадыхнуць... Па тры разы на дзень прытомнасць страчваеш. І не ўсведамляеш, прытомны ты ці не, калі чуеш: «Там, дзе канчаюцца замкі, там канчаецца Еўропа. Пад Смаленскам... І калі мы ўзновім, адбудуем нашыя замкі, мы дойдзем да Еўропы, вернемся ў яе».

Вера казалася: «Мы тады некуды вернемся, калі дойдзем да такіх, як у Еўропе, турмаў. Але дай нам такія турмы — нікога на волі не застацецца. Для нас такія турмы — замкі».

Мы рабы, нас цягне ў рабства. Там камфортна, зацішна. А свабода — вецер. Ген свабоды нам не прывідць, у рабоў ён не прыжываецца. Таму мы і шчаслівыя ў рабстве».

Шведскі следчы кажа: «Дарма вы пра ўсіх сваіх горш чым пра ўсіх астатніх думаеце. Свае — найлепшыя, якімі б яны ні былі. Гэта найпершая ўмова для стварэння чаго заўгодна чалавечага, пачынаючы з сям'і».

Сям'і не выйшла...

Вера лічыла мяне сваім, але не найлепшым. І народ лічыла сваім, але не найлепшым. І апазіцыя... Недалэнгамі яна лічыла і мяне, і апазіцыю, і народ.

Так не можа быць. Ці можа? Каб усе — недалэнгі...

— У мяне жонка журналістка, даволі вядомая, — кажа следчы. — Яна ў вас не раз бывала. Дык у першым рэпартажы напісала, што вы лепшыя за нас.

Выходзіць, следчы прыкідваўся, быццам ні пра Беларусь, ні пра беларусаў нічога не ведае...

— А ў другім?

— Што ў другім?..

— А ў другім рэпартажы пра што яна напісала?

— Пра вашу мужнасць. Пра тое, як мужна вы перанеслі вайну, вытрымалі Чарнобыль... І як зараз гэтак жа мужна, сцяўшы рот, перажываеце дыктатуру. Ёй прэмію за яго далі... Жонка мая... яе, дарэчы, Верай завуць, хоць яна шведка... — Як?..

Перад тым, як назваць імя жонкі, следчы, мне здалося, надта ўжо ўважліва зазіраў мне ў вочы, нібы чакаючы, як я адрэагу...

— Так, Вера, — кіўнуў следчы і не стаў тлумачыць, чаму ягоную шведскую жонку завуць Верай. — Яна перакананая, што небяспека для чалавецтва — не спід і не тэрарызм, а грамадства спажывання, якім і ёсць сёння ўвесь Заход. Яна лічыць, што грамадству спажывання цалкам адпавядае філасофія хрысціянства, таму трэба мяняць і грамадства, і веру.

Я не ўцяміў:

— Якую веру?

— Хрысціянскую, на якой грамадства спажывання і ўзгадвалася. Свой духоўны пік чалавецтва прайшло напярэдадні хрысціянства, пасля пачаўся заняпад, што адчулі на ўсходзе, дзе стварылі новую сусветную рэлігію, але і яна не вырашае праблему, бо не зраўметала галоўнае: сёння, каб ісці

наперад, трэба бегчы назад. А вам не трэба назад, вы і так там. У тым сэнсе, што, хоць у вас ёсць храмы, але вы ў сутнасці сваёй ніякія не хрысціяне, а, як старажытныя грэкі з рымлянамі, паганцы, і грамадства спажывання ў вас не сфармавалася. Цывілізацыя перагнала вас, як на стадыёне, на круг, але з трыбун здаецца, што вы не апошнія, а наперадзе, і Вера даводзіць, што так не здаецца, а так яно і ёсць. Што, стаўшы аўтсайдэрамі, вы сталі лідэрамі...

Во як...

Жылі і не ведалі пра сваё шчасце...

Следчы сказаў, каб я ўключыў тэлевізар пасля вечаровых навінаў, калі хачу ўбачыць ягоную жонку, якую зноў запрасілі на каралеўскае выселле, скуль яна будзе весці рэпартаж.

Я ўключыў...

Іспанскі крон-прынц Філіп жаніўся з Летыцый Орціс. Нявеста, іспанская тэлежурналістка, а цяпер прынцэса Астурыйская, магла б і сама рэпартаж весці. Тады б не пачула тое, што пачула. Што выселле -- на ўстаў Еўропы, і што з высылкай стала можна было б накарміць усіх бежанцаў, колькі іх у Еўропе ёсць...

Голас за кадрам быў не проста знаёмы. Родны. Здавалася, ён гучыць на Шведзай гары.

Жанчыну з гэтым голасам я не проста ведаў. Палову жыцця я ёю трызіў — палову жыцця яе кахаў...

На некалькі імгненняў яна з'явілася ў кадры:

Вера?

Вера!

Вера...

Не надта падобная на беларуску, не тутэйшая, праз што паймаўся яе і касіўся ў яе бок выкладчы гісторыі Хведар Міхайлавіч Дастаеўскі, які прывёў мяне з Настай на Дзяды каля ўсходніх могілкаў, дзе мяне, прытуча-нага «чаромхай», міліцыянты, дубасяць, пацягнулі ў варанок... і Наста ўбок адварочвалася, каб яе не пратурылі з інстытута, ды потым яшчэ бажылася, што ніхто не труціў нікога і не дубасіў, вось жа яна там была і ўся цалая... а Вера, зусім жа незнаёмая, аднекуль з гущыра людскога як кінулася: «Вы што?! Вы куды яго?!» — і адбіла мяне ў міліцыянтаў, каб пасля згубіць са мной найлепшыя свае гады, маладосць, жаночае шчасце, недацалаваныя дні і недапешчаныя ночы, адстоеныя ў пікетах і адбеганыя ў цёмных ветрах, на якіх абяскрыльвала, стамляючыся ў бясконцы чаканні, яе душа, растайвала і растайвала, саступаючы месца расчараванню і роспачы, яе надзея, глыбіла і чарнела яміна адчаю, куды ўрэшце, праз мяне і ўсіх гэтых самых недалэнгаў, як я, скочыла яна, спыніўшы сэрца і ўзрэзаўшы вены... — і ўсё гэта дараваць?.. не адпомсціць, не пакараць, не забіць за гэта нікога?!

Выступаць па шведскім тэлебачанні?..

«Хто мне верне маё жыццё?..» Яна была не так, як звычайна, апранутая, размаўляла па-шведску, але гэта была яна — і гэтага не магло быць.

Я кінуўся да дзвярэй камеры: ахоўнік!.. адваката!.. следчага!.. доктара!.. Ражна!.. каго-небудзь...

Мусіць, я так не хацеў забойцам вяртацца ў Беларусь, гэтак хацеў вар'ятам застацца ў Швецыі, што насамрэч звяр'яцеў.

*«Jag vill ha sex med dig» — «Я хачу заняцца з табой сексам...» (шведск.)

ПРОЗА

18 (10)

ПАВЕЛ ЛЯХНОВІЧ

«ЧЭСЫМЁЮ»

АПАВЯДАННЕ

1.

«Фольксваген», брудна-жоўты, як жухлая трава, лемантуючы ўсімі сваімі клапанамі і падшыпнікамі, са смуродлівым кашлем пераскочыў мост ля езуцкага калегіума і нырнуў у золкі сырадой туману. Працінаюць дрыжыкі. У багажніку варочаюцца сабакі. Толік Седляр схліўся да лававога шкла, яму здаецца, што так лепей відаць, лаецца:

— А каб цябе накрыла сінняй дупай! Піксель шызы! Ні халеры не відно!

Пласт туману нятоўсты, і справа на шэра-фіялетавым небе вісіць гранд'ёзны Арыён. Побач мігціць Сірыус. Гэта галоўная зорка Вялікага Сабакі, гэта Вялікі Сабака падміргвае Рыгору вострым вокам. Што хоча сказаць ён? Аб чым папрэдзіць? У думках Рыгор звяртаецца да яго за дабраславеннем.

Па Любанскім мосце пераехалі Прыпяць. Выскачылі з туману, тут крыху вышэй, чым ля ракі. Спыніліся на полі ля Сернічак, побач з маладзенькім хвойнікам. На ўсходзе заружавела неба. Зашкрэбіліся сабакі.

— Выпусці, хай пабегаюць. — Непакоіцца Толік. Баіцца, каб там чаго не падрапалі.

— Навошта? На след наскочачь, будуць ганяць у цемры. Пакуль развіднее, яны ўжо ніякія.

— Ну, навяжы. Хай прадыхаюцца на свежым паветры.

Сабакі ўзбуджана дрыжаць і пазяхаюць. Нервуюцца. У паветры разліты пах восені — прэлае лісце, сена, сырая зямля.

— Панохай, які пах! — Кажы Рыгор. — Я так люблю гэты пах. Гэта пах палявання, пах гусіных крыкаў, пах зайцаў, што зараз недзе хаваюцца на днёўку.

— «Пах гусіных крыкаў!» — Дражніць Толік. — Гноём нясе з сернічак фермы, гэта ёсць. Ну і яшчэ псінай ад тваіх барбосаў. Паспяшаліся мы прыехаць. Яшчэ добра гадзіна да світанку. Лепш бы гэтую гадзіну паспалі.

— Абраза сабакі гэта абраза гаспадара. — Рыгор робіць выгляд, што злуе. — Мае сабакі мылоцца часцей, чым некаторыя дужа ганаровыя. Псінай сапраўды нясе, але гэта ад іншага кабяля, у якога дзве каханкі...

...Над лемяшэвіцкім лесам пунсовае неба. Толік прыкладаецца да стрэльбы:

— Усё. Мушку відаць ужо. Пускай сабак. Як будзем рухацца?

— Давай так. Зараз па полі уздоўж Сернічак, метраў за трыста адагородаў, потым, як мінем вёску — улева, у бок лемяшэвіцкага лесу, там уздоўж пасадак да горнаўскага, і потым сюды, да машыны. Толькі я ўпэўнены, што такога кола не атрымаецца. Падымем каго, ён пойдзе ў лес, там і будзем круціцца. Або ў лемяшэвіцкім, або ў горнаўскім. Вось паглядзіш!

Сабакі, сплупчаныя са шворака, спачатку бязладна гоісаюць вакол машыны. Радуюцца першаму пасля доўгага перапынку паляванню. Выплюхнуўшы першую радасць, пераходзяць да асэнсаванай

працы. Рухаючыся зігзагам, Чак і Вісла пачынаюць «палаз», разпораз паглядаючы на паляўнічых, каб узгадніць свой «генеральны курс» з іхным. Ходзяць шырока, да паўкіламетра ад Рыгора з Толікам, якія няспешна, са стрэльбамі напачатку крочаць следам. Яркімі бела-чорна-рыжымі плямамі, ганчакі мільгаюць уперадзе сярод някошанай травы.

За дзве гадзіны аблазілі поле ўздоўж вёскі, а калі наблізіліся да хваёвых пасадак на буграх ля Лемяшэвіцкага лесу, занерваліся сабакі, замітусіліся, аж да зямлі прыпадаюць. І хвастамі махаюць, як заўзятары сцягам на стадыёне — прынохалі нешта.

— Недзе шарак тут залёг у траве. — Шэпча Рыгор Толіку. — Давай так: Ты ад горнаўскага лесу стань, я ад лемяшэвіцкага. Зараз падымуць, ён у лес пойдзе. Калі хочаш, я ад горнаўскага... Тут, братка, як пашанцуе...

Толькі разышліся, сталі на спежках, заякаталі сабакі. Паднялі шарака. Хоць і чакалі гэтага Рыгор з Толікам, і жадалі гэтага, усёроўна пры першых гуках ледзьве не самлелі ад хвалявання. Секунд праз пятнаццаць, калі заяц ад сабак адарваўся, іхны істэрычны лямант перайшоў у сапраўдны гон — па следзе. А яшчэ праз некалькі імгненняў выкаціў заяц на Рыгора. Злавіў ён мушкэй пазанкі, лясць — і паліцеў вушасты праз галаву. І разнёсся над палеткамі пераможны Рыгораў крык.

— Што дзіцяня... Чаго горла дзярэш?... Быццам першага ў жыцці касога ўзяў. — Хаваюцца зайздросны позірк, паўшчуваў Толік, падыходзячы. — Ну, з полем цябе.

— Дзякуй. Дай нажа, свой я ў машыне забыўся, у заплечніку. Пазанкі адрэжу.

Адрэзаў пазанкі — прырэдні лапкі, кінуў сабакам, што радасна круціліся побач, спрабуючы ўхапіць зайца. Потым употай памасаў прыклад стрэльбы заечай крыўей, «дзякаваў» за стрэл. Дастаў з кішэні кавалак шнурка, звязаў зайцу прырэдні ногі з заднімі, ускінуў накрыв прыз плечы. — Шкада, што кароткі гон. Так сабак можна папсаваць. Прывыкнуць, што паднялі — і ўсё, і заяц у торбе. Разумней было вушастага адпусціць, каб паганялі, пакруцілі. Але дзе ж ты тут стрымаешся, калі проста ў ногі коціць! Будзем спадзявацца, што хопіць яшчэ сёння сабакам трэніроўкі.

Каля лемяшэвіцкага лесу прайшлі туды-сюды свежай ралей. Сабакі хваляваліся, але нічога не паднялі. Зноў пайшлі някошанымі травамі ў бок Горнава.

— Толік! Лісу хочаш здабыць? — Паклікаў Седляра Рыгор. — Я не жартую. Магу аб заклад біцца, калі зробіш, як я кажу, адсоткаў дзевяноста верагоднасці, што возьмеш рыжую.

— Трындзедзь не мяшкі варочаць! Дэрсу Узала ты наш!... Ну, добра... Што рабіць?

— Вунь там, уздоўж лесу, мелірацыйная канава. Бачыш, уся зарослая кустоўем?

— Бачу...

— А вунь кустоў няма, прагал невялікі... Бачыш?

— Ну?...

— Гэтым прагалам усё жывое, што паднята на полі, у лес прэ. Іншага шляху тут няма. Ідзі туды, перайдзі на той бок канавы, стань за куст які і будзь уважлівы. Быць не можа, каб мы з гэтых траваў нічога не спіхнулі...

Рыгор пачакаў хвілін пятнаццаць, пакуль постаць Толіка не мільганула ў тым прагале на канаве, і паціху «порскаючы» пайшоў зігзагам па траве, імнучыся захапіць большую плошчу. Яго абагналі сабакі, пайшлі шырокім намётгам. То тут, то там замільгалі ў высокай траве іхныя яркія прыросты спіны.

Доўга хадзіць не давалася. З месца засады пачуўся стрэл, потым, праз некалькі імгненняў другі, потым на луг выскачыў з канавы Толік. Было відаць, як ён ліхаманкава перазараджае стрэльбу, ускідае... Пераб'ягае. Зноў ускідае. На стрэлы, сцелячыся над травой, імчаць Чак з Віслай. Застагналі, загалісілі. Пайшлі ў бок Прыпяці. Там на шляху лес сінее ўдалечыні. Увайшлі ў лес — галасы адразу сталі гучнейшыя, аб'ёмнейшыя, музыка, дый толькі!

Вочы ў Толіка круглыя і бліскучыя. Твар чырвоны. Гаворыць хутка, аж захлапаецца:

— Ну, ты сапраўды — Дэрсу Узала! Адкуль ведаў? Я думаў — ты так, панты калоціш... Прышоў, пералез канаву, там спежка добра набігта. Вады да сярэдзіны лыткі. Лёг на тым баку ў тараву. Бачу, вы па лузе «ў палаз» пайшлі, адварнуўся, на лес цікую, думкі ўсялякія думаю... Тут раптам — сабакі не працавалі, не! — ззаду ў канаве нешта як плюхне! Мяне як токам! Азіраюся — а ліса ўжо пасяродзіне канавы! Пакуль я ўсхапіўся, яна назад! Бачу — раз мільганула, я — лясць! Бачу — другі, я — зноў — бах! Пайшла! Але, здаецца, зачачіў... Адкуль ты ведаў, што тут ліса будзе?!

— Гэта ты тут першы раз. А я гэтыя мясціны ўжо гадоў дзясць тапчу. Проста, назіраў, як звер ходзіць... Дарэмна мне не паверыў. Я ж казаў — уважліва! Звядзе рыжыя сабакі!

— Ай, звядзе! Куды яна тут іх звядзе? Прыйдучь! Наганяюцца і прыйдучь. Давай пакуль што самотам зайцоў пашукаем... Давай? А то табе добра, у цябе ўжо вунь за плячыма вісіць...

— Не, Толік. Да машыны недалёка, кіламетры два ўсяго. Тапчы сам. Тут не заблудзіш. А я ў той бок, да Церабня. Мо рыжыя там у лесе круціць пачне, але баюся, што да самой Прыпяці пойдзе, а там сам ведаеш якія травы і зараснікі... Карацей, будзь спрабаваць сабак хоць бы на слыху трымаць. Вазьмі майго зайца, у багажнік кінеш. А то невядома колькі мне прайсці.

...Ліса зрабіла кола ў лесе пад Церабнем, потым выйшла і берагамі мелірацыйных канав, абыходзячы вёску, накіравалася ў абалону Прыпяці, заціснутую

Фота: Я. Я. Я.

дамбамі. Гон, у лесе яркі і гучны як арган, на полі зб'як, пачаў заціхаць. Сабакі «сыходзілі са слыху». Лаз у лесе Рыгор заняць не паспеў. Апошнія, што пачуў, прыклаўшы да вушэй далоні — слабае, як камарыны піск, «Аў...» Віслы ў Пінскім накірунку...

2.

Дзень заканчваўся. Чорныя хмары насунуліся з усходу. Запахла снегам і няўтульнасцю. Вясельныя восенскія фарбы раптоўна выцвілі і пакрыліся шэрым. Вечер, у якім адчувалася дыханне зімы, непрыйма халадзіў прапацелую бялізну на спіне, марозіў пальцы на руках. Толік, расклаўшы ў машыне крэслы, хроп, нацягнуўшы на твар вязаную шапачку. Калі Рыгор адчыніў дзверцы, незадаволена забурчэў:

— Зачыні сенцы, не травень-месяц... Што, не вярнуліся? — Шырока, з энкам, пазяхнуў. — А я, брат ты мой, таксама ўзяў аднаго. Іду ўздоўж лесу, метрах у трыццаці. Па траве. Нічога не бачу, не чую. Ветрык ужо падняўся, шапаціць. Не ведаю, што мяне прымусіла азірнуцца. Уяўляеш — касы мяне прапусціў, я ў двух кроках ад лёжкі прайшоў, устаў за спіною і ўжо ў лес залагае! Толькі белья «штаны» мільгаюць! Каб не азірнуўся, то і не ведаў бы, што заяц быў. Добра, што стрэльбу ў руках трымаў. З пляча пакуль зняў бы, пакуль прыклаўся, пайшоў бы той заяц нечачаны...

— З полем... — Не раздзяляючы Толікавага ўзбуджэння, павіншаваў Рыгор. — Галава, блін, баліць... І ў вушах звон. Чатыры гадзіны ў ражок дзмуў. Пайшлі зараснікамі ўздоўж Прыпяці. Можа, зараз дзе каля Пінску. Не ведаю, што і рабіць... Каб ты мяне паслухаў ды ўзяў на канаве тую лісу, усё было б нашмат веселей...

— Ну! Ну, не мая была рыжыя... Давай, зачачайся, дадому паедзем. Праз паўгадзіны цёмна будзе. Заўтра прыедзеш, будзеш шукаць.

— Не! Як гэта я паеду, а сабак тут кіну? Чакаць трэба. Бывалі ў мяне выпадкі — зводзілі іх далёка. Лісы, пару разоў казулі. Але заўсёды вярталіся ў тое месца, дзе мы з імі апошні раз бачыліся. Трэба чакаць. Як гэта — я буду ў кватэры, а яны тут. У мяне сэрца разарвецца! І жонка з хаты выганіць. Не, трэба чакаць!

— Ты што! — Занерваваўся Толік. — Падумаеш — сабакі засталіся! Такі іхны сабачы лёс! Халера іх не возьме!

— Што значыць — не возьме! Сабакі пакаёвага ўтрымання, да халаду нязвыклія, не закаленыя. Наганяюцца, стоміяцца, лягуць недзе адпачыць. Вось і запаленне лёгкіх. Потым — ваўкі могуць

злавіць. Альбо вернуцца туды, дзе па лісе пачыналі гнаць, а мяне там няма. Пачнуць шукаць — сыдучы немаведама куды.

— Ой-ёй-ёй! Запаленне лёгкіх! Знайшоў аб чым непакоіцца! А каб яны здохлі — чакаць іх! Вернуцца — ня вернуцца! — Толік пачаў псіхаваць.

— Што?! І табе таго ж жадаю!... — Крыўда і гнеў пачалі душыць Рыгора. Зпудлаваў, з-за яго фактычна сапсаваны дзень, і дазваляе сабе тут... — Ты як хочаш, а я застаюся.

— Здурнеў?! Паглядзі, якое надвор'е!... Вось-вось снег пойдзе!

— Нічагусенькі. Будзем жывы... — Рыгор распрануўся, скінуў мокрую ад поту ніжнюю кашулю, надзеў на голае цела шведар, зверху камуфляжную куртку. Дастаў з заплечніка запасныя тоўстыя шкарпэткі, перабуўся. Толік моўчкі, са злосным тварам назіраў за ягонымі маніпуляцыямі.

Закінуў заплечнік, стрэльбу на плячо і пакрочыў у густую ўжо цемру.

— Грышпа! Канчай фігнёй займацца! Знойдучца твае сабакі! — Закрываў услед, але Рыгор зацята крочыў пад стэлы хмараў. Адышоўся крокаў на сто, спыніўся. Ісці ў сырую халодную ноч было страшнавата, але ён увяў мокрых, галодных, змораных сабак, сэрца разанула жалем, і страх знік. Толік яшчэ нешта крычаў, разабраць было немагчыма. Потым у цемры ўспыгнулі фары, светлавы калідор крутануўся па полі, на імгненне асляпіўшы, і на чорным пачалі чэзнуць чырвоныя агеньчыкі.

Шоў павольна, часта спыняўся і слухаў. Спадзяваўся пачуць знаёмыя галасы. Так здаралася ўжо не раз. З наступленнем ночы выходзілі зайцы. Сабакі траплялі на свежы след, і пачынаўся начны гон, яркі і бесперапынны, бо ўначы зайцы менш б'ягаюць і не «западаюць».

Гону не было чуваць. Толькі зрэдку даносіўся брэх дварнякоў з навакольных вёсак. Вечер крыху прыціх, але ўсё ж даволі адчувальна перашкаджаў слухаць.

Каля пераходу праз канаву, месца толікавай засады, Рыгор дастаў заплечніка кашулю, выразаў ладную анучу і пакінуў на беразе канавы. Потым спежчай, што ледзьве распазнавалася ў траве, рушыў да дарогі, выбітай сельгастэхнікай. Кожныя сорок-пяцьдзсят крокаў адразаў ад кашулі лапкі і кідаў на зямлю. Пракладаў пахавы накірунак. Шматкі з прапацелай кашулі павінны былі захоўваць ягоны пах нашмат даўжэй за сляды ботаў. Прайшоў крыху па дарозе, збочыў на палетах і яшчэ некалькі хвілінаў крочыў па іржышчы. Неўзабаве сярод цемры вочы яго ўхапілі крыху святлейшае. Саламяную

сцірту, складзеную з тугіх цяжкіх скруткаў, абвязаных сінтэтычным шпагатам. Слізгаючы па мокрай, падгнілай зверху саломе, Рыгор ускараскаўся на самы верх. Дапамагаючы нажом, прадраў паміж двума скруткамі глыбакаватую прасторную яму, і ад сценкі ямы — нару, даўжынёю ў свой рост. Насупраць нары — месца для сядзення. Гнілой саломы была толькі звонка. Унутрыж — сухой і пахкай. Абклаўся ёю па грудзі і сядзеў, слухаў, глядзеў. З Лемяшэвічаў, а мо і з Чорнава ветрык прынёс гукі, відаць, вяселля. Музыкі не чуто, толькі жаночыя віскі і бум-бум-бум — барабан. Рыгор уявіў асветленую хату, абразы ў ручніках на покуці, на сценах падмаляваныя акварэлю фотартрэйты гаспадароў, сталы літарай «П», лавы, распараную гарэлкай і танцамі моладзь. Забурчэла ў жываце і вельмі захацелася есці. Пашкадаваў, што адмовіўся ад «сабойкі», якую спрабавала сунуць у заплечнік жонка. Хацеў зрабіць «разгрузку». Вось і зрабіў, нават лепшую, чым меркаваў.

На заходнім накірунку — дарога Столін-Пінск. Далекавата, кіламетры чатыры, але відаць раз-пораз мільганне фараў. На паўночным захадзе неба афарбаванае жоўтым. Гэта Пінск кідае на хмары чэзлае святло. Зусім недалёка — Сернічкі, але ў тым баку ніводнага агеньчыка. Хоць яшчэ не позна. Колькі часу? Паўзіраўся ў нарочны гадзіннік і нічога не разабраў. Уздыхнуў: «Эх, ты... Паліяўнічы... Запалак не маеш... А Седляр, ну паскуда! Кінуў і паехаў! Хоць бы жонцы патэлефанаваў...» — Пры гэтай думцы стала страшэнна адзінока. — «І чаго я на яе вызверыўся, калі спрабавала пікнуць у заплечнік «сабойку»? Ах, які я бываю грубы і нястрыманы... Вось і на Седяра толькі што... Што яму мае сабакі? Чаго гэта ён павінен заставацца са мною тут, у гэтым мокрым змроку? Не, дарэмна я на яго злююся... Ну, не зайшоўся б ён учора, усё роўна сёння я б быў тут. Даехаў бы, як заўжды, аўтобусам. І невядома, — можа быць гэтая жлісца ўсе роўна звяла б сабак. І давалося б начаваць. Так што сапраўды — злавацца няма чаго...»

3.

...Вечарам, ужо шарэлі шыбы і на вуліцы запальваліся ліхтары, Толік шумна ўваліўся ў кватэру. Некалі, за пару гадоў да звалнення ў запас, служылі ў адной «в.ч.». Цыкнуў на сабак, што выскачылі сустраць гасця, расшпіліў курткі, выпягнуў з унутранай кішэні пляшку. Грукнуў ёю па стале на кухні. Каньяк, трохзоркавы. Жонка паглядзела на Рыгора. Той на яе. Маўляў, не вельмі і хочацца, але што цяпер зробіш... Нічога не зробіш.

— Чэсьміею!... — Зароў Толік, выскаляючы ва ўсмішцы буйныя жоўтыя зубы. — Што вы пераглядваецеся? Можна падумаць, кожны дзень каньяк спакойваеце?

— А што за свята? — Скрывадушнічаў Рыгор.

— Як — «Што за свята»? Самае свята і ёсць! Ты што, забыўся? Заўтра паедзем касых ганяць! Ага!

— Ды не, не забыўся... Але, можа, лепей гарбаткі... — Зноў крывадушна, каб мець потым аргумент для жонкі, вымавіў Рыгор. — Што за паляванне з хворай галавой?

— Ты што! Гэта ж «каніна»! Заўтра нават і не адчуеш! Тамара! — Звярнуўся Толік да гаспадыні за падтрымкай і трохі знякаваў.

— Што ты глядзіш так негасцінна? Ну, дай скарынку хлеба. Прыкусьці.

— Добра. — «Здаўся» Рыгор. — Неный. Што з табою зробіш... Тамарачка, зрабі закуску. Сапраўды, з адной пляшкі нічога не будзе.

— Вы прабачце, што я не папярэдзіўшы... — Казаў Седляр, уладкаваўшыся за сталом і наліваючы па паўкілішкі. — Глядзі, «каніну» трэба піць пакрысе. А то суайчыннікі яго, як які-небудзь пладова-выгадны шмурдзюк, па паўшклянкі. Вось так, на адзін маленькі глыток, потым паганяць у роце, каб смак і пах адчуць... Каньяк, братка, гэта ж... І закусьваць яго трэба не абы чым. А то нашыя саўкі... Ну, сёння можна і кілбаскай... Куды паедзем сезон адчыняць?

— Можа пакрыцімся паміж Сернічкамі і Лемяшэвічамі? Ці ў цябе іншая прапанова?

— Сернічкі, дык Сернічкі. Дамовіліся!

Выпілі раз. Другі. Паўзгавалі сумесную службу, калегаў. Памянулі тых, хто памёр ужо.

— Вось ты, Грыша, ты дзеля чаго жывеш? Які сэнс твайго жыцця?

— Толік, не грузі ты сваімі зампалітаўскімі фішкамі. Яны мне ведаеш, як абрыдлі!

— Не-е, Грыша! Ты мне скажы — дзеля чаго ты жывеш? Ты ж афіцэр! У афіцэра павінна быць мэта жыцця!

— Мае бацькі былі простымі вяскоўцамі. І ведаеш, не дурнейшыя былі за мяне, за цябе. І мэту мелі — дзяцей у людзі вывясці. Нас трое было. Я, і яшчэ брат і сястра. Прыстойная, я лічу, мэта.

— Ты не ўнікай, не ўнікай! Я пра цябе асабіста пытаю. Твая мэта? — Седляр калі вып'е, вельмі ўчэпісты.

— Я адкажу словамі Чэхава... Ці Горкага?... Ну, чалавек створаны для шчасця. І я жыву, каб быць шчаслівым... Чак! Ідзі на месца! — Крыкнуў Рыгор на сабаку, што сядзеў ля стала, утаропіўшыся бліскучымі вачыма. Той цяжка ўздыхнуў, павярнуўся і выйшаў.

— Во-ось! А што такое шчасце? Што па-твойму шчасце?

— Шчасце — гэта калі няма няшчасця. Здаецца, Васіль Быкаў сказаў. Во, хто галава. І сапраўдны афіцэр.

— Быкаў... Сорамна сказаць — нічога не чытаў. Шчасце, Грышачка, гэта перш за ўсё адчуванне ўласнага гонару і годнасці! Толькі той, хто мае гонар і годнасць заслугоўвае павагу да сябе, і толькі ён можа быць шчаслівым. Вось я неяк ехаў, галасуе калгасніца. Ці маладая, ці ўжо пенсіянерка, іх там хрэн разбярэш, старэюць хутка. Эжаліўся, падвёз. Дык яна мне рукі стала палаваць! Як папу! Ну ніякай годнасці! Дык ці заслугоўвае яна павагу? Ці можа быць шчаслівай?

— Ха! Што зампаліт, што поп — адзін хрэн! Ідэалагічны адзел! Ну, а ты, «Чэсьміею», ты са сваім гонарам, ты — шчаслівы?

— Я? — Анатоль на хвілінку задумаўся. — Я адбыўся. У сэнсе — сацыяльна. Маю кватэру, машыну, лецішча, тананку. Дзеву нават — Тамара, ты нічога не чула. Дзеці, праўда, засмучаюць... Але гэта так... А на Дзень перамогі, дзевятага траўня, апрану парадную форму, шпацкую па горадзе, а ўсе на мяне ведаеш як глядзяць?... Так што, братка, я — шчаслівы. Не заўсёды... Часам... Гы-гы, як пенсію атрымаю... Маю гонар, маю годнасць. — Язык Седяра пачаў крыху

заплятацца. — Дарэчы! Дарэчы! Пасля звалнення я цябе ні разу па форме не бачыў. Грэбуеш?

— Ды не... Чаго гэта я буду па форме дэфіліраваць? Неяк няёмка — у промнях чужой славы грэцца. Ну якое мы дачыненне маем да той перамогі? У той час мы яшчэ нават у выглядзе сперматозоідаў не існавалі... Ды і ветэранаў мне чамусьці шкада, шчыра кажучы. Неяк не падобныя яны на пераможцаў. Жаласны выгляд маюць. Можа, што ўжо вельмі старыя... Відаць — у іх жыцці нічога больш і не было істотнага, апроча той вайны... Неяк выпіваў у кампаніі з ветэранам, дык ён мне так і сказаў: «Не паверыш, я зараз як азірнуся назад, разумею — самым шчаслівым я быў тады, на вайне! Каб было магчыма, то вярнуўся ў той час». Вось так.

— Ну ты даеш — чужая слава!... Чужая... Нічога не чужая. Мы — нашчадкі, маем права... Каторая ўжо гадзіна? О! Ісці трэба. Да заўтра! Чэсьміею...

4.

Учора выгульваў сабак і ножаў ветрык, што прыносіў з-за Прыпяці пахі засынаючых палеткаў. Яны хваліявалі, і ў душы расло нецярпенне. Размаўляў з ганчакімі: «Што, цюці, дачакаліся? Дачакаліся... Заўтра ўжо, пацярыце крыху. Ох і павесялімся!...»

(— Ага... Весела... Хоць страляйся!)

...Недзе далёка быццам бы працуюць ганчакі! Ці ўжо «галоўнікі»? Прыклаў далоні да вушэй, пакрыціўся ўлева-ўправа. Не, толькі вечер, ды «бум-бум». Можа, яны дзесьці не вельмі далёка? Не ведаюць, куды ісці. Свае сляды даўно «астылі», сцімнела. Трэба пагудзець у ражок, можа, пачуюць...

Гудзеў з перапынкамі гадзіны дзве. Слухаў. Пару разоў здалося, што чуе работу Чака з Віслай. Каб пачуў упэўнена, то пайшоў, пабег бы ў той бок, перахопліваць. Нічога, што ноч. Ён гэтыя мясціны так выхадзіў, што... Але гукі, падобныя на гон, былі такімі слабымі і кароткімі, што не ўдавалася ні вызначыць накірунак, ні упэўніцца, што гэта менавіта ягоныя ганчакі. На сэрцы ўсё больш і больш распачы.

Рукі і твар на паветры пачалі мерзнуць. А ногі ў гумовых падпластом саломы распарыліся.

— Шчасце — гэта калі няма няшчасця. Здаецца, Васіль Быкаў сказаў. Во, хто галава. І сапраўдны афіцэр.

— Быкаў... Сорамна сказаць — нічога не чытаў

Сцягнуў боты, напіхаў саломай. Сам застаўся ў вязаных шкарпэтках. Блізка-блізка з цемны ўзнікла птушка, замахаў ля галавы крыламі. І зусім бязгучна! Разабралася, што да чаго, і гэтак жа бязгучна знікла. Сава. Пачула шамаценне саломы. Для палявых мышэй гэтая сцірта — проста локсовы гатэль. А для мышаедаў, відаць, рэстаранца.

Халадна. Зноса пацякло. І ў сон хіліць. Пагудзеў крыху і палез у наву. За сабою бярэў саломы пацягнуў, яму заткнуў. Цёмна тут. І, відаць, пылу!... Каўнер швэдра, ён доўгі, удвая складваецца, на твар нацягнуў — рэспіратар...

...Цёмна, хоць выкалі вока, пахне жьгам. Рыгор ляжыць у цёмнай душнай нары. Думае. Вось гонар, з якім так носіцца Толік, па-расейску гэта «честь». Калі служылі ў

войску, патрэбна было казыраць адзін аднаму, гэта называлася «отдать воинскую честь». Малодшы «аддаваў» першым, а старэйшы — у адказ. «А калі старэйшы не «аддасць» малодшаму «честь»? — Думае Рыгор. — Малодшы аддаў», а старэйшы — не. Не вярнуў «честь» назад. Што ж гэта будзе? Малодшы будзе бяз «чести»? «Обесчещеный», значыць? Зняслаўлены? Зганьбаваны? Не, гэта нешта ня тое...

Яшчэ ў палякаў ёсць такое слова — «чэсьць» — «здараў», «вітаю». Во, гэта якраз падыходзіць! Казьмнулі адзін аднаму — «Здараў! — Здараў!»... А хто не павітаўся — той проста хамуўла...

5.

«Аяй-аяй-аяй! Вуў-вуў! Аяй!» — сабакі захлапаюць. Светла ўжо. Рыгор сядзіць у сваёй схованцы на самым версе сцірты. Далёка відаць! Сабакі за кустоўем, за канавай, мільгаюць, а на дарогу, што тэхнікай выбілі, шарак вылез. І нетаропка так да сцірты Рыгоравай — кульдыц, кульдыц. Ну давай, давай, бліжэй. Сеў, вушамі варушыць, прыслухоўваецца. Здаравенны, кіль на шэсць будзе. Метраў пяцьдзесят да яго, трэба страляць, бліжэй можа і не падысці. Выцаліў зайца старанна Рыгор і націснуў на спуск. А стрэльня няма! Што такое?! Скасіў вочы на засперагальнік — так і ёсць, не зняў. Ціскануў вялікім пальцам, перавёў гузічак уперад, глянуў, а зайца няма ўжо. І так крыўдна стала Рыгору, што аж працнуўся. Працнуўся, цемра навокал, душна і горача. І адразу ўсё ўзгадаў. І крыўда тая, са сну, паболела. Бо сабак няма. Заварушыўся, разгарнуў саламяны «корак», а адтуль марозным дыхнула. Высунуў галаву — о Езус-Марыя! Усё наваколле сняжком прысыпана! Святлей стала, лясы навакольных чарнеюць, палёткі ўзараныя, а трава — шэрая. Паслухаў — не, не чуваць жаданых гукаў. Так, буркаюць там-сям па вёсках дваровыя Тузікі ды Джульбарсы. Палез назад у наву, каб цяпло ўтрымаць. Паляжаў, не ў змозе заснуць, у думках пачаў з сабакамі развітвацца. Такі жаль агарнуў, быццам барані Божа, каго з родных згубіў. Нават слязы ўваччу і ў горле камяк. Потым прыйшло ў галаву, што, мабыць, можна зараз стрэлькі гадзінніка разгледзець. Выпаўз,

хвостом, маўляў, чую, што гутарка пра мяне, мне прыемна.

— Віслачка! І ты тут! Мае ж вы харопыя! Надраць бы вам задніцы, ды не зразумееш — за што. Ды і няма за што. Ай і малайцы! Ай і паляўнікі мае! Ай і арыенціроўшчыкі! Не захацелі мяне будзіць? Што? Замарыліся? Ну, адпачывайце пакуль, у сем рушым. Прыкінем, тут да шапы гадзіны паўтары, ну, калі вас на павадках цягнуць, то гадзіну-сорак. Аўтобус недзе павінен у палове дзевятай. Не, трэба ў шэсць трыццаць ісці. Лепш запасу мець...

6.

...«Ікарус» з запацелымі вокнамі. Звяглівая касірка:

— Чаму сабакі без намызнікаў? Не паложана без намызнікаў! — Намызнікаў Рыгор не ўзяў. Не разлічваў вяртацца аўтобусам. Рыгору карціць кінуцца ў дыскусію наконт небяспечнасці пэўных сабак і пэўных кабет, але не рызыкне. Спрабуе дамовіцца мірна:

— Ды яны зусім не агрэсіўныя... Рахаманья, што каты...

— Не паложана!...

Тады Рыгор завязвае сабачыя морды павадкамі. Фармальнасць выкананая, касірка супакойваецца.

— Дзе зайцы?! — Раптам раве на ўвесь аўтобус нейкі дзед з кепскай артыкуляцыяй. Відаць, з вечара п'яны. Ці ўжо з ранку «дзюбнуў». А мо і тое і другое. Рыгор робіць выгляд, што не чуе.

— А што гэта ты так рана з палявання? — Цікавіцца дзедаў сусед. Таксама, здаецца, паддагаты. — Усе на паляванне, а ты дадому?

— Мы з учарашняга... — Рыгора раздражняе заўсёднае «тыканне» вяскоўцамі паляўнічым. Вось сустрае такі цябе ў цывільным — нармальны, выхаваны чалавек. Будзе і «дзякуй», і «калі ласка», і «взь». І той жа самы, толькі ўбачыць чалавека са стрэльбай і сабакамі — раве не сваім голасам: «Дзе зайцы?!». І ніякіх табе «дзень добры», «будзьце ласкавы!»...

7.

— ...Алілуя! Нарэшце! — Тамарын твар яшчэ захоўвае сляды хвалявання. — І ўсё разам! Дякуй Богу! Я ўсю ноч не спала. Толік патэлефанаваў, што ты ў лесе застаўся. А тут надвор'е... Снег пайшоў... Замерзлі?

— Не ў лесе, а ў полі, у сцірце начавалі. Нармальна, цёпла. А Толік зайца не прывозіць? Я зайца ўзяў, у яго машына застаўся.

— Не. Да яго там нейкія госці прыехалі, хоча іх уразіць. Казаў, пазней за зайца «адкосіць». Толькі ты ня ездзі з ім больш. Халера з ім, з тым зайцам! Бачыш, неадзейны чалавек. Кінуў аднаго...

— Тамарка... Есці... І сабак памый. Добра? І вобратку... — Рыгор адчуў раптам, што ён гранічна стомлены. — Я ў душ. І ў лажак... Тамарка, ты не ўяўляеш — як мне было самотна, як я цябе кахаю. — Злавіў гарэзлівы позірк жонкі. — Як я зацаніў увесь час, усе гэтыя трыццаць гадоў, што з табою!... — Скочыў са смехам — І белья прасціны! Дзеля гэтага варта было сустраць першы снег у стозе!

8.

...Засынаў ужо. Зацілікаў тэлефон ля ложка.

— Але! На дроце...

— Грыша? Чэсьміею...

29 кастрычніка 2006 г., Пінск. Першадрук — «Тэрмапілы», N11.

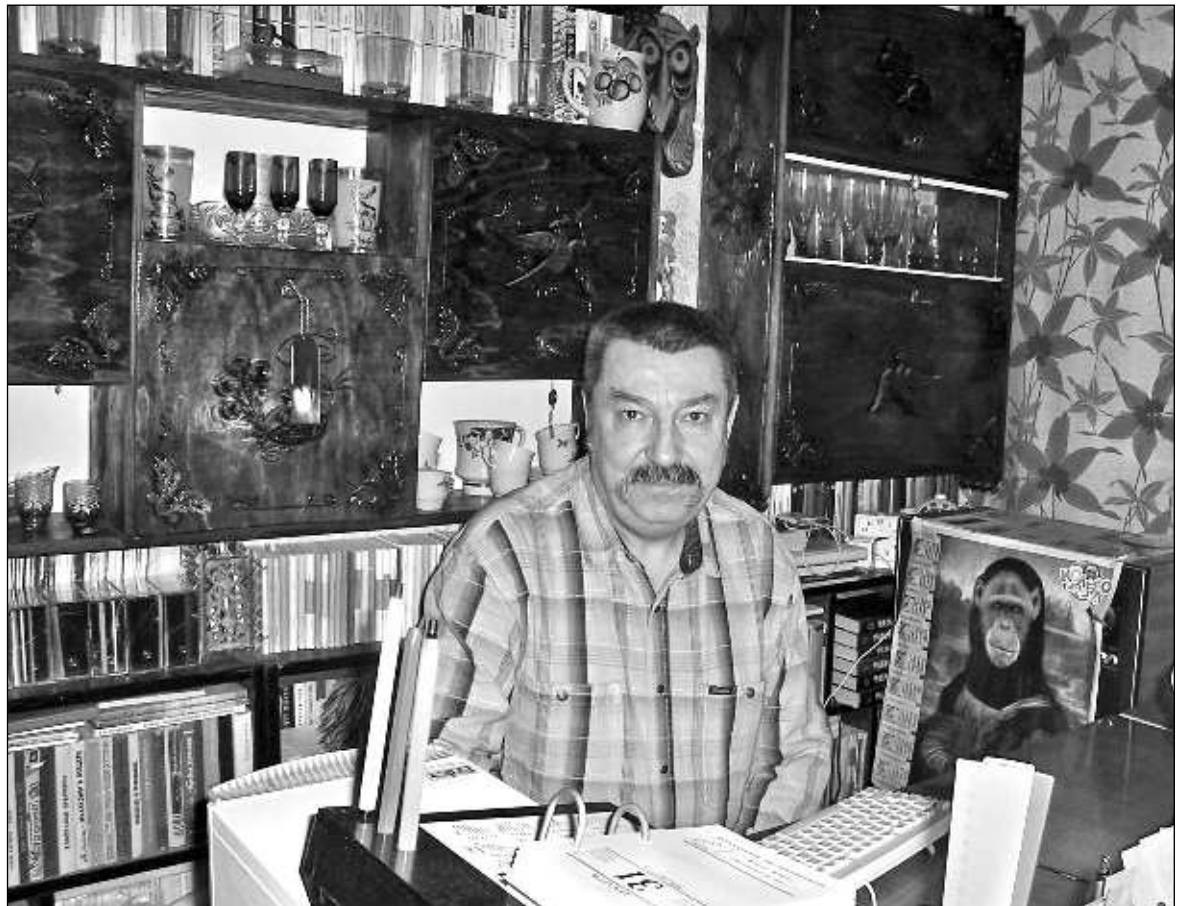
МІХАСЬ МІРАНОВІЧ

Міхась Мірановіч нарадзіўся ў 1948 годзе ў вёсцы Старына на Вушаччыне.

У 1973 годзе атрымаў дыплом радыёфізіка. Працаваў лабарантам, выкладчыкам, інжынерам-канструктарам, інспектарам дзяржнагляду за стандартамі, начальнікам аддзела кадрў. Зараз — вядучы інжынер на ВА «Віцязь». Пераклаў на беларускую камедыю М. Старыцкага «За двума зайцамі». Піша літаратурныя пародыі.

У 2003 годзе стаў лаўрэатам літаратурнай прэміі імя Кандрата Крапівы за творы сатыры і гумару. З 2005 года сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Жыве ў Віцебску.

МІРАНІЗМЫ

Прыгажосць уратуе свет

Рэзон
У гэтых словах ёсць —
Адам належнае
Красе:
Свет уратуе
Прыгажосць.
Але ўратуюцца
Не ўсе!..

Мацёрная мова

Як размаўляюць сёння
Ў нашай хаце?
Паслухаўшы,
Пара рабіць выснову:
Мы ўжо даўно
Забылі мову маці,
А знаём толькі
Мацёрную мову.

Межы

Шкада,
Але прызнаць належыць,
Што розум недзе
Мае межы.
А самае, сябры,
Паганае:
Што глупства —
Неабмежаванае.

Не вяжам лыка

Сталі абувацца,
Як і ўсе народы —
І таму ў нас лапіці
Зараз выйшлі з моды.
То было памылкай
Наша вялікай —
Бо ніхто ў краіне
Больш «не вяжам лыка».

Спрэчная ісіна

Як даўно
Разумнымі сцвярджаецца,
Ісіна
У спрэчках нараджаецца.
Толькі па традыцыі
Адвечнай,
Тая ісіна
Былае спрэчнай.

Сляды

— Мой мужык
Няведама дзе згінуў —
Ад сям'і ўцёк,
Кажучы прасцей.
— І слядоў
Ніякіх не пакінуў?
— Не, чаму ж?
Пакінуў трох дзяцей.

Забалела галава

Як было ў мяне раней
Не раз, не два —

Нешта зранку
Забалела галава.
Ды калі на ўсё
Крытычна паглядзець:
Хай баліць —
На ёй, прынамсі, не сядзець!..

Паважае цешчу

Мікіта цешчу
Вельмі паважае,
І словы пранікнёныя
Знаходзіць,
Яе даўно
Нічым не абражае,
З задавальненнем
На магілку ходзіць!..

Склероз

Што ён са мной,
Склероз, зрабіў?
Зусім у згадках
Я губляюся —
Не помню:
Вас я ўжо любіў,
Або яшчэ пакуль
Збіраюся!..

Даўно не правяраў

Я зараз болей гэтак
Не кіплю,
А вась раней
Ад жарсці аж згараў!
Я, можа, усё яшчэ
Дзяўчат люблю,
Хаця ўжо даўно
Не правяраў!..

Паганяныя звычаі

Заробкі іхнія
Ў нас з зайдасцю ўспрымаюцца —
Там многа грошай
Можна атрымаць.
Ды звычаі іх
Нам не падабаюцца —
Яны за гэта
Мусяць працаваць.

Будучыя кухары

Між хлопцамі ў вагоне
Йдуць дэбаты,
І сказаў свайму суседу
Дзед Мартын:
— Мабыць, вучацца
На кухараў рабяты:
Што ні слова у размове ў іх —
То «блін»!..

Папулярнасць

Паэта іншага
Вазьмі ты —
Усюды ён
Вядомасць мае,
І ўжо ж настолькі
Знакаміты,
Што нават трасца
Яго знае!..

Даражыце каханнем!

Уклад сямейны
Беражыце,
Каханнем, хлопцы,
Даражыце!
Каханне —
Справа дарагая,
Калі не жонка —
А другая!..

Не ў сваёй талерцы

Хільнуўшы лішку,
На вяселлі сват
Упаў суседу
Носам у салат.
Кума Анэта
Кажэ сваіці Верцы:
— Здаецца, сват наш —
Не ў сваёй талерцы!..

Мужык у хаце

Сяброўка
Раіла Агаце:
— Павінен быць
Мужык у хаце!
— Так, мужыка б
Някеска мець!..
Вось толькі ж мужжа
Дзе падзець?!..

Праца

Калі добра
Разабрацца —
Будзем мець
Адказ прамы:
Так ніхто
Не любіць працу,
Як не любім
Яе мы!..

Вочы разбягаюцца

Пабыў у супермаркеце
Пракоп.
— Ну, як? — вяскоўцы
У земляка пытаюцца.
— Тавараў столькі —
Вочы разбягаюцца!
А ўбачаць цэны —
Вылезуць на лоб!..

Жонка ці лінейка?..

— Хачу, Пятрусь,
Павесіці цябе ў сваты я,
Чым не дзяўчына —
Мар'іна Надзейка?
— Але ў яе ж
І ногі крываваць!..
— Табе патрэбна жонка,
Ці лінейка?!

Попыт на вопыт

На дасканаласць
Маем попыт,
Ды можаце
Пераканацца:
Да нас тады
Прыходзіць вопыт,
Калі ўжо ім
Не скарыстацца!..

Бязглуздзіца

На справы свае,
Чалавек, паглядзі —
Усюды
Бязглуздзя пячаць:
Мы вучым дзяцей
Размаўляць і хадзіць,
А потым —
Сядзець і маўчаць.

Серпентарый

— У серпентарый жыву, —
Казаву Ілля. —
Усё ў сям'і ідзе
Наступным ладам:
Калі хільну я —
Дык мая змяя
Мяне за гэта
Назвае гадам!..

Дамаганні

Я шмат за табой
Пацягаўся,
Але, на бяду,
Не ўбарогся:
Так доўга
Цябе дамагаўся —
Што ўрэшце дамогшыся,
Змогся!..

Свой арыенцір

Бясконца круціць нас
Жыццёвы вір,
Ад іншых мы,
Як трэскі, адарваліся.
Хаця і ў нас
Быў свой арыенцір,
Але на флюгер
Арыентаваліся.

Любім, каго маем

Жыццё парой
Дарэмна губім,
Раішні хібныя
Прымаем:
Не тых мы маем,
Каго любім,
А любім тых,
Каго мы маем.

Абваліліся б нябёсы...

Нам на Бога
Злавацца не трэба,
Што не ўсіх з нас
Бярэ ён на неба.
Каб туды ўсе, хто хоча,
Набіліся —
Дык нябёсы
Даўно б абваліліся!..

Хай бы й не хацелася...

Стаў няўзнак
Трывожыцца:
Дзе былое
Дзелася?
Калі ўжо
Не можацца —
Хай бы
Й не хацелася!..

▶ ПАЛІЦА

АДАМ МАЛЬДЗІС І ІНШЫЯ НАВІНКІ «БЕЛАРУСКАГА КНІГАЗБОРУ»

У недзяржаўным выдавецтве «Кнігазбор» выйшаў том выбраных твораў знамага даследчыка гісторыі беларускай культуры прафесара Адама Мальдзіса.

Гэтая кніга — саракавая ў двухсоттамавай серыі, якую з 1996 года выдае Міжнароднае грамадскае аб'яднанне «Беларускі кнігазбор».

Том выбраных твораў Адама Мальдзіса выйшаў у другой або, як яе яшчэ называюць, зялёнай белкнігазбораўскай серыі. Пад яе сапраўды зялёнымі вокладкамі выдаюцца тамы гістарычна-літаратурных помнікаў.

На паліцы «Беларускага кнігазбору» том знамага даследчыка гісторыі беларускай культуры Адама Мальдзіса апынуўся побач з томам ягонага калегі з творчага цэху Зарыяна Далэнгі-Хадакоўскага.

Далэнга-Хадакоўскі жыў і працаваў амаль два стагоддзі таму, і ягонае імя амаль невядомае сучаснаму чытачу. Распавядае аўтар і галоўны рэдактар праекту Кастусь Цвірка:

«Зарыян Далэнга-Хадакоўскі лічыцца піянерам славяназнаўства. Ён паставіў перад сабой вельмі цікавую задачу — вывучыць культуру ўсіх славян, якая была яшчэ да прыняцця хрысціянства. Ён лічыў, што хрысціянства знішчыла сапраўдную славянскую культуру, і ён вырашыў збіраць

усё, што датычылася дахрысціянскай славяншчыны. Прытым не толькі ў Беларусі».

Творчую спадчыну Зарыяна Далэнгі-Хадакоўскага беларускія чытачы ў кнігазбораўскім томе знойдуць упершыню.

Апрача двух тамоў зялёнай серыі, сёлета ў «Кнігазбор» выйшла яшчэ тры тамы «чырвонай серыі», у якой выдаюцца найлепшыя мастацкія творы беларускай літаратуры. Гэта кнігі выбранага Сяргея Грахоўскага і Якуба Коласа, а таксама том старажытнай беларускай літаратуры пад рэдакцыяй Івана Саверчанкі.

Найбліжэйшым часам з'явіцца новыя чырвоныя кнігазбораўскія тамы: «Цяпер рыхтуем вельмі цікавую кнігу Аляксея Карпюка. У

яе ўвайшлі два творы, якія раней не публікаваліся. Гэта яго п'еса, напісаная на аснове аповесці «Вершалінскі рай», і аповесць «Развітанне з ілюзіямі» — пра тое, як ён ваяваў з чыноўнікамі. Яна чытаецца як сапраўдны раман. Хочам выдаць тамы выбранага Рыгора Барадуліна, Ніла Гілевіча, Алены Васілевіч і іншых сучасных пісьменнікаў».

А на пытанне, колькі гадоў яшчэ спатрэбіцца галоўнаму рэдактару «Беларускага кнігазбору», каб выдаць усе задуманыя дзевяць тамоў, спадар Цвірка аптымістычна заявіў: «Я павінен яшчэ пражыць сорок восем гадоў, каб закончыць гэты праект. У нас — планавая гаспадарка».

Валянціна Аксак, Радые Свабода

«ЗЯЛЁНАЯ ДУБРОВА» КАСТУСЯ ЦВІРКІ

У выдавецтве «Кнігазбор» выйшла і кніга Кастуся Цвіркі «Будзіла вёску берасцянка. Людзі і былі маёй Зялёнай Дубровы».

На 288 старонках аўтар распавядае пра гісторыю роднай вёскі з рамантычным назовам Зялёная Дуброва ў Старадарожскім раёне

Менскай вобласці, піша аб лёсах аднавяскоўцаў. У кнігу таксама ўвайшлі аповеды «Алеся» і «Марылька» і два паэтычныя творы.

Выданне па-свойму ўнікальнае — у гісторыі беларускай літаратуры няшмат кніг, прысвечаных мінуламу вёска і лёсам іх жыхароў. К.Цвірка распавядае аб пошуках сваіх каранёў, аб сваім прадзеда Габрусу Цвірка-Гадзіцкім, які, па

некаторых звестках, удзельнічаў у паўстанні Кастуся Каліноўскага 1863-1864 гадоў, аб удзеле землякоў у рэвалюцыяў і войнах, аб загінулых у гады сталінізму аднавяскоўцах.

Глыбока ўсведамляючы «духоўнае запатрабаванне кожнага чалавека ведаць сваіх продкаў», К.Цвірка з замілаваннем піша аб прыгажосці сваёй малой радзімы. «Чалавек, які

памятае і паважае сваіх продкаў, сам становіцца дабрэй, мудрай, ён цвярдзей стаіць на зямлі, ён больш спакойны і ўпэўнены ў сабе, а жыццё яго ў параўнанні з бяспамятнасцю, бязроднымі больш асэнсаванае, больш надзейнае, шчаслівейшае», — піша аўтар.

У кнігу ўключана 87 фотаілюстрацый з краявідамі вёскі, малюнкамі родных і аднавяскоўцаў, а таксама выява герба шляхецкага роду Цвірко-Гадзіцкіх.

Паводле <http://naviny.by>

НОВЫ «ДЗЕЯСЛОУ»:

ПАЭЗІЯ

Васіля Зуёнка, Міколы Касцюкевіча, Зміцера Вішнёва, Усевалада Сцебуракі, Уладзіміра Папковіча, Валерыі Куставай;

ПРОЗА

Франца Сіўко, Дзмітрыя Падбярэскага, Анатоля Кірвеля, Аксаны Спрынач, Андрэя Паўлухіна;

ДЭБЮТ

Алесь Гізуна і Антона Янкоўскага;

ПЕРАКЛАДЫ

Арцюра Рэмбо і Рышарда Капусцінскага;

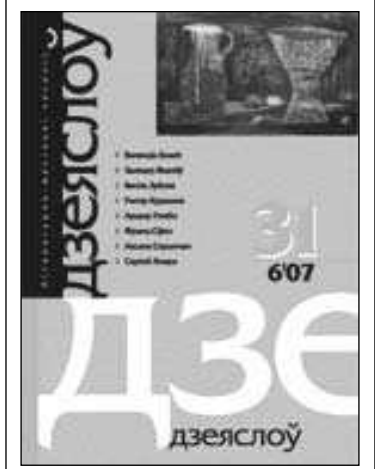
МЕМУАРЫ

Валянціна Блукіта;

А ТАКСАМА

Архівы, Эсэ, Спадчына, Гісторыя, Крытыка, Дзеяіс ды многае іншае.

Купляй ці выпісвай — і чытай да Вясны!

▶ АНАТАЦЫЯ

Рыгор Крушына. Кантата самотных: Вершы і паэмы. Мінск: Кнігазбор, 2007. — 308 стар.

У кнігу выбранага пранікнёнага лірыка і віртуознага майстра многіх класічных вершаформаў Рыгора Крушыны ўвайшлі лепшыя творы з ягоных зборнікаў «Лебедзь чорная» (1947), «Выбраных твораў» (1957), «Вячорная лірыка» (1963), «Хвіліна роздзума» (1968), «Вясна ўвосень» (1972), «Дарогі» (1974), «Сны і мары» (1975).

Новае выданне ўзбагачаюць паэмы «Персідская легенда», «Эротава скрыпка», «Кантата самотных», «Паэма пра вусны» і «Архафон», таленавіты пераклад «Песні песняў Саламона», вершы з незавершанай кнігі паэта «Рэквіем», а таксама тэксты, апублікаваныя паводле рукапіснай спадчыны Рыгора Крушыны.

Выбранае паэта-эмігранта распачынае ўдумлівае ўступнае слова Анатоля Сідарэвіча, дзе абмалёўваецца творчы і грамадзянскі шлях паэта ў лёсавых перыпетыях. «Сказаць, што Рыгор Крушына — лірык, мала, — падагульняе А.Сідарэвіч. — Ён — паэт

Эрасу. Ён адкрыта культываваў у нашай паэзіі эратычныя матывы, нягледзячы на кансерватызм ягоных чытачоў-эмігрантаў».

Адмыслова дзеля тых, хто зацікавіцца творчасцю яшчэ нядаўна забароненага і забытага на Радзіме паэта, напрыканцы кнігі змешчаны ўспаміны пра Рыгора Крушыну ягонага сына Ігара і Янкі Запрудніка, а таксама кароткі жыццяпіс паэта.

Анатоль Кудравец. За дальнім прычалам: Літаратурныя партрэты. — Мінск: Медысонт, 2007. — 224 стар. (Бібліятэчка часопіса «Дзеяслоў» — выпуск 4).

Сапраўдны празаік — ён і паэт у думанні, у стылістыцы. Падобнае сведчыць новая кніга Анатоля Кудраўца «За дальнім прычалам: Літаратурныя партрэты», якая нядаўна выйшла ў серыі «Бібліятэчка часопіса «Дзеяслоў». Узнісла, адухоўлена, эсэістычна майстар напісаў партрэты сваіх калегаў — блізкіх і сэрца, і творчасці. Гэта багатыя на фарбы карціны стасункаў і

аўтарскага бачання Алеся Адамовіча, Янкі Брыля, Васіля Быкава, Івана Мележа, Уладзіміра Караткевіча, Міхася Стральцова, Івана Чыгрынава, Віктара Карамазова, Фёдара Янкоўскага, Алеся Жука, Варлена Бечыка, Уладзіміра Верамейчыка, Яна Скрыгана.

Узнёслыя жыцці, падраховальныя радкі, узвышаныя пачуцці, паэтычныя лёсы. Ды і кніга — не выпадкова — пачынаецца, бадай, выніковым вершам: «За дальнім прычалам...» Чаму «прычал», чаму «дальні»... Дальні прычал на рацэ, дальні прычал у чалавека... Перад «дальнім прычалом» у чалавека — цэлае жыццё, пасля прычалу — тое, што засталася ад жыцця, што ён пакідае жыццю... Я не выбіраў імянаў. Яны выбраліся самі... Яны — названыя і неназваныя — мой паром і мой прычал...»

Вольга Грыцук. Мы стваралі сваю Беларусь: жыццё і дзейнасць Аляксея Грыцука. — Мінск: Медысонт, 2007. — 256 стар. (Бібліятэчка Бацькаўшчыны; кніга 13).

Жыццяпіс беларуса-паязджана, аднаго з лідэраў паваяеннай эміграцыі ў Канадзе Алеся Грыцука напісаны з суб'ектыўнай любоўю і аб'ектыўнай дэталёваасцю, напісаны жонкай і папличнай, дапоўнены блізкімі і даследчыкамі эміграцыі.

Аднак найбольш пра А.Грыцука гавораць ягоныя працы, змешчаныя ў кнізе. Гэта ягоныя артыкулы, эсэ, прамовы, урывкі з дысертацыі. Апошнія адной толькі назвай сведчаць і пра інтэлектуальную дальнабачнасць аўтара, і пра яго пранікнёнасць: «Максім Багдановіч і станаўленне сучаснай беларускай літаратуры», «Францускі сімвалізм і паэзія Максіма Багдановіча»...

Як своеасабліва мемуарна-спавядальная аповесць успрымаецца эпістэлярны раздзел кнігі: лісты А.Грыцука сябрам і калегам, а таксама пісьмы да яго.

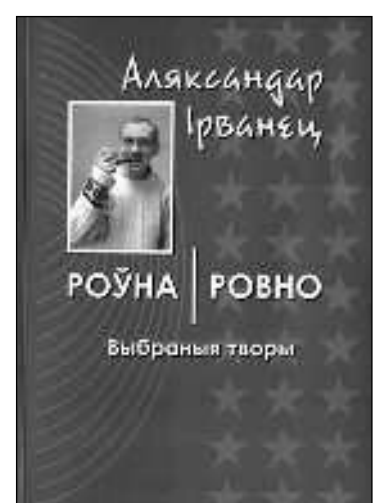
«Імяны паказальнік», які завяршае кнігу, надае ёй дыктоўнасць акадэмічнага даведніка і суправаджальніка па беларускай гісторыі ХХ стагоддзя.

Уклала кнігу і літаратурна апрацавала Вольга Іпатава.

Аляксандр Ірванец. Роўна / Ровно: выбраныя творы. Пераклад з украінскай Ул. Арлова. — Мінск: Зміцер Колас, 2007. — 176 стар.

Беларускамоўны чытач ужо мог пазнаёміцца з найбольш паказальнымі тэкстамі вядомага ўкраінскага пісьменніка Аляксандра Ірванца. І не толькі ўласнымі: ён пераклаў і паспрыяў выданню кнігі прозы Васіля Быкава і Уладзімера Арлова, а з кнігай Быкава наведаў Менск і выступаў у Доме літаратара некалькі гадоў таму.

І вось новыя гасціны Аляксандра Ірванца на Беларусі — кнігай выбраных твораў. Ягоны раман «Роўна \

Ровно», які займае большую частку кнігі, у антыўтапічным жанры апісвае падзеленую на Заходнюю і Усходнюю Украіну ды родны горад, парэзаны непраходным мурам. Галоўны герой — пісьменнік Шлойма Эцірван — патрапляе з адназдэнным візітам ва Усходні сектар. Як не дзіўна, апісаньня Ірванцом фантастычныя прыгоды і падзеі надзвычай арганічна... кладуцца на сучасную беларускую практыку. Мяркуюць нават па анатацыі: «Там (тут?) слаўтага літаратара чакаюць не толькі напалоханыя сваякі, але і калегі з мясцовага аддзялення «правільнага» і «чэснага» саюзу пісьменнікаў СРУ (Сацыялістычнай Рэспублікі Украіны). Кампанію ім складаюць аматары прыгожага пісьменства з кагорты літаратурнаўцаў у цывільным».

У перакладную беларускамоўную кнігу А.Ірванца ўвайшлі таксама дзве ягоныя п'есы, скандальнае апавяданне «Дзень Перамогі» і — працуючы прама-споведзь «Слова да беларускага чытача» (дзе, дарэчы, знайшлося месца згадкам пра многія беларускія выданні, а вось пра тое выданне, дзе адсоткаў з 95 тэкстаў праанансаванай кнігі ўпершыню былі апублікаваныя — пра часопіс «Дзеяслоў» — згадкі нямашча...).

▶ КАНСПЕКТ

ШТО АДЧУВАЕ СУЧАСНІК, або ЭНЕРГЕТЫКА ЗЛА

РАМАН ВІКТАРА КАЗЬКО «БУНТ НЕЗАПАТРАБАВАНАГА ПРАХУ»

Галіна ДРУК

Сапраўдны мастацкі творы даюць працу душы і розуму, узбагачаюць найперш пачуццёвым пазнаннем. Сярод такіх твораў — раман «Бунт незапатрабаванага праху», аўтар якога, Віктар Казько, так чуйна ўлавіў і па-майстэрску адлюстравалі сутнасць псіхалогіі, менталітэту сучасніка, стан маральнага здароўя грамадства наогул. Пачатак згаданага твора нетрадыцыйны — чытачу няпроста далучыцца да ўнутранага, патаемна-асабістага жыцця чужой душы, жыцця разламананага, напружана-драматычнага. Герой рамана, імя якога не называецца, настолькі дысгарманічна сябе пачувае, настолькі глыбока ў сабе перажывае пэўныя праявы рэчаіснасці, што нібыта пераўтвораны ў згустак суцэльнага болю: «Ён узіў падушку і замёр на імгненне, прыслухоўваючыся, як шамаціць у смеццэправадзе за сцяною выкінутае кімсьці з суседзяў смецце. Нібы абяскрыленая птушка трапечацца ў вузкім і смуродным лазе. Адарваны ад усяго, што адбывалася звонку, падумаў, каму гэта прыспычлыла займацца такой справай сярод ночы, адразу адчуў, як на яго тхнула цяжкім, засталялым духам той трубы, мімаволі сцэпанаў плячымі, нібыта прайшоў праз яе пашчу...». Такое балочнае роаганне персанажа на кожны гук ці колер, прадмет можна растлумачыць, здаецца, толькі тым, што ён абсалютна пазбаўлены ахоўнай абалонкі — аўры. Інфармацыйна-энергетычны адчуванні сучаснага чалавека — гэта той аспект, які вылучае раман В. Казько ў плане мастацка-эстэтычным.

У сістэме філасофскай канцэпцыі аўтара вядучымі становяцца бунт, фантазія, мара, страх, адзінота, свабода і інш. Гэтыя паняцці выконваюць у сюжэце і кампазіцыі рамана функцыю лейтматываў, якія спрыяюць арганізацыі матэрыялу ў адзінае мастацкае цэлае.

У «Бунце...», як і ў рамане «Сто год адзіноты» Г. Маркеса, моцна загучала тэма адзіноты, дакладней — непрыкаянасці, як самай страшнай хваробы людской і сусветнай свядомасці. Погляд калумбійскага і беларускага пісьменнікаў роднасны экзістэнцыяльнаму, паводле якога адзінота — трагічнае накіраванне ў XX ст. усяму чалавецтву. Але ў Г. Маркеса імкненне чалавека да адасобленасці з'яўляецца прычынай руйнавання свету, у творы В. Казько стан адзіноты ёсць вынікам негатывных грамадска-палітычных працэсаў, што ўзніклі ў мінулыя стагоддзі і спарадзілі незапатрабаванасць чалавечага жыцця. Маркес праз створаную ім мастацкую мадэль гісторыі сямейнага роду Буэндыя падае гісторыю чалавечай свядомасці — ад міфалагічна-цэласнага ўспрымання да індывідуалістычна-адчуваннага. Таму па меры развіцця сюжэта пачуццё адзіноты ўзмацняецца, і

В. Казько — на лецішчы. 2007 г.

трактуецца яна як адчужэнне чалавека ад цэласнасці грамадскага быцця. У Казько адзінота запаланае раманную атмасферу з самага пачатку. Беларускі праязік паказвае трансфармацыю свядомасці чалавека пад уплывам панавання бальшавіцкай імперыі.

У рамане «Бунт...» выключна праявілася ўнікальная здольнасць пісьменніка паказваць жыццё ў адметных архетыпічных структурах, арганічна напластоўваць элементы розных культурных эпох і часоў. Парадыгмай створанай В. Казько мастацкай мадэлі жыцця з'яўляецца «грэхападзенне», якое на новым вітку часу ў каторы ўжо раз у гісторыі існавання чалавецтва паўтарылася ў перыяд панавання бальшавізму. Сутнасць грэхападзення, згодна з Бібліяй, — у недаверы Богу, што быў выказаны чалавекам, які адчуў — можна кіравацца ў жыцці не Яго Словам, а ўласным розумам і воляй. Аднак у выніку ігнаравання фундаментальных законаў быцця і культурнага духоўнага вопыту пачынае працаваць негатыўная праграма магутнага агрэсіўнага ўздзеяння, імя якой — сатанізм. Ён жывіцца менавіта за кошт парушэння высокіх маральна-этычных законаў. Як і ў ранейшыя часы, з якіх паўстаюць мерцвякі-гоці, у XX ст. панаванню разгульнай стыхіі д'ябальскай сілы паспрыялі прагматызм чалавека, яго прымітывныя жаданні, перакананасць у сваёй усёўладнасці.

Канцэптуальнай ідэяй твора становіцца ідэя бунту як асноўнага прынцыпу адвечнага, заведзенага на бясконцыя гады прыроднага руху. Пісьменнік пры ўвасабленні сваёй задумкі абапіраецца на ўзаемазвязаны паміж сабой філасофскія тэорыі — дваістасці і адзіноства ўсяго існага, што складаюць вечны закон жыцця, замацаваны мудрасцю прыроды. Зліццё супрацьлеглых матэрыі і духу спараджае неўтаймоўную сілу руху-змагання — бунту, або патоку жыцця ва ўсім...

На індывідуальны лёс галоўнага героя пісьменнікам спраектавана трагедыя жыцця мінулай эпохі. Прынцып, калі гістарычны час адлюстравана праз канкрэтнае чалавечае жыццё, надае аповеду гістарычную праўдзівасць. Разам

з тым, пераўтварае яго, дзякуючы маштабнаму абагульненню (у дадзеным выпадку — міфалагічнаму), у мастацкі дакумент пра савецкую эпоху. Такі аспект яе ідэалогіі, як псеўдарамантызм, хаваў ад чалавека, асабліва моладзі, сапраўдную сутнасць рэчаў, прымушаючы іх быць не стваральнікамі жыцця, як тое думалася напачатку, а яго разбураўнікамі. Камунізм дасягнуў апагею ў ператварэнні душы ў прах.

У рамане ярка выўслена энергетыка зла і паказана, што перажывае сучаснік, якімі ён жыве нязвычайнымі адчуваннямі, яшчэ не адчутымі ці зусім не ўсвядомленымі, нават тымі, хто канчаткова не пераўтвораны ў духоўных бамжоў. Цікавай падаецца наступная дэталі. Калі галоўны герой належыць да пакалення, народжанага пасля вайны ці ў апошнія яе гады, то адпаведна біблейскай традыцыі асэнсавання чалавечага ўзросту, — а яна ў рамане відавочная, — да разумення сутнасці рэчаў і сэнсу жыцця, да ўсведамлення свайго накіравання ён можа прыйсці ў 70–75 год, а гэта прыкладна 2010–2015 гады. Такім чынам, у творы адзначаецца маштабнасць разбурэння асноў жыцця, выказана няўпэўненасць у тым, што сучаснае грамадства здольнае пераадолець крызісны стан. Пост-чарнобыльскае рэальнасць стала нагадваць пекла, дзе варыцца «ў сусветным планетарным катле» «нікуды не варты супец, рэдкі, але наварысты — малекулярны, клетачны, чалавечы патыхае», і «ніхто з тых, хто трапіў туды, каму накіравана з'явіцца на свеце, не вольны выскачыць з таго вару, з атамнага ўласнага кацельчыка».

Праблема існавання духоўнага чалавека ў сучасным свеце настолькі глабальная, што пісьменнік не можа абысціся без публіцыстычных ці сатырычных сродкаў пісьма. Канстатуючы незваротнасць працэсу паміраўнага чалавечага і прыродна-касмичнага быцця, аўтар адзначае: «Ці не выдушана, не выціснута з чалавека ўжо ўсё да апошняй кроплі чалавечае, пакінута толькі нешта для працягу самога сябе і сабе падобнага, дый тое не ўсім і не кожнаму».

Сімвалам тупіковага шляху чалавецтва становіцца ў рамане

ідэя аб збудаванні міжпланетнага касмічнага кола, здольнага кінуць чалавека і яго Зямлю ў далёкі зорны свет. Богаборніцкая сутнасць яе відавочная: гэтае кола — свайго роду Вавілонская вежа XX стагоддзя, праект якой выпяваў у свядомасці персанажа пад уплывам савецкай ідэалогіі. Свядомасць беларуса непазнавальна трансфармавалася. Абсурднасць і ўтапічнасць збудавання касмічнага кола становіцца зразумелай самому герою рамана В. Казько падчас наведвання ім бацькоўскай зямлі, дзе ён думаў ажыццявіць сваю мару, але якая стала «Запретной зоной». Думаецца, што менавіта з гэтага часу для героя пачалося пакутлівае выпрабаванне сілы духу праз адзіноту. У адрозненне ад Г. Маркеса, В. Казько разглядае самоту сучасніка як ачышчэнне, праз якое ён павінен прайсці, каб вярнуць цэласнасць жыццядачування і выбавіцца з палону хаосу...

Раман В. Казько будзе адпаведна нацыянальнай міфапаэтычнай канцэпцыі мыслення і жыцця, паводле якой спароджаны злом хаос не прымаецца за нармальную з'яву. Геаметрычна гэтую канцэпцыю можна перадаць формай сферы, дзе верхняя палавіна абазначае імкненне да Космасу, а ніжняя нязменна скіраваная на «вяртанне да сябе». Структура твора абапіраецца на розныя катэгорыі міфа. Адзін з іх — гераічны. Пісьменнік прытрымліваецца агульнага кампазіцыйнага канону, але выкарыстоўвае толькі тое, што не супярэчыць яго філасофіі. Дзеянне твора будзе вакол біяграфіі Германна (апавед пра жыццёвы лёс Надзеі, па сутнасці, падпарадкоўваецца асноўнай сюжэтнай лініі галоўнага героя). Важным структурным элементам з'яўляецца незвычайнае нараджэнне персанажа. Прыход немаўляці ў свет — адна з вялікіх сакральных з'яў, таму існуе такая вялікая колькасць табу, абярогаў, рытуалаў і т. п.

Абавязковы для міфа знікненне героя і падарожжы, як патрабаванні ініцыяцыі, напаткалі і Германна. Сэнс жыццёвага шляху героя супадае з традыцыйнай у творчасці В. Казько філасафемай «набыць імя». Адна з мянушак Германна — Агасфер, паказвае, што ў вобразе персанажа замацаваны праклён (вечны падарожнік) і магчымасць пакаяння і выправання. Імёны Юрка, Жорык — гэта народныя варыянты ад Георгія, што ў перакладзе з грэчаскай мовы азначае «земляроб». Што да Германна, то з нямецкай мовы дзве асобныя лексемы «Ger» і «Mann» перакладаюцца адпаведна «кіральнае кап'ё» і «чалавек». Да месца згадаць нацыянальную міфалагічную традыцыю, па якой Ярыла і Пярун у свядомасці трансфармаваліся ў Юрыя, Георгія-пераможцу, які кап'ём забівае змея... У жыцці Германна зведаў усе абліччы: спачатку — чалавека, пазней — здані, нарэшце — «адрадзіўся», стаў моцным духам.

Сучасны чалавек жыве адным днём, у выніку чаго мае шанец стаць «прахам незапатрабаваным». Пісьменнік бачыць моц зла «ў непазначанасці, невыразнасці», у знішчальным характары яго сілы і бямежнай часава-прасторавай пранікальнасці. С. Алексіевіч, якая даследуе ў сваёй творчасці катэгорыю зла, таксама сцвярджае яго няўлоўнасць: «Яно разлітае ўсюды і ва ўсім, яно безаблічнае». В. Казько стварае ў рамане абагульнены вобраз зла праз сімвалічнае ўвасабленне ў ім характэрных тыповых рысаў: невыразнасць аблічча, няпэўны ўзрост, змена масак на твары, невялікі розум і інш. Можна здагадацца, што гэта воблік дзяржаўнага камуністычна-сталінскага апарату і яго пачварных пераарджэнняў. Фантазмагарычная карціна пагоні Паляўнічага за гігантам (духам, душой) — гэта пераасэнсаваны праязікам казачны вобраз-матыў гульні з бразготкай, які па-мастачку выяўляе жалівую сутнасць рэальнага жыцця.

Раман В. Казько вызначаецца прагнастычна-папераджальнай накіраванасцю. Празізік перакананы, што жыццё — найчароўнейшае рамяство. Але яно «не перадаецца словам: дадзена чалавеку — сам дадумаецца, не — нічога не зробіш». Быць запатрабаваным у гэтым свеце можна, захоўваючы жывой сваю памяць. Ёсць яна, існуюць вера і любоў — крыніца надзеі. У аўтара надзея на адраджэнне духоўнага патэрыяля беларускай нацыі, хоць зусім маленькая, але застаецца. «На старажытнай слынянай зямлі Турава-Пінскага княства ўжо ўбяралася ў сілу трэцяе тысячагоддзе ад нараджэння Хрыстова. Была вярная надзея, а праз тыдзень — Вялікдзень», — гэта апошні абзац рамана. Уваскрэсенне Ісуса, якое хрысціянне святкуюць на Вялікдзень, — сімвал веры ў моц чалавечага духу. Але варта прыгадаць, што для язычнікаў гэта набліжэнне «вялікіх дзён» палых работ. Згадка пра Вялікдзень — межавы час, які адраджае ўсё жывое, — пакідае надзею, што людзі, ушанаваўшы культ зерня і зямлі, не дазволюць вяртанню «праху», а паспрыяюць працай памяці вечнаму ўзнаўленню жыцця і духу. У эпілогу Германн і Надзея нагадваюць Адама і Еву, якія, здзейсніўшы грэх і перажыўшы строгае пакаранне, вучацца жыць па-новаму на знявечанай Чарнобылем зямлі. Вяртанне да зямлі і аднаўленне на ёй хаты і саду, скразных у творчасці В. Казько вобразаў, — гэта адраджэнне становячых па энергетыцы пачуццяў: чуласці, спагадлівасці, любові, сумленнасці, вернасці і іншых, якія і вызначаюць чалавечую сутнасць.

Час задумацца аб тым, як пазбавіцца сваёй «монстравай» сутнасці, вырвацца з зачараванага кола зла, спыніць працэс пераўтварэння сябе ў прах — у гэтым актуальнасць гучання рамана Віктара Казько.

▶ ЛІТЗАМЕЖЖА

У СТАКГОЛЬМЕ ЁРУЧЫЛІ НОБЕЛЬСКІЯ ПРЭМІІ

У панядзелак, 10 снежня, у Стакгольме ёручылі Нобелеўскія прэміі па медыцыне, фізіцы, хіміі, літаратуры і прэмію памяці Альфрэда Нобеля па эканоміцы, заснаваную Банкам Швецыі. Прамую трансляцыю цырымоніі ёручэння вёў сайт Нобелеўскага фонду.

Урачыстая цырымонія адбылася ў Канцэртнай зале Стакгольма – як заўсёды, 10 снежня, у дзень смерці Альфрэда Нобеля. Шведскі кароль Карл XVI Густаў уручыў прэміі лаўрэатам і іх прадстаўнікам (па стане здароўя на цырымонію не змаглі прыехаць самыя старэйшыя лаўрэаты

– 88-гадовая Дорыс Лесінг і 90-гадовы Леанід Гурвіч).

Як паведамлялася раней, прэмію па літаратуры атрымала Дорыс Лесінг «за выкананае скепсісу, страці і прароцкай сілы спасціжэнне досведу жанчын». Прэмію ў вобласці медыцыны і фізіялогіі атрымалі амерыканцы Марыё Капекі і Олівер Сміціс, а таксама брытанец Марцін Эванс за «даследаванні асноў уводзін спецыфічных генетычных мадыфікацый у арганізмы мышэй шляхам выкарыстання ствалавых клетак эмбрыёнаў». Прэмію па фізіцы прысудзілі французу Альберу Ферту і немцу Петэру Грунбергу «за адкрыццё гіганцкага магнетасупраціўлення». Прэмія па хіміі ўганараваны немец Герхард Эртль «за даследаванні хімічных працэсаў на цвёрдых паверхнях». Прэмію па эканоміцы, таксама

названую Нобелеўскай, атрымалі амерыканцы Леанід Гурвіч, Эрык Маскін і Роджэр Майерсон за «стварэнне асноў тэорыі аптымальных механізмаў».

Узнагарода ў кожнай намінацыі склала сёлета 10 мільёнаў шведскіх крон (каля паўтара мільёнаў даляраў ЗША). У выпадку, калі лаўрэатаў некалькі, прэмія дзеліцца паміж імі парову. Усе лаўрэаты атрымваюць таксама памятнае медалі і дыпламы.

Па традыцыі 7-8 снежня ўсе лаўрэаты прачыталі Нобелеўскія лекцыі: кароткі выклад сваіх асноўных вынікаў для шырокай аўдыторыі (Лесінг і Гурвіч напісалі тэксты лекцый, якія прачыталі іх прадстаўнікі).

За некалькі гадзінаў да цырымоніі ў Стакгольме ў Осла была ўручаная Нобелеўская прэмія міру.

СЕМІНАР ПРОЗЫ
Ў «БУЛГАКАЎСКІМ ДОМЕ»

У Маскве ў «Булгакаўскім доме» прайшоў семінар празаікаў, якім кіруе старшыня Саюза расійскіх пісьменнікаў Святлана Васіленка. Гэта першая сустрэча новага праекту літаратурнага салона Андрэя Каровіна.

Святлана ВАСІЛЕНКА

Святлана Васіленка, стыльная і запамінальная пісьменніца, ужо не першы год з'яўляецца старшынёй журы Міжнароднага літаратурнага Валошынскага конкурсу. А сёлета ў Кактэбелі ў рамках Міжнароднага літаратурнага фестывалю імя М.А.Валошына ўпершыню быў праведзены майстар-клас для празаікаў, якія прынялі ўдзел у конкурсе і фестывалі, які вялі Святлана Васіленка і Этэры Басарыя (Кіеў). Майстар-клас выклікаў ухвальныя водгукі ўдзельнікаў, і, па звароце ў Маскву, каардынатар Валошынскага конкурсу і фестывалю Андрэй Каровін і Святлана Васіленка вырашылі

працягнуць працу з цікавымі аўтарамі.

У «Булгакаўскім доме» гучалі творы розных жанраў: гратэскавыя мініяцюры, эсэ, блогавыя запісы, урыўкі з аповеду, тэксты аб падарожжах.

Семінар застаецца адкрытым для ўсіх жадаючых, прычым не толькі маладых, але і сталых.

А наступны семінар прозы Святланы Васіленка пад назовам «У ноч перад Калядамі: літаратурны баль празаікаў у Булгакаўскім доме» адбудзецца напрыканцы снежня.

ВЯРТАННЕ Ў БУДУЧЫНЮ

Завяршыўся другі сезон расійскай Нацыянальнай літаратурнай прэміі «Вялікая кніга».

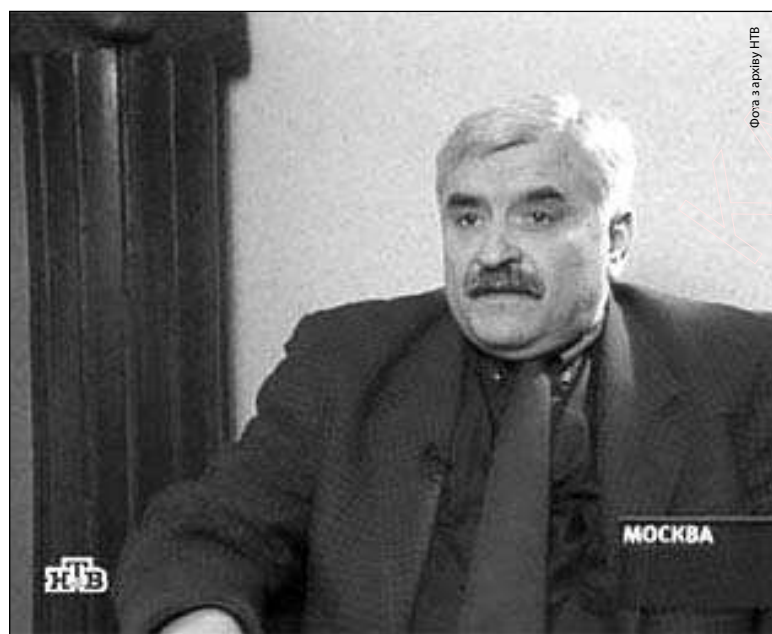
У адрозненне ад мінулага сезону імя пераможцы «Вялікай кнігі-2007» не стала неспадзеўкай або адкрыццём: большасць прадказвала перамогу Людміле Уліцкай з «Даніэлем Штайнам, перакладнікам». Раман, які патрапіў сёлета ў шорт-лісты амаль

усіх буйных прэмій — «Нацыянальнага бэстсэлера», Рускага Букера, «Вялікай кнігі» — быў проста асуджаны на перамогу: за яго прагаласавала не толькі журы, але і чытачы. У чым, вядома, вялікая заслуга і самога твору, і рэкорднага па цяперашніх часах накладу — 150 тысячаў асобнікаў, і магутнай PR-кампаніі (у Расіі і за мяжой).

Нечаканым стала прысуджэнне другога месца Аляксею Варламаву з «Аляксеем Талс-

тым»: мала хто думаў, што пасля леташняй перамогі Быкаўскага «Пастэрнака» жэзэлаўская біяграфія (хай і вельмі добрая) зноў будзе ўлаўрэчана.

Складваецца заканамернасць: у апошні час справа non-fiction жыве і перамагае. А высокая адзнака жыццяпісаў такіх класікаў, як Барыс Пастэрнак і Аляксей Талстой, яшчэ раз пацвярджае: вялікае бачыцца на адлегласці. І не толькі ў жанры non-fiction: і «Даніэль Штайн», і раман «На сонечным боку вуліцы» трэцяга лаўрэата Дзіны Рубінай — таксама погляд у мінулае.

ПАМЁР АЛЯКСАНДР ТКАЧЭНКА

6 снежня не стала расійскага пісьменніка, грамадскага дзеяча, генеральнага дырэктара Рускага ПЭН-Цэнтра Аляксандра Ткачэнка. Ён памёр на 63-м годзе жыцця.

Аляксандр Ткачэнка нарадзіўся 19 красавіка 1945 года ў Крыме. Скончыў Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве. Публікаваў пачаў з 1975 года. Ён — аўтар больш дзясці зборнікаў вершаў і кніг мемуарна-публіцыстычнай прозы. З 1994 года А. Ткачэнка ўзначальваў Рускі ПЭН-Цэнтр.

Аляксандр Ткачэнка добра вядомы і як сябар вольнай беларус-

кай літаратуры. Ён неаднаразова выступаў у падтрымку Васіля Быкава і іншых твораў, якія перажывалі дзяржаўны ўціск. А пра перадачу расійскага тэлеканалу НТВ з ягоным удзелам, калі высокі кіраўнік прылюдна прызнаўся ў сваёй бязграмаднасці (маецца на ўвазе адкрыццё паэта Васіля Быкава), не ведаюць хіба што першакласнікі...

Бязмежна шкада, што адыйшоў у іншы свет чалавек, які б яшчэ мог шмат зрабіць дзеля добра і справядлівасці на свеце гэтым. Вечная яму памяць — і пухам зямля.

Прэс-цэнтр
Саюза беларускіх пісьменнікаў

РАСІЙСКАЯ ПРЭМІЯ «ДЭБЮТ»
ЗНАЙШЛА СВАІХ ГЕРОЯЎ

У Мрамуровай зале Маскоўскага дома журналістаў быў абвешчаны шорт-ліст прэміі «Дэбют» і ўзніклай на яе базе прэміі «Малады рускі свет» (прысуджаецца аўтарам, якія жывуць за межамі Расійскай Федэрацыі і пішуць па-расійску). У прэміі «Дэбют» сёлета былі наступныя намінацыі: «Буйная проза», «Малая проза», «Паэзія», «Драматургія», «Фантастыка».

Паказальная гісторыя прэміі, якая пачыналася, па сутнасці, як

маргінальны эксперымент, а цяпер ператварылася ў сапраўдную «фабрыку мэйнстрыму». Місія прэміі «Дэбют» (заснаваная ў 2000 годзе) была не столькі літаратурнай, колькі сацыяльнай: конкурсны механізм дазваляў прыйсці ў вялікую літаратуру тым, хто не меў туды доступу — найперш маладым. Але неўзабаве «Дэбют» стаў клубам — месцам канцэнтрацыі маладых літаратурных сілаў: і літагенцам, і тусоўкай. Літаратары 80-х гадоў нараджэння сталі ўспрымацца як «пакаленне «Дэбюту». Эвалюцыя прэміі прывяла да стварэння карпарацыі са сваёй уласнай карпаратыўнай этыкай і філасофіяй. На аснове прэміі быў створаны сайт «Новая літа-

ратурная карта Расіі», які цяпер павінен стаць інфармацыйнай базай літаратурнага мегапраекту «Новыя пісьменнікі Расіі». На яго базе распрацоўваецца сістэма грантаў, накіраваных на падтрымку літаратурнай моладзі. (Падобна, «Дэбют» пайшоў па шляху, прынятаму ў ЗША, дзе літаратура жыве за кошт дзяржаўных датацый, але пры гэтым самастойна іх размяркоўвае...)

Сёлета ў паэтычнай намінацыі расійскай прэміі «Дэбют» перамог Уладзіслаў Палякоўскі. У галіне «Фантастыкі» — Аляксей Сакалоў у суаўтарстве са Станіславам Буркінём.

Журы «Дэбюту» ачольвае Ана-толій Прыстаўкін.

«РУСКІ БУКЕР-2007»

Лаўрэатам «Рускага Букера-2007» стаў Аляксандр Ілічэўскі (на фота злева) за раман «Матисс». Прэмія была заснавана ў 1991 годзе і з таго часу лічыцца першай значнай незалежнай узнагародай Расіі з часоў 1917 года. Старшыня журы «Рускага Букера» — Асар Эпель.

Падрыхтавала В.Р.

ЛІТКАЛЯНДАР

Рис. В. Мельник

1 снежня 1981 года памёр Рыгор Бярозкін, беларускі літаратар, крытык, журналіст.

3 снежня 1907 г. нарадзіўся Рыгор Крушына (Казак), пісьменнік, грамадскі дзеяч эміграцыі.

4 снежня 1803 г. памёр Давыд Пільхоўскі, асветнік, пісьменнік, перакладчык.

7 снежня 1863 г. памёр Ануфры Петрашкевіч, філамат, паэт, удзельнік паўстання 1830–1831 гг.; нарадзіўся (1878 г.) Андрэй Зязюля, каталіцкі святар, паэт; забіты (1943 г.) Вацлаў Іваноўскі, грамадска-палітычны дзеяч, педагог, выдавец; памёр (1998 г.) Леанід Пракопчык, краязнавец, пісьменнік.

8 снежня 1937 г. расстраляны бальшавікамі Ігнат Дварчанін, грамадскі дзеяч, літаратуразнавец, паэт.

9 снежня 1973 г. памёр Янка Шутовіч, выдавец, літаратуразнавец, вязень савецкіх канцлагераў.

11 снежня 2002 г. памёр Сяргей Грахоўскі, пісьменнік.

13 снежня 1826 г. памёр Станіслаў Богуш-Сестранцэвіч, царкоўны дзеяч, літаратар.

15 снежня 1735 г. нарадзіўся Давыд Пільхоўскі, асветнік, пісьменнік, перакладчык; нарадзіўся (1921 г.) літаратуразнавец, пісьменнік Сцяпан Александровіч; памёр (1994 г.) Уладзімір Калеснік, літаратуразнавец, крытык, пісьменнік.

16 снежня 1799 г. нарадзіўся Ян Баршчэўскі, пісьменнік, выдавец, адзін з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры.

17 снежня 1889 г. нарадзіўся Даніла Васілеўскі, краязнавец, гісторык, літаратуразнавец.

19 снежня 1728 г. памёр Леў Кішка, уніяцкі царкоўны дзеяч, рэлігійны пісьменнік.

20 снежня 1937 г. бальшавікамі расстраляны гісторык Васіль Дружчыц, мовазнавец і грамадскі дзеяч Сцяпан Некрашэвіч, літаратуразнавец, педагог Міхаіл Пятуховіч; памёр (2000 г.) паэт-эмігрант Янка Золак (Антон Даніловіч).

21 снежня нарадзіўся Тамаш Зан, філамат, удзельнік вызвольнага руху, літаратар.

22 снежня 2001 г. памёр Уладзіслаў Чарняўскі, каталіцкі святар, перакладчык Бібліі і літургічных тэкстаў на беларускую мову.

24 снежня 1798 г. нарадзіўся Адам Міцкевіч, беларуска-польскі паэт; нарадзіўся (1904 г.) паэт і крытык Аляксандр Дудар і літаратуразнавец, вязень савецкага канцлагера Уладзімір Сядура (Глыбінны) (у 1910 г.).

26 снежня 1937 г. у Новасібірскай высылцы расстраляны Мікола Каспяровіч, краязнавец, літаратуразнавец; памёр (1978 г.) пісьменнік і рэлігійны дзеяч эміграцыі Вінцук Адважны (Язэп Германовіч).

27 снежня 1633 г. памёр Ялечі Смятрыцкі, царкоўны дзеяч, пісьменнік; нарадзілася пісьменніца-эмігрантка Іна Рытар (Аляксандра Саковіч) (у 1906 г.).

29 снежня 1884 г. памёр драматург, класік беларускай літаратуры Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч; памёр (1892 г.) паэт і публіцыст Фелікс Тапчэўскі.

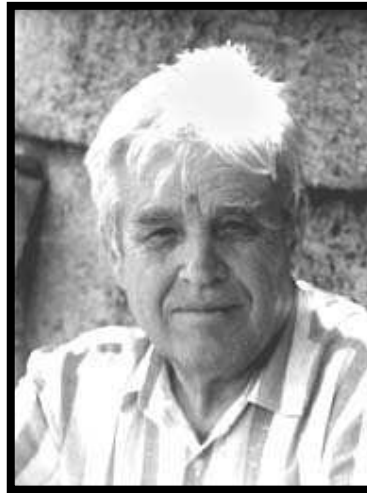
30 снежня 1911 г. нарадзілася Лідзія Ялоўчык (Лісок), пісьменніца-педагог; расстраляны ў 1937 г. палітычны дзеяч, гісторык, філосаф і публіцыст Аляксандар Цвікевіч.

Паводле «Беларускага календара-даведніка на кожны дзень» Уладзіміра Хільмановіча.

МЕМОРЫЯ

Пасля нечаканага анкалагічнага дыягназу і беспаспяховай аперацыі пайшоў з жыцця беларускі прэзаік, публіцыст, паэт, сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў Валянцін Благіт (Валянцін Болтач).

Ён нарадзіўся 7 кастрычніка 1938 года ў вёсцы Вострава Шчучынскага раёна. Працаваў у раённым і абласным перыядычным друку, на партыйных пасадах. Пятнаццаць гадоў Валянцін Благіт быў галоўным рэдактарам часопіса «Вожык», пасля — намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Нёман», яшчэ «дахолдынгавага», — і сыйшоў з яго разам з іншымі калегамі, пратэстуючы супраць стварэння падцэнзурнага літаратурнага друку. У гісторыі нацыянальнай культуры Валянцін Благіт застаецца і як адкрыты ды нястомны выдавец: падчас ягонага рэдактарства ў «Вожыку» была апублікаваная знакамітая паэма «Сказ пра Лысую гару», а таксама шмат сатырычных тэкстаў, якія і сёння баяцца ўбачыць і ў страшным сне кіраўнікі пад-

кантрольнай РВУ «Літаратура і мастацтва» (ён жа — холдынг).

«Усё добрае, што рабілася на беларускім тэлебачанні і радыё на карысць беларушчыны, усё гэта было з яго абсалютным удзелам, актыўным удзелам, разумным удзелам, — сказаў Радыё Свабода паэт і сябар Валянціна Благіта Геннадзь Бураўкін (які ў савецкі час кіраваў беларускім тэлебачаннем і радыё). — Ён часта прыкрываў нас ад дурных чыноўнікаў, ён падтрымліваў нас тады, калі мы памыляліся, але мы ведалі, што там, дзе гаворка ідзе пра будучыню Беларусі, там, дзе гаворка ідзе пра спрыянне сапраўдным талентам, Валянцін заўсёды-заўсёды

ёсць як можа непрыкметны, але вельмі важны наш і паплечнік, і абаронца». Бескампраміснасць, праўдзівасць і прыныповасць Валянціна Благіта адзначыў і паэт Сяргей Законнікаў: «Я любіў Валянціна за тое, што ён быў надзвычай прыстойным чалавекам: сардэчным, спагадлівым, шчырым, праўдзівым і, самае галоўнае, бескампрамісным у адстойванні і абароне праўды. Такіх людзей не так шмат. Валянцін заўсёды меў тую пазіцыю, якую сёння павінен мець кожны беларус. Ён стаяў за нашу родную мову, за нашу культуру, за тое, каб мы былі годным народам на зямлі. І тое, што ён мог зрабіць дзеля гэтага, ён зрабіў».

У апошнія гады жыцця Валянцін Благіт пісаў кнігу пра перажытае. Раздзел з яе быў апублікаваны ў вераснёвым нумары «Літаратурнай Беларусі». Цалкам кнігу Валянціна Благіта надрукуе незалежны часопіс «Дзеяслоў», карэктурку публікацыі ў якім аўтар яшчэ паспеў пабачыць у свае апошнія дні...

Саюз беларускіх пісьменнікаў глыбока смуткуе з прычыны нечаканай смерці пісьменніка і грамадзяніна і выказвае сардэчныя спачуванні жонцы, сыну, унуку, а таксама сябрам, калегам і ўсім, хто яго ведаў.

АЛЬБОМ

Паўлюк НЕВЯДОМЫ

Вясёлка над полем

*Вясёлка над полем,
Багадаць на душы.
Храм на ўзгорку,
Гасподзь, зберажы.*

*Звон вечаровы
хваляе душу.
Грахі замаліць
Бога прашу.*

*Свечку пастаўлю,
зірну на абраз.
Бажая Маці
дае наказ:*

*Маліся спараўна
і ноччу і днём —
імя тваё
Збаўцу ўпамянём.*

Пасха святая

*Жаўрук спявае,
вяснуга гукае.*

*Дзяўчына-гарэза
касу заплятае.*

*Пасха святая,
Хрыстос уваскрос!
Божая Маці
пазірае з нябёс.*

*Грэшныя душы
ўратуем свае.
Малітва узвысіць
цябе і мяне.*

Калі цябе не ўбачу

Алёне К.

*Калі цябе не ўбачу —
дзень пражыў дарма.
Смяюся, бывае, і плачу,
і ноч не сплю да відна.*

*У марах маіх лунаеш,
як ружа у кроплях расы.
Вельмі цябе кахаю, —
не бачыў такой красы!*

*Хачу да цябе прытуліцца,
забыць пра зямныя грахі.*

*З табою б навек заручыцца...
Перашкода — мае гады!*

ПАВАЖАНЫЯ СЯБРЫ!

Калі вы і надалей хочаце чытаць выпускі «ЛІТАРАТУРНАЙ БЕЛАРУСІ», вам неабходна зрабіць папярэднюю перадаплату на «НОВЫ ЧАС» (бланкі квіткоў друкуюцца ў газеце).

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» у такім фармаце (16 старонак) будзе з'яўляцца штомесяц у апошнюю пятніцу.

Пры жаданні вы можаце аформіць падпіску толькі на асобныя нумары з літаратурным выпускам.

Кошт аднаго нумара газеты — 500 рублёў.

Да сустрэчы!

АКЦЫЯ

«БУДЗЬМА РАЗАМ!»

Грамадскае аб'яднанне «Саюз беларускіх пісьменнікаў» распачынае акцыю «Будзьма разам!» і запрашае да супрацы ўсе зацікаўленыя культурніцкія арганізацыі, аб'яднанні, установы, гурткі. Мэта акцыі — выяўленне ў рэгіёнах краіны маладых талентаў, творчай, інтэлектуальнай, маральнай ды арганізацыйнай дапамога ім.

Мы заклікаем адгукнуцца кіраўнікоў літаратурных аб'яднанняў універсітэтаў, гімназій і школ усіх рэгіёнаў Беларусі, а таксама маладых пачаткоўцаў. Дасылайце свае каардынаты, творы, прапановы, пытанні і просьбы на адрас: 220012, Мінск, завулак Інструментальны, д.6, пак. 214.

Пасля агульнарэспубліканскага маніторынгу вас чакаюць майстаркласы вядомых беларускіх пісьменнікаў, прафесійныя дыспуты, падтрымка, сяброўскія экскурсіі і вандроўкі, публікацыі ў друку.

Будзьма разам!

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў

«Літаратурная Беларусь» — гэта супольны праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў», гэта альтэрнатыва адабранаму ў яго і цяпер падкантрольнаму штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва».

Гэта фармаванне незалежнай творчай думкі нацыянальнай эліты.

Гэта імкненне супрацьстаяць татальнаму замоўчванню вольнага мастацкага слова ў дзяржаўных СМІ.

Гэта свабодная трыбуна паэтаў, прэзаікаў, драматургаў, крытыкаў і чытачоў Беларусі.

Гэта напамін аб тым, што Беларусь — і дзяржаўная, і літаратурная — створана пісьменнікамі, і яна патрабуе іхняй працы і апантанасці.

«Літаратурная Беларусь» — новы час чытання.